

קובץ

באר התורה

(קנח)

פרשת תצוה

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

יו"ל

ע"י מכון "יד יוסף"

לעילוי נשמת רבי יוסף מלכא בן עישה ע"ה

*

נשמח לקבל הערות והוספות ותגובות

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לשלוח ל:

as0583233587@gmail.com

פקס: 036770810

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

מכתב הערות לקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק יח

בס"ד

ר"ח אדר א' תשפ"ב

לכבוד הגאון המופלא רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים וש"ס וקבצים.

שלו' וברכה

קבלתי בשמחה רבה קובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק ח"י, ובס"ד כן יפרוץ וכן ירבה, ויחיה, ויצא לאור בקביעות מידי חודש בחודשו מלא וגדוש בתשובות ומאמרים מגדולי הפוסקים בס"ד, לזכות את הרבים בדבר ה' זו הלכה.

(א). ראיתי במה שהאריך בגנוזות בפסקי מרן הגר"מ פינשטיין זצוק"ל בדיני שבע ברכות, וראה במה שהארכתי בזה בספרי שירת יוסף עניני נישואין וזכרון אחד עולה לכאן ולכאן.

(ב). בתשובות הגה"צ רבי שריה דבילצקי זיע"א תשובה ג', נשאל האם יש מקור לכך שלא אומרים שבת שלום אחרי שקיעת החמה בשלהי השבת או אחרי סעודה שלישית, והשיב בזה"ל: המנהג הישן היה שלאחר מנחה לא ניגשים לאחל לרב שבת שלום כמו שנגישים בערבית ושחרית, אבל לא לומר לאדם יחיד לא שמעתי ע"כ תשובתו, הנה בחיוב אמירת שבת שלום הארכתי במק"א, ומ"מ להאי ענינא אציין מה שראיתי להגאון האדיר רבי אביגדור נבנצל שליט"א בספר ירושלים במועדיה (ח"ב עמ' קצו) שיש שנמנעים מלומר שבת שלום בצהריים, כי משה רבינו נפטר אז יעו"ש, וראה עוד בספר דרך שיחה (ח"א עמ' רעט) שסיפר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א שאביו הסטייפּלר נהג להימנע, משום שכתוב בזוהר שג' צדיקים נפטרו בשבת אחה"צ, משה יוסף ודוד, ולכן יש נהגו כן, ומסתמא מזמן מנחה קטנה, יעו"ש, וכן זכרוני שציין בזה בגליון דברי שיח, ועיין עוד בספר אלא ד' אמות של הלכה, שכמדומה דן בזה, ועיין עוד במש"כ בזה בספר דברי מאיר (שבת עמ' ס) שראה הרבה גדולי ישראל האומרים שבת שלום אחר מנחה ואין חוששים לזה כלל, ובכללם: הגרי"ש אלישיב, הגר"ע אוירבך,

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

הגרי"י פישר, הגר"א פישר, וכן אמר לו הגר"מ שטרנבוך שלא מצא לזה מקור יעו"ש.

ג). בתשובות הרבבות אפרים מכתב ב' נשאל האם מותר לאורחים להדיח כלים אחר סעודת שלישית, אבל קודם מוצ"ש בשביל הכרת הטוב, והשיב בזה"ל: בשביל הכרת הטוב אני לא רואה מקום היתר להדיח כלים שזה מכין לחול כי לא אוכל עוד בשבת עכ"ד. וראה עוד בזה באורחות שבת ח"ב פרק כד יעו"ש, וזכרוני שלפני כמה שנים דנתי עם ידידי הגרנ"י בן שמעון שליט"א בעמח"ס שו"ת מעשה נסים וש"א"ס באשה שרואה שיש לה הרבה כלים בכיור עושה לה כאב ראש ולחץ האם לא חשיב מכין, ואיני זוכר כל מה שכתב ואמר לי בזה.

ד). בעמ' קה ראיתי שנשאל מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: היום שיש אנשים שחושבים שמצאו תכלת ולובשין את הציצית עם תכלת, מה הפסד יהיה אם כולם ילבשו תכלת, ולמה אנחנו לא נוהגים ככה, והשיבו בזה"ל: חז"ל אמרו שהתכלת נגנז עכ"ל, ויעו"ש עוד בהערה, ובמש"כ בשם הגר"ח"ק שליט"א הנני מצרף תשובת מרן הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א בענין זה מתאריך ה' אדר תש"פ, וז"ל: ולשאלתו אם יש בימנו מקום להחמיר להטיל חוטי תכלת בציצית הנה במדרש רבה (במדבר פרשת שלח לך פרק יז) אמרו, ועכשיו אין לנו אלא לבן, שהתכלת נגנז. וכן הוא במדרש תנחומא (סוף פרשת שלח לך אות טו), מצוה להביא לבן ותכלת וכו', אימתי כשהיה תכלת, ועכשיו אין לנו אלא לבן, שהתכלת נגנז, ומצוה בלבן. ובסדר עולם רבה (פרק יז) אמרו: ובשנה השניה לאחזיהו נגנז אליהו, ולא נראה עד שיבא מלך המשיח. [ומכאן סייעתא למ"ש הגרי"ח בשו"ת רב פעלים חלק ג' (סוד ישרים סוף סי' ד') לענין גילוי אליהו, והו"ד בחזו"ע פסח (הוצאת שנת תשל"ג, עמוד קיב)].

וכן אמרו בספרי (פרשת וזאת הברכה פרק שנד), דהתכלת נגנז לצדיקים לעוה"ב. ע"ש. ויש שנקטו שהתכלת נגנז בימי רבינא, בימי חתימת התלמוד. וכמ"ש בשו"ת ישועות מלכו (סי' א' ג). וכבר בימי הגאונים מצינו שהתכלת נגנז, וכמבואר בתשובת רב שר שלום גאון (בשערי תשובה סי' קנט). גם בשאלות דרב אחאי גאון (פרשת שלח לך) לא הזכיר דיני התכלת, וכתב בהעמק שאלה (אות ו') דרבינו לא הביא דיני תכלת מפני שלא היה בזמנו, והוא חי כמאה שנה קודם רב שר שלום גאון. [בשנת ד' אלפים תר"ח]. וכ"כ הרי"ף

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

להדיא, דעכשיו אין לנו תכלת. ובספר דברי מנחם (חלק א' סי' ג') כתב להוכיח שגם בזמן הרמב"ם לא היה תכלת. וכ"כ המרדכי. וכ"ה בתשו' הרא"ש (כלל ב' סי' ח'). וכ"כ החינוך, וזה ימים רבים לישראל לא שמענו מי שזכה לתכלת בזה"ז. והרדב"ז בח"ב (סי' תרפה, ובלשונות הרמב"ם סי' א') כתב, ואפשר שעד היום הוא מצוי, אלא שאין מכירים אותו או שאין יודעים לצודו. והוא סוג בעל חיים ימי, הדומה לדג, והוא נדיר ביותר, שהיה מזדמן אחת לשבעים שנה. ובשו"ת ישועות מלכו הנז' הביא דעת האר"י ז"ל, שאין תכלת אלא בזמן ביהמ"ק. וראה בשו"ת רב פעלים ח"א (סוד ישרים סי' י').

והגר"ש אלישיב זצוק"ל נשאל בזה, האם נכון להטיל ציצית בצבע תכלת שמצאו כיום, דשמא בזה מקיימים מצות התורה כהלכתה. והשיב, שכבר מלפני יותר ממאה שנה חידש א' מגדולי האדמו"רים שהוא מצא את החלזון ואמר שאין לו ספק בדבר, ותמה למה מתעלמים מקיום מ"ע מה"ת. אך גדולי ישראל בדורו לא הסכימו עמו. והנה כעבור ימים ושנים באו חוקרים וביטלו את דבריו, והצביעו הם על משהו אחר שהוא החלזון. ושוב אחרי תקופה יותר מאוחרת קמו אנשי מדע וטענו שהכל טעות, ורק הם היודעים ומכירים את החלזון האמיתי, ואנחנו לא נדע אם לא כעבור שנים יבואו אחרים ויבטלו גם דבריהם. והנה טענת בית הלוי נגד התכלת של הרבי מראדזין ז"ל הוא שאם הדג הי' במציאות וגם הוצאת צבעו היה ידוע בכל זמן מהזמנים מעת שנפסקה התכלת מישראל ועכ"ז לא לבשוהו אבותינו, הרי הוא כאילו יש לנו בקבלה ומסורת מאבותינו כי זה הדג וצבעו איננו החלזון והתכלת, אף שיש בו כל הסמנים שסימנו בו חז"ל, ואנא לא ידענא מה עם ההמצאה אשר המציאו חוקרי זמנינו אם גם עליה חל הטענה הנ"ל. והגאון מקוטנא בס' ישועות מלכו כתב "כבר הוחזק אצל ישראל זה יותר מאלף שנה שנגזר התכלת, ופשט לשון הספרי שאין תכלת אלא בזמן ביהמ"ק. וגם מלאכת הצביעה לא נתברר, כי לדעת רש"י היורה שנותנים לתוכה דם החלזון לצבוע, לא הי' רש"י לערב סממנים אחרים כ"א דם החלזון לבד, ולהרמב"ם ביורה שנותנים החלזון נותנים הסממנים, ומי יכריע בזה"ז". ולכן העלה שא"א לסמוך ולסייע את מלאכתו. ועוד יש להעיר שבש"ע (סימן ט) י"א שצריך לעשות הציצית מצבע הטלית, והטעם דבעי' בזה מין הכנף. ובפמ"ג שם הביא, מלמד שנתעטף הקב"ה בטלית ולבושי' כתלג חיור, א"כ בהכרח יעשה הטלית והציצית לבנים. עכת"ד. (הליכות שדה גליון 109 שנת תשנ"ח עמוד ט. קובץ תשובות או"ח סימן ב). ובתשובות והנהגות ח"ד (סי' ה), העלה, שאין אני יכול להמליץ להשתמש בתכלת לכל אותם שלא נהגו

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

כן, ומוטב לא לזוז ממנהגנו ולהמתין להתגלות כבוד ה' בביאת משיח צידקנו בקרוב.

אולם מה ששלל את ענין התכלת מכל וכל, והסתמך ע"ד הישועות מלכו שכבר נגנז התכלת עד זמן ביהמ"ק, הנה כבר הבאנו מ"ש הרדב"ז (ח"ב סי' תרפה), שהחלזון מצוי הוא בים ובחלקו של זבולון היה עולה מאליו מן הים אל היבשה, והיו מלקטין אותו, ואחר שגלו ישראל לא היה עולה, ומשמע בגמרא שהיו צריכין לצודו. ואפשר שעד היום הוא מצוי אלא שאין מכירין אותו, או שאין יודעין לצודו, גם כי [הגויים] אינם צריכים לו, שצבע הדומה לתכלת מצוי הרבה, דהיינו איסטס הנקרא בערבי ניל וצובעין אותו באופן אומנות שאינו עובר אפי' ע"י גיהוץ. ע"כ. והרמב"ם (פ"ב מציצית ה"ב) כתב, שהוא דג שמראיתו תכלת, ודמו שחור כדיו, ומצוי בים המלח. וכ"כ הסמ"ג (עשין כו) שהוא 'דומה' לדג ומצוי בים המלח. וכתב בשו"ת מהרי"ל החדשות (סי' ה) דלפ"ז נקל לעשות תכלת גם בזה"ז. [וע"ע בפיהמ"ש (מנחות פ"ד) שא"א לעשותה היום. וראה ברמב"ן פר' תצוה (פרק כח פס' ב)].

גם מ"ש שיש אומרים שצריך לעשות הציציות מצבע הטלית, י"ל דצבע לבן ותכלת שאני, ועכ"פ י"ל שהחומרא לחוש לקיום מצוה דאו', עדיפא על החשש הזה. ובפרט שי"א שלהלכה התכלת מעכב את הלבן, עיין בבעל המאור (שבת פ"ב סי' ז, ועיין במלחמות שם), ובתמים דעים (סי' רכד), ובעיטור (הלכות ציצית) בשם ה"ר יצחק בר ברוך. וע"ע בס' המצוות להרמב"ם (שורש יא) שהיה ראוי למנותם ב' מצוות, אלא שמצאנו במכילתא שהם נמנים למצוה אחת.

ובספר עין התכלת (עמוד רס) כתב שיש להם קבלה ברורה מהרבי מקאזניץ שקודם ביאת הגואל יגלה אחד מצוות תכלת לישראל. ויש טוענים שהתכלת שמצאו כיום הוא אחרי הוכחות רבות וחקר מעמיק בהלכה. וע"כ נראה שאם רוצה לעשות כן בטלית קטן בצינעא, יש בזה הידור.

ולתכלת המצויה כיום הביאו ראייה מדברי הרמ"ע מפאנו במאמר צבאות ה' (ח"ב אות טו) שכתב, החלזון, הוא דומם והוא צומח והוא חי, אמנם ידענו כי כן, שהרי חי הוא, שגופו מתנועע במקום גידולו אילך ואילך אף על פי שאין שם אויר נושב בו ולא מים רדופים מנענעים אותו. ויש במינו דם וצבעו ירוק דומה לים, וצומח הוא, שאינו זז ממקום גידולו אלא שרשו נעוץ ותקוע בקרקע הים כאילנות הארץ. ואחד לע' שנה נעקר משם ועולה מן המים, ואז הוא דומם בלא תנועה כלל, כמו האילנות אחרי עקירתם. ועלייתו אינו אלא מטבע המים וכבדם,

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

שכל הדברים הקלים צפים על פניהם. ע"כ. ושזה תואם למה שקורין כיום 'מורקס'. ובפי' ספר יצירה המיוחס להראב"ד כתב: החלזון א"א לעמוד עליו אם הוא מכלל הדגים או מכלל הצומח, כי הוא חי ומתנועע, ואינו מחליף מקומו כי הוא נעוץ ותקוע בארץ. ע"כ. וזה מה שמצאו היום לטענת החוקרים.

ובקובץ אור ישראל (תשנח עמוד קלט) הביא שבשנותיו האחרונות של הגרי"ש אלישיב דנו הרבה לפניו אם לפרסם לקחת מהתכלת שמצאו כיום. ובעיקר אמר שנמנע מחמת יוקר החלזון, שיצטרכו כולם לקנות. וצ"ע אם נכונה שמועה זו. וע"ש שהתכלת שעושים כיום, הוא מצוי גם בחופי אר"י, רק שהממשלה אוסרת לקחת ממנו כדי שלא יגמר וייעלם מן הטבע בארץ. ולכן הם מביאים אותו מיוון. ומשתמשים לכל חבילה אחת של ציצית ב-60 עד 200 חלזונות. ולכן מחירו יקר כ- 50 דולר. וכבר בזמן הגמ' (מנחות מד.) היה מחירו רב.

ועכ"פ יעשה תנאי שאם זה התכלת, והוא קשר אותה גם כן כפי הדין [שגם בזה יש כמה שיטות. ובדרך כלל הנוהגים כן עושים כשיטת הרמב"ם בענין חוטי התכלת וקשירתם], אזי כוונתו לשם מצוה, ואם לאו אינו מכוין בתכלת הזו לשם מצוה כלל, אלא כשאר כל חוטי הציצית.

ובספר שערי הלכה ומנהג (חב"ד, חלק אורח חיים עמוד מה) כתב, שגם האדמו"ר מוהרש"ב לא הסכים לחידוש זה בשום אופן, ועל פי הקבלה יהיה ענין התכלת רק לעתיד לבוא. ועכ"פ אצלנו הספרדים לא ראינו מנהג זה אצל רבותינו, וכך נהגו מוהר"ע עטייה, והגאונים רבי יעקב עדס ור"ע הדאיה, רבי יהודה צדקה, רבי ב"צ אבא שאול, ומרן זצ"ל, ועוד, ואף אחד מהם לא חש להחמיר שמא זה התכלת, ושמא יש כאן קיום מ"ע מה"ת. ולא חשו לזה כלל. וגם גדולי הרבנים באר"י וב"ב, כמו החזו"א והסטייפלר, לא החמירו בזה על עצמם, אף שנהגו חומרות רבות בשיעור הטלית וכו', ומזקנים אתבונן, ואין לנו לחדש מנהגים שלא נהגו בהם גדולי הדורות האחרונים. והרה"ג רבי יצחק אריאלי בספר תורת רבינו שמואל סלאנט (עמוד צח) כתב, שהרב ר' מעשל גלבשטיין היה מתנגד חריף לתכלת של הרב מרוז'ין, ופעם אחת ראה חסיד מתעטף בטלית שבה היה תכלת, בערה בו חמתו, חטף את הטלית ושרפה. וכשהגיעו הדברים לרבי שמואל, אמר לו, אמנם קנאת ה' צבאות לפי דעתך, אבל בכל זאת עליך לשלם את מחיר הטלית. ועכ"פ בזה"ז אין ראוי לשנות ולהתעטף בטלית תכלת, אלא בטלית לבנה, ומי שכבר יש לו טלית קטן שקשור בה חוט אחד של תכלת, האם אפשר ללובשו. הנה אם זו טלית קטן ומכוסה

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

תחת הבגדים כמנהגינו, יכול ללובשו, אבל בטלית גדול, או אם מגלה הציציות בחוץ של טלית קטן, ימנע מללובשו, משום שעושה מה שלא עשו כל גדולי הדור האמתיים.

ד). ובענין מש"כ בתשובות הגר"ק להגר"מ גבאי בדין צירוף לזימון לאוכל מהיתר מכירה ששאל למרן שר התורה הגר"ק שליט"א אם אפשר לצרף לזימון מי שאכל מהיתר מכירה בשביעית, והשיבו הגר"ק בזה"ל: לא, ויעו"ש בהערה מה שציין בזה שכן השיב מרן הגר"ק בקונטרס ידון משה חלק יד עמ' לח שאין לצרף לזימון האוכל מהיתר המכירה ואין לענות אמן אחר ברכותיו יעו"ש, והנה כל זה הוא חידוש גדול דהרי הוי פלגותא דרבנותא ומהכ"ת לעשות את האוכלי היתר מכירה, כאוכלי ד"א רח"ל, ועיין, ושוב כתב לי בזה ידידי הגר"ש ללוש שליט"א בעמח"ס שו"ת נשמע קולם וש"א"ס, בזה"ל: ב"ה אף אנן נמי נימא שלקרא את זה זה ביטול תורה, ומי שנוהג כך אחר שלמד את היביע אומר ספק גדול בעיני אם מצטרף וכו', דמסתברא ודאי מינות נזרקה בו. ע"כ.

ואמנם ששאלתי להגר"י אוהב ציון שליט"א כתב לי בזה"ל: דעת הגר"ד קוק שליט"א ברורה בענין זה, דחטים שנוצרו ע"י עבודת קרקע של "היתר מכירה המדומה", הם איסור גמור, ולא מצטרף לזימון. עכ"ד.

ה). במש"כ בתשובות הגר"א נבנצל האם מותר להפעיל מכונת כביסה בערב שבת שתפעל גם אחרי כניסת השבת ע"פ הרמ"א בסימן רנב ס"ה כי הכל יודעים שדרכן להעמידו מאתמול, והשיב בזה"ל: רק אם אינה מרעישה אין זה דומה לשעון עכ"ד, והנה בהאי ענינא מצינו לפוסקים שהתירו רק בשעת הדחק, והארכתי בזה במק"א.

ו). במש"כ בתשובת מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א באות מג שאשה שלומדת עבודת איפור וצריכה להתאמן הרבה אין איסור להתאמן באיפור על פנים של בעלה שזה לא חשיב יפוי יעו"ש, ראה עוד במה שהאריך בזה ידידי הגרמב"כ דדון שליט"א לכת"ר וז"ל: נשאל נשאלתי ע"י כת"ר, אודות אשה צעירה שלמדה איפור, וצריכה להתאמן בזה הרבה, ונסתפקה אם יכולה להתאמן בזה על פני בעלה, או שיש בזה משום איסור "לא ילבש", ואם הדבר אסור, האם יהיה מותר לה לעשות רק חצי עין או חצי מהשפתיים.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

הנה אסור לגבר לכחול ולפרכס במיני צבעונים של אשה וכמבואר בספרי (דברים פיסקא רכ"ו) וברש"י (נזיר נט. ד"ה שלא יתקן), וכן הובא ברא"ש (שם) שלא יכחול ולא יפרכס. וכן נפסק להלכה בש"ע (סימן קפ"ב סעיף א') שאסור לגבר לתקן עצמו בקישוטי נשים.

ובב"י (סימן קפ"ב אות ה'), הביא שנחלקו הרמב"ם והסמ"ג, אם אינו אסור אלא בעושה דרך ניאוף לשבת בין הנשים לשם ניאוף. ועוד הובא שם שכל שאינו הולך ויושב בין הנשים לא מיתסר מדאורייתא. יעו"ש. וכן הוא בב"ח (שם), ולפ"ז יש לומר בנידון דידן, דמה טוב שתתאמן על בובה או תמצא אשה אחרת להתאמן עליה באיפור, ואם אין לה דרך אחרת אלא להתאמן על גבי עור ממש של בני אדם, ורק בעלה בנמצא, תזהר לעשות כן בצינעה ואפשר דשרי הואיל ולא הוי דרך ניאוף אלא בחדרי חדרים לשם לימוד וניסוי, ואולי קיל טפי. וראה עוד בשו"ת אבני ישפה ח"ד (סימן צ' ענף א' וב'), ובשו"ת שבט הלוי ח"ב (סימן ס"ג) וח"ג (סימן קי"א אות ב'), ומנחת יצחק ח"ב (סימן ק"ח אות ג'), ובשו"ת בצל החכמה ח"ה (סימן קכ"ו), ותשובות והנהגות ח"א (סימן תנ"ו), ובספר ועלהו לא יכול ח"ב (עמוד ע"ג).

ומעין זה הובא בשו"ת מעין אומר ח"ד (עמ' צ"ט), בשם הגר"ע יוסף זצ"ל, לגבי אישי ציבור ההולכים לראיונות בטלויזיה להשמיע דעת תורה ברמה, ושם מאפרים את הבאים להופעה, והקל להם להתאפר. יעו"ש. וכן כתב בשו"ת ידי כהן (עמ' קל"ט). ובספר לבושי בנימין (עמ' כ"ח), כתב בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א, שמי שחיוור בפניו ורוצה להניח על פניו מעט פודרה, בכדי להכהות מעט את צבע עורו, רשאי לעשות כן, כי אין כוונתו להראות לאשה, אלא להראות כאחד האדם. יעו"ש.

וכן אם צובע כוחל ומפרכס דרך רפואה כגון מי שיש לו פצעים וכדומה בפניו, הדבר שרי, וידוע בקהילות הספרדים ועדות המזרח שהיו גברים שכוחלים עיניהם למטרת רפואה, ועשו זאת ללא חשש, לשמירה על עיניהם ולראיה בריאה. וזכורני בבחרותי שהייתי עובר בשוק העיר העתיקה בירושלים, והיו הערבים מוכרים שם מיני צבעונים לעיניים הנקרא בערבית "כוחול", ואף גברים כחלו עיניהם בזה (וראה עוד בזה בספר צניף מלוכה שרעבי עמ' פ"ה).

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

ובנידון דידן, למסקנה דמלתא רצוי לומר לאותה אשה שכשמסיימת פעולת הצביעה והאיפור, שתקלקל ותכער מעשיה, כגון שתצבע הכל בצבע אחד, או תשנה מעשיה שלא בדרך יפוי, ומימלא כשאינו מייפה אותו אלא מכערת מעשיה אולי יהיה מותר (ראה בספר אוהל יעקב עמ' רפ"ד בשם הגר"י ישראלזון זצ"ל). יעו"ש. ולפ"ז אם עושה חצי מעשה כגון שכוחלת או צובעת חצי עין או חצי שפה וכדומה, שרי דהוי דרך כיעור וקלקול, ואין דרך נשים לצאת בכך, ולא הוי תיקון נשים.

וכן היה נוהג הגר"י פישר זצ"ל, שכשהיו מביאים לו מכוונות גילוח לגברים לבדיקה, היה בודקן על גבי שערות כף ידו או זרועו, ולא חשש לתיקוני נשים, כי הוי דרך כיעור. עכ"ד.

ז). ושם באות לט שהנמצא במירון ויש שם ברכת כהנים בתוך המערה יתרחק משם כדי שלא ליכנס לשאלה אם לענות אמן או לא יעו"ש, הרי הוא חידוש עצום, דהרי פלגותא גדולה.

ח). שם באות נ' מותר לעשות קפדרניא בעזרת נשים ובחדר שיעורים של ישיבה, הנה הוא תלוי במח' הפוסקים שהבאתי בארוכה בספרי שערי יוסף אורחות הישיבה האם יש קדושה בחדרי שיעורים יעו"ש.

ט). שם באות נז הא דאיתא הלכה כדברי המיקל באבל זה גם במחלוקת בין גדולי ההוראה בזמנינו אם אין המחמיר רבו, הנה בילקו"י ביקור חולים אבילות עמ' תתא שהלכה כדברי המיקל באבל הוא גם במחלוקת הפוסקים, והביא בזה את דברי הגמ' במו"ק דף יח ע"א אמר שמואל אמר הלכה כדברי המיקל באבל, ויעו"ש בתוס' בדף כד ע"א בד"ה הכי שכתבו בשם בה"ג, דהא דקי"ל הלכה כהמיקל באבל, הני מילי במחלוקת של תנאים, אבל במחלוקת אמוראים לא אמרינן האי כללא, וכן כתבו בתוס' בכתובות דף ד' סוף עמוד א' ועוד, והביא מש"כ בשו"ת מהריט"ץ (סימן עח בד"ה והשתא) שהביא את דברי התוס' וכתב שלפ"ז כ"ש שאין לומר הלכה כהמיקל באבל במחלוקת הפוסקים, ושכן כתב בשו"ת מהרשד"ם (חיו"ד סו"ס רא) ובשו"ת מהר"א ששון (סו"ס קסז) יעו"ש.

ובשו"ת הרדב"ז (ח"ג סימן תקנח) כתב בזה"ל: ולענין פסק ראוי לפסוק כדעת הרמב"ן להחמיר, ואע"ג דאמרינן הלכה כדברי המיקל באבל, לא

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

אמרינן הכי אלא במחלוקת תנאים, ולדעת קצת פוסקים אמרינן אמרינן הכי גם במחלוקת אמוראים אבל במחלוקת פוסקים לא אמרינן הכי עכ"ל.

והנה בב"י (סימן שפז) כתב במחלוקת הרמב"ם והפוסקים בדין כפיית המטה אם חייב לישן עליה, וכתב בזה"ל: ולענין הלכה כיון שהראב"ד והרמב"ן והרא"ש מסכימים לדעת אחת להקל, הכי נקטינן וכ"ש שהם מקילים וקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל עכ"ד, ושכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (יו"ד סימן שצז סק"ג) ושכן כתב בשו"ת תורת חיים (חלק ג' סימן ג) ובשו"ת דברי אמת (סימן ב) יעו"ש, ושכן כתב בשו"ת מחזה אברהם די בוטון (סימן טז אות ט) ובשו"ת אהל יצחק (חיו"ד סימן לו ולז) ושכן כתב בשו"ת משנת רבי אליעזר (ח"ב חיו"ד סו"ס כג) כתב, וכלל מוסכם הוא שהלכה כדברי המיקל אפילו בפוסקים יעו"ש, וראה עוד במה שהאריך בזה בשו"ת יביע אומר ח"ד חיו"ד סימן כט אות ו' יעו"ש.

י). בעמ' קעד בתשובת השבט הקהתי שליט"א בדין סירוס לזמן לצורך, והשיב בזה"ל: אם אין כדור אחר יש להקל כיון שאינו פסיק רישיה, ראה עוד במה שהארכתי בזה בקובץ באר התורה בתשובה להרב השואל.

יא). בתשובות בעל השבט הקהתי שליט"א ששאל לו בזה"ל: אחד לקח טוסו הכוונה שתי פרוסות לחם עם גבינה צהובה ביניהם ולא יצא הגבינה מקצה של הלחם, חיממו אותו בתוך טוסטר בשרי האם הטוסטר נאסר, השאלה היא ראשית כל אם הגבינה נחשב ככחוש והלחם בלוע ממנו בלי רוטב אולי בכה"ג נתיר הטוסטר משום אין בליעה כחושה יוצא בלא רוטב, והשיבו בזה"ל: לפעמים זה עם שמנונית, ולכן יש לעשות ליבון לנקות ולהדליק כמה דקות עכ"ל.

והנני מצרף מש"כ בזה: בדין השאלה המצויה שנשאלתי בה כבר כמה פעמים בדין טוסטר חלבי שהשתמשו בו לבשרי האם יש לו תקנה או דלמא כיון שא"א להגעילו אין לו תקנה, ויש לזורקו לפח אשפה, ושמעתי שכך יש מורים לדינא, ואמרתי לברר האי דינא מדברי הפוסקים.

הנה חידוש כתב בשו"ת מנחת יהודה שטרית (ח"ב חיו"ד סימן ז) כתב שאף אם המכשיר חלבי ורוצה להניח בו סנדויץ בשרי ידליק קודם את המכשיר כעשרים דקות ולאחר מכן יעטוף בנייר כסף היטב, וטעמו כיון שהמאכלים מצופים בנייר כסף, והנייר לא בולע כיון שאין בו לחלוחית ואף המאכלים

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

יבשים ובפרט שהטוסטר לא סגור לגמרי ויש מקום לזיעה לצאת, יעו"ש, כך הו"ד לדינא בספר הכשרות להגר"א פנחסי שליט"א, ואמנם מעיקר השאלה במנחת יהודה שם כתב בזה"ל: מענין התנור החשמלי הנקרא טוייסטר שהוא משני חלקים חלק עליון וחלק תחתון וצולין בו בשר דהיינו שעושים בשר בין שני החלקים ויושב שם כמו עשר דקות עד שנצלה, והרבה אנשים עושים נייר כסף תחת הבשר ומעל הבשר ואח"כ כשהם רוצים לעשות לחם עם גבינה נותנים ג"כ נייר כסף למטה וחותכים לשנים ועושים הגבינה באמצע דהיינו קורים לזה סאנדוויס ועושים נייר כסף ג"כ מעל הלחם, ונשאלת השאלה האם מותר לעשות דבר כזה, בגלל שאומרים שנייר כסף לא בולע ומביאים ראיה שנייר כסף זה לא נשרף וגם לא מוציא שום לחלוחית מבחוץ ע"כ לשון השאלה ומתחילת לשון השאלה נראה דמיירי בטוסטר אבן ואולם מסוף השאלה נראה דאיירי בטוסטר רגיל, ומ"מ כל מה שהתיר שם דוקא בנייר כסף שאינו בולע שאין בו שום לחלוחית כלל מאחוריו משום שעטוף כולו, אבל לא בנייר אפיה.

ובילקוט יוסף (איסור והיתר חלק ג' עמ' תסח) כתב, טוסטר העשוי משני חלקים, חלק עליון וחלק תחתון ומניחים חתיכות בשר בין שני החלקים אין אפשרות להכשיר את הטוסטר להניח בתוכו גבינה אלא ע"י ליבון ולכן אין להשתמש בו לבשר ולחלב, אלא יש לייחד טוסטר לחלב וטוסטר לבשר ע"י סימן, ויש מקילין להשתמש בטוסטר ע"י שיעטוף בנייר כסף את הלחם שבתוכו הבשר, באופן שהלחם אינו נוגע בטוסטר, ומדליקין את הטוסטר כרבע שעה קודם הנחת הפרוסה בתוכו, ואח"כ מניחים בתוכו פרוסת גבינה ג"כ עטופה היטב בנייר כסף, וכ"ז באופן שמנקים את הטוסטר היטב משיירי מאכל, וגם מקפידים שהנייר כסף לא יקרע בעת החימום, ובכל אופן נכון להחמיר בזה, עכ"ד, ויעו"ש בהערה שמסתבר שעדיין הנייר כסף בולע.

וראה עוד במכתבו של הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א שהובא בשו"ת שו"ת תורת אבי עמ' שעט וז"ל: ובענין הפלאטה בה נתת בורקס גבינה המחמיר לשפוך על הפלאטה מים רותחין מכ"ר תע"ב וכב' העיר מ"ש מדין הטוסטר דאין להשתמש בו לבו"ח ויש להשיב דבכל הכלים הולכים אחר רוב בליעתו ובפלאטה רוב הבליעה מהקדרות ורוב פעמים אין דרך להניח להניח ישירות על הפלאטה ועוד אפשר דמה שנשפך הרי נשרף מיד מחום הפלאטה ואף שאפשר לחלק בין פלאטה לחצובה מ"מ בדיעבד י"ל גם בזה מה שנשפך מהקדרות שהוא מועט מאד נשרף ע"י חום הפלאטה דמ"מ יש בפלאטה

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

חום גבוה ובאמת שגם בטוסטר יש מקום להקל בליבון קל דדמי להגעלה דהא היתרא בלע ואף שבילקוט יוסף כתבנו להחמיר לייחד טוסטר לחלב וטוסטר לבשר מ"מ אפשר לצדד בזה להקל מצד דהיתרא בלע וכמו שנתבאר בכיוצ"ב ברב פעלים ואכמ"ל עכ"ל, וע"ע בשו"ת יורו משפטיך ח"א חאו"ח סימן טו בד"ה וכאן, וע"ע בספר אשרי האיש (יו"ד מז) כתב דבעינן נייר כסף.

ואולם כתב הגר"ד טהרני שליט"א בספר בין ישראל לעמים (קי) שאם טעה וחימם בשרי מעת לעת או שהיה מלוכלך משיירי חלב אין לטוסטר תקנה כיון שצריך ליבון וישר לזורקו, אבל אם עבר עליו מעת לעת יש לו תקנה. ונראה מדבריו דכ"ז היכא שהיא בלא חציצה, אבל אם איכא חציצה נראה דיש להקל.

ואמנם בספר השולחן כהלכתו כתב הגר"מ וייל שליט"א (עמ' סא) שטוסטר חלבי שבטעות חיממו בו שניצל הטוסטר נאסר ואי אפשר להכשירו בשום אופן ויש לזורקו, וכתב שטוסטר חלבי היינו דוקא אם הלחם נגע בטוסטר אז נעשה הטוסטר חלבי יעו"ש. ולדבריו היכא שהשתמשו תמיד עם נייר אפיה ממילא נראה שהטוסטר לא נטרף אם חממו בו שניצל ג"כ בהפסק נייר אפיה,

בקונטרס הלכות המצויות (עמ' טו) כתב בשם הגר"ע אויערבאך שליט"א שטוסטר או תנור בשרי או חלבי שבישלו בתוכו בטעות מהמין האחר יוכל להכשירו ע"י שינקוהו היטב ע"י חומר מסיר שומנים ואז ידלקו לחום גבוה למשך חצי שעה וכך יוכשר, ואולם נראה שאי"ז שייך רק בטוסטר אובן ולא בטוסטר רגיל שלא שייך בו כ"כ חום גבוה, ועיין.

ועוד בזה כתב לי הגאון רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א בזה"ל: מרן הגר"א נבנצל שליט"א החמיר בזה גם כן, אבל יש מקילים. והכל לפי הענין והשאלה צריכים לשמוע כל פעם המציאות והפרטים. עכ"ד.

וששאלתי בס"ד בליל כ"ב שבט תשפ"ב את שר התורה הגאון העצום רבי עמרם פריד שליט"א בדין טוסטר חלבי שהשתמשו בו לבשרי השיביני שתלוי אם יש נייר אפיה שחוצץ וממילא אין הפרשה שיוצאת וממילא שפיר הטוסטר לא יהיה טרף, אבל אם נטרף אז אין אפשרות כיון שהוא טפלון

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

וקשה להגעילו, וששאלתיו מדברי הפוסקים שיש להחמיר אמר שיש להוכיח מיו"ד סימן צב ששפיר דמי.

ושאלתיו הרי דוקא נייר כסף, וכמו שכתב בילקו"י, ואמר לי דסו"ס אם יש לחם וכו' יש הפרדה וממילא נראה דאין בזה שום בעיה.

ושוב שאלתיו מה הדין בבחור שהזיק לחבירו טוסטר חלבי והשתמש בו לבשרי ונאסר, ואמר לי דחשיב היזק הניכר וממילא יש לחייבו. ויש עוד להאריך בכ"ז, ואין זמני בידי כי עוד כמה ימים יום חופתי והטרדות רבות.

(יב). בעמ' רלז בדין קשקשים האם הוי חציצה בתפילין, והאריך בזה, והעלה דאינו חציצה אבל טוב להורידם ושכן כתב הגר"ח"ק והו"ד בספר דעת נוטה, וראה עוד כמה שנתבאר בקובץ באר התורה חודש אלול תשפ"א לגבי בלורית, ובספר באר יוסף ובנימין מש"כ לגבי דין חציצה בשערות אחרי שהאדם הסתפר, ועיין.

(יג). ובמש"כ שם עוד לדון להתפלל ביחידות או בבית הכנסת בלא מחיצה, יש להאריך עוד בכל זה, ותלוי במש"כ בגא"א מתשובתי חלק א' סימן ה' בגדר ובדין וחיוב תפילה בציבור, ועיין, ואין זמני כעת בידי.

ויהי רצון שנזכה עוד למאות קבצי מה טובו אוהליך יעקב, שמרבים ומגדילים קול התורה בבתי מדרשות בכל העולם כולו, ובזכות זה נזכה לביאת משיח צדיקנו במהרה בימינו אמן.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

פה עיר התורה בני ברק

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

מכתב לשו"ת הוראת שעה

בס"ד

מוצש"ק פרשת משפטים

לכבוד ידידנו הגאון הרריחמ"א שליט"א בעמח"ס מריח ניחוח ושא"ס,
עפולה

שלו' וברכה

קבלתי ספרו החדש שו"ת הוראת שעה חלק א' ע"י הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ושא"ס, ואהיות וא"א להפטר בלא כלום, אכתוב כאן כמה הערות והוספות כפי הנראה לענ"ד, בחמלת ה' עלי.

א). במש"כ לדון בסימן ג' האם מותר ללבוש ב' בגדים בליל הסדר ואין חשש שכחה, לענ"ד כל דין ליל משומר מן המזיקין, ולא שייך לשכחה, וגם מן המזיקין לאו לכל מילתא הוא והארכתי בזה בס"ד בכמה דוכתי.

ב). במש"כ לדון בסימן יא בדין ברוך שנתן מחכמתו לבשר ודם שפתיח איזה תרופה מיוחדת שמצילה חיים ומשתמשים בה הרבה ועוזרת להרבה בני אדם, וחלה באלצהיימר האם יברכו עליו שנתן מחכמתו לבשר ודם או דלמא שלא יברכו עליו כיון שעתה הוא חולה ואין מברכים עליו, והביא בזה שלכאורה אין גם דין חכם, ויעו"ש עוד מה שהביא בזה בשם הגרמב"כ דדון שליט"א שלכאורה יש לברך עליו בלא שם ומלכות כמבואר בשו"ת צי"א חי"ד סימן לז יעו"ש.

והנה בדין זה ראיתי לידידי הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א מח"ס מנחת בנימין, וגיליון מן הבאר, ביתר עילית, ששאל לגאב"ד ביתר עילית הגאון רבי חיים ווייס שליט"א בענין זקן ששכח תלמודו שמבואר בגמ'

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

(ברכות ח, ב. מנחות צט, א) שנוהגין בו כבוד, האם יכול לברך עליו ברכת שחלק מחכמתו ליראיו. [ובספר חוט שני צידד שלא יברך עליו, אולם דעת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שיברך עליו.] שהשיב בזה, די"ל דזה תליא לגבי מה שנתבאר באריכות בספר מרקחת חיים על שבועות, האם השברי לוחות היו מונחים מעל הלוחות, או ליד הלוחות, ועי'.. עכ"ד, ועוד ציין שם, בענין זקן ששכח תלמודו – במה שאמר רב יוסף אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא. הנה, בחת"ס [עי' פרשת יתרו, כי תשא, ועי' עוד דרשות ועי'..] כתב להקשות מה זה מה שאמר דקא גרים. וביאר בזה החת"ס דבר נפלא, דהנה, מכיון שמשה רבנו הוסיף יום אחד מדעתו, הרי שלכך ירד להר ביום י"ז בתמוז, שאז היה שבירת הלוחות, והרי כתוב שמזה למדים שצריך להיזהר בכבוד ת"ח, וכדברי הגמ', שהרי לוחות ושברי לוחות מונחין בארון. – ולכך אמר רב יוסף אי לאו האי יומא דקא גרים, כלומר שהיום הזה, הוא זה שגרם לו שמכבדים אותו, דהרי רב יוסף שכח תלמודו, וכיון שהיה שבירת הלוחות, לכך למדו מזה את הדין שצריך לכבדו, אולם באם היום של קבלת התורה היה ביום קודם, הרי שמשה רבנו היה יורד להר יום קודן י"ז בתמוז, דהיינו בט"ז תמוז, וא"כ לא היה שבירת הלוחות, ולא היו מכבדים את רב יוסף. ודפח"ח.

הנה בקובץ באר התורה מס' קמב כתבתי לדון לגבי חיוב ביקור חולים בחולה אלצהיימר, ובתו"ד כתבתי לדון לגבי ברכת ברוך שחלק, והבאתי דהנה איתא בגמ' בברכות דף ח: "הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו דאמרינן לוחות ושברי לוחות מונחות בארון", ובספר חידושי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ע"מ"ס ברכות שיו"ל ע"י הגר"י אוהב ציון שליט"א הקשה מדוע הרמב"ם השמיט דין זה, והביא שתירץ מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: אינו דין אלא ד"א ודברי מוסר לא העתיק כולם", ובהערות שיח יצחק כתב שבספר עינים למשפט להגר"י אריאלי עורר בזה וכתב דאפשר דס"ל להפוסקים שהשמיטו שהוא רק ממידת חסידות, והוסיף דהרא"ה כתב לנהוג בו כבוד והמאירי כתב "כאילו לא שכח" ע"ש עוד.

והנה מה שהביא מדברי מרן הגר"ח קניבסקי כן מובא כבר משמיה במאסף תורני זכרון רפאל [סימן כ"ב] שכתב: שהוא רק הנהגה ומדה טובה מדכתיב הזהרו, אולם לעי' מלשון רש"י שכתב: הזהרו בו לכבדו משמע דהוא חיוב, ועוד בדעת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ראה בדרך שיחה ח"א עמ' שטו שנשאל הגר"ח קניבסקי שליט"א: שאלה הזהרו בזקן ששכח תלמודו אם יש זקן

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

ששכח ויש זקן שלא שכח אם אין דין קדימה לזה שלא שכח האם כבוד ת"ח זה מה שלמד או גם מה שידוע, תשובה שניהם שווים התורה ציותה לכבוד תלמיד חכם ואם הוא ת"ח הוא שוה (עיי' במאירי ברכות שם שכתב נכבדהו כאילו לא שכח). ויל"ע.

וכמו שענה להרב יצחק אוהב ציון, כן מצאתי בס' ברכת אברהם להגאון האדיר רבי אברהם ארלנגר זצוק"ל עמ"ס ברכות שם. ועי"ש שכתב: שמי ששכח תלמודו אין לו דין תלמיד חכם ואין מצות והדרת פני זקן במי שהיה לו חכמה אלא במי שיש לו אלא שמ"מ ראוי לנהוג בו כבוד כדחזינן בהנהגת התורה דזה עצמו ג"כ יש בו משום כבוד התורה, שהשברים שהיה בהם תורה נשמרים במקום מכובד ביותר, ועכ"פ צריכים להקפיד שלא יבואו לידי בזיון עי"ש, ולפי"ז כתב שהיה נראה דאין חיוב קימה מבפניהם אלא א"כ זקן שצריכים לקום מבפניו. וע"ע בברכת אברהם סנהדרין צו:, ועי' עוד בדברי יעקב עדס.

אולם לכאורה יש להקשות דמדברי התוס' במס' חולין דף כז. בד"ה השוחט: וז"ל וכרבי יהודה קי"ל כדאמר בפ"ק דברכות ח: הזהרו בוורידין כדר' יהודה עכ"ל, ומשמע שהוא מהלכה ולא ממידת חסידות.

אולם למעשה י"ל שהרמב"ם ס"ל דהוי רק מידת חסידות, משום שהרמב"ם לא כתב בשום מקום שחיטת הורידין, וכמו שמבואר בדברי המגיד משנה בפ"ז מהל' מאכלות אסורות ה"י וז"ל: ולא כתב רבינו בשום מקום שחיטת הורידין, ולא חילק רבינו בדין חוטי דם וכו', והביאו לזה משום דסתם מתני' הוא דלא בעינן שחיטת ורידין כדאיתא פרק השוחט וכו' דאי מדינא הו"ל לר' יהושע למימר הלכה כרבי יהודה וכו' זהו דעת רבינו עכ"ל.

אולם כ"ז בשיטת הרמב"ם אולם קשה על שיטת מרן השו"ע שבירו"ד סי' כ"ח ס"א פסק כר' יהודה בורידין ומוכח דס"ל כהתוס' בחולין דהוי הלכה, וא"כ למה לא הביא לדינא האי דינא דזקן ששכח תלמודו, וי"ל דהשו"ע הלך אחר הרמב"ם ולכן לא הביא האי דינא.

והנה במנחות צט. איתא תני רב יוסף מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון, מכאן לתלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת אונסו שאין נוהגין בו מנהג בזיון, ומשמע דאין צריך לכבדו כמו תלמיד חכם רגיל רק אין נוהגין בו מנהג בזיון.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

ובמאירי כתב וז"ל, זקן ששכח תלמודו מחמת אנסו מוזהרים אנו שלא לנהוג בו בזיון אלא שנכבדהו כאלו לא שכח עכ"ל, הרי דביאר שכונת הגמ' במנחות היא לכבדו כאלו לא שכח, ויש חיוב לכבדו מדינא.

וכן יש להוכיח מדברי הירושלמי (מו"ק פ"ג ה"א) ששם איתא בזה"ל: רבי יעקב בר אביי בשם רבי אחא זקן ששכח תלמודו מחמת אונסו נוהגין בו כקדושת ארון ע"כ, ומבואר דיש חיוב לכבדו, ולא רק שלא לנהוג בן מנהג בזיון, ודברי הירושלמי הובאו להלכה בהגהות אשר"י (מו"ק פ"ג סי' טו) עי"ש. [ועי' עוד בשו"ת אבני דרך חלק ט' סימן קכח שנשאל לגבי אדם מבוגר שלמד הרבה וכעת קשה לו הדבר האם מותר לו כאשר באים לבקרו להוציא כמה ספרים מהארון ומניחם על השולחן כאילו הוא לומד, וכתב לפי דברי הירושלמי שאם הוא זקן שלמד אזי יש להזהר בכבודו והספרים שמונחים בחוץ מראים את חיבתו הגדולה לתורה הקדושה אף שאין הוא אינו יכול לשים עינו בזה, ובכך מראה כי אין לנו שיור אלא התורה הזאת, אך עי"ש שכ"ז שעסק בתורה כל ימיו]. [והנה עי' בירושלמי תענית פ"ד ה"ה ולפי דבריו יצא דלאו דוקא זקן אלא אף צעיר שנחלש מחמת לימוד התורה הקדושה].

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סימן ל"ד) חקר בחיוב כבוד תלמיד חכם האם משום התורה שבתוכו או או משום מה שהשיג בעמלו, ולפי"ז יהיה נפק"מ מה הדין הכא.

אולם נראה דסו"ס יש דין לכבדו לגמרי כדין תלמיד חכם, דהנה כתב המהר"ל מפראג בס' נתיבות עולם בנתיב התורה [פי"ב] שאם שכח מחמת אונסו לא נחשב שהתורה מסתלקת מן האדם וכמו שתמצא במי שהוא חכם גדול בתורה דלא נאמר דבשעת שינה אף עליו שם ת"ח כיון שאין אונס הגוף נחשב שהתורה מסתלקת ממנו אלא לעולם תורתו עמו, וכן כתב בס' נועם אלימלך פרשת חוקת, והטעם בזה ביאר בס' בשבילי המנהג [ח"ב עמ' צב] שהרי לעתיד לבוא מזכירים לו כל תורתו וא"כ אין זה נקרא שהוא שכח את התורה, וא"כ סו"ס י"ל לפי דברי המהר"ל על עצם שיגע ועמל בתורה הקדושה צריך לכבדו דהעיקר הוא העמל בתורה הקדושה, וכמו שכתב ברמח"ל בדרך ה' ח"א פ"ד אות ד' ביאר שע"י שהאדם מקיים מצות בגופו הרי הוא מזכך ומצרף את גופו ומה שאין האדם מרגיש בכך הוא מחמת גזירתו יתברך לאחר קלקול חטא אדה"ר אולם כך הוא הדבר וכתב בתו"ד

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

ולפי שהגזירה גזורה אין הדבר נעשה בפעם אחת אך עכ"פ מתחזקת הנשמה בעצמה והגוף מזדכך בכח אע"פ שאינו נעשה בפועל, וא"כ שפיר מובן עפ"ר הרמח"ל הללו דאף זקן ששכח תלמודו מ"מ גופו כבר הזדכך בתורה וע"כ אין לנהוג בו מנהג בזיון.

וראה במש"כ הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל פחד יצחק ספר הזכרון (עמ' שסג) שאור של ברית מתן לוחות ראשונות מאיר בחלל העולם בנפשם של כנסי' וכיון שהגמ' בברכות חא לומדת את הדין של כבוד התורה בזקן ששכח תלמודו מפני ששברי לוחות מונחים בארון לכן עלינו להתבונן בדברי רז"ל שמעמידנו על הדעת כי יחסה של כנס"י למתן לוחות ראשונות הוא יחס של זקן ששכח תלמודו ודעת לנבון נקל שכבוד התורה הניתן לזקן ששכח תלמודו אין זה מפני שבזמן מן הזמנים שכנה בו תורה אלא עיקר הכבוד לזקן ששכח תלמודו הוא מפני שאע"פ שאין תורתו עכשיו בהדיא ובאתגליא הרי היא נמצאת עכשיו בעולם ובאתכסיא והעלם זה הוא המחייב של כבוד התורה לגביה וממש זהו המצב ביחס של מתן לוחות ראשונות בכנסי' עכ"ל.

וכתב בזה הגר"מ פריד שליט"א בגליון וישמע משה לפרשת וירא תשפ"ב, שזכה להיות נוכח בשעה שהגאון הגדול רבי חיים קניבסקי שליט"א ביקר את מו"ח גאון ישראל מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בבית החולים לפני פטירתו והיה אז בלא הכרה והגר"ח קניבסקי שליט"א בירך עליו שחלק מחכמתו ליראיו בשם ומלכות וחזר לביתו אף שלא דיבר כלום עם מו"ח ולמדנו שאפשר לברך ברוך שחלק גם על חכם שנמצא בלא הכרה ויעו"ש עוד שהוכיח מזה שניתן לעשות גם ביקור חולים במצב כזה. ויעו"ש בקובץ באר התורה במה שהארכתי בזה.

ומ"מ בעיקר הדין שאפשר לברך ברוך שחלק מחכמתו ליראיו גם שהגדול דור ישן, לכאורה זהו חידוש עצום, אבל אפשר לומר בזה כמו שכתבתי בקונ' שערי יוסף בהל' חולה אלצהיימר להביא מש"כ בחוט שני (סימן רכד ברכת הודאה סקי"ב אות ב) שחכם שהיו ראוי לברך עליו שחלק מחכמתו ליראיו שמסתברא שא"א לברך עליו, וכיון שכן נראה דה"ה כשהגדול דור ישן, [וגם יש לומר דבלא"ה בעיקר הברכה שמברכים שחלק מחכמתו ליראיו, האם לברך הוא פלגותא גדולה, וכתבתי בזה בקצרה בקובץ באר התורה קיג ובכתביי].

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

ואמנם ראיתי במכתבו של הגאון רבי יקותיאל אוהב ציון שליט"א בעמח"ס שו"ת יעלת חן וזכר עשה, שסיפר להגר"ד קוק שליט"א מה שהגרח"ק בירך על מרן הגריש"א שהיה מחוסר הכרה, שהגרד"ק אמר שאם החכם ישן יש לומר דכיון שאינו מחוסר מעשה אין חשש לברך עליו וכמו דאיתא בגיטין דף ע' ע"ב ישן לאו מחוסר מעשה, אבל אם הוא מחוסר הכרה יש כאן ריעותא ואפילו לריש לקיש דאמר בגיטין שם דריעותא של חולי כגון קורדייקוס אין בה חשש היינו משום דסמיה בידן כדאמרינן בגיטין, אבל במחוסר הכרה אין סמיה בידן והו"ל כשוטה דלכו"ע ל"ש בו כתיבת גט כמבואר שם.

ועוד איתא שם שהגר"ד קוק שליט"א שכיון שהגמ' מדמה זקן ששכח לשברי לוחות ונמצא א"כ שהחקירה הנ"ל תלויה בפלוגתא דר"מ ור"י בב"ב דף יד היכן היו מונחין השברי לוחות ולמ"ד שהיו מונחין בתוך הארון א"כ הו"ל חפצא של תורה, וזה"ה זקן ששכח הוא דרופתקי דאורייתא סנהדרין דף צט ע"ב אבל למ"ד שהיו מונחין בחוץ יתכן שזקן ששכח אין בו חיוב כללי של כבוד תורה ממש אלא רק אביזרא של כבוד התורה.

ועוד הוסיף בזה בשם הגר"ד קוק שליט"א ליישב שיתכן שמרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א ראה בכח קדושתו את אור החכמה על פניו של הגרי"ש ובהכרת ענין רוחני מופשט שכזה כלל לא הופרע מחמת האירוע שבו היה שרוי הגרי"ש, וציין עוד מש"כ המהרי"ל מפראג זיע"א בנתיבות עולם (נתיב התורה פרק יב) שהגם ששכח החכם את לימודו מ"מ רושם התורה וקדושתה נשארת עמו יעו"ש, והאריך עוד בזה.

ועתה ראיתי שבספר שמענו כן ראינו עמ' שמח הביא ששאל בזה למרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א והשיב שאף על זקן ששכח תלמודו יברך עליו, והגרח"ק אזיל לשיטתו שבירך על חמיו מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל ברוך שחלק וכו' שהיה מחוסר הכרה בבית חולים

והנה ראיתי לידידי הגרנ"י בן שמעון שליט"א בגליון שמועות מס' 278 שתמה על מרן הגרח"ק שליט"א שהרי בפשטות מדברי הגמ' הרואה חכם מחכמי ישראל, ובפשטות נראה שבשעת הברכה צריך להיות חכם וי"ל דסו"ס הרי יש לו במציאות גם אם לא זוכר בפועל. והביא בזה מש"כ בספר מאיר עוז (חלק י' סימן רכד עמ' 512) כתב בזה שלכאורה נראה שחכם שראוי לברך עליו מחמת חכמתו, וכתב חכמתו בספרים הנלמדים בבי

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

מדרשא א"כ גם ששכח תלמודו, מ"מ י"ל שניתן לו לברך עליו שחלק מחכמתו ליראיו כיון שחכמתו הקב"ה חלק לו יש לה המשכיות גם אחר ששכחה ואע"פ שעל ספרים לבד לא מברכים, מ"מ כשעיקר האדם קיים עדיין נחשב כלוחות ומברך עליו ועל חכמתו הניכרת בעולמה של תורה. יעו"ש עוד שכתב שלדינא יש לומר סב"ל, ואמנם בעיקר ברוך שחלק היום, ועל מי יש לברכה הארכתי בבאר התורה, ובכתבי ועוד חזון למועד.

ג). במש"כ כת"ר שליט"א לדון בסימן יג בדין אמירת בריך שמיה בעת פתיחת ההיכל, שהנה בשו"ע או"ח סימן קלד ס"ב במשנ"ב סק"ג כתב בזה"ל: ומנהג העולם לומר בריך שמיה בשעת הוצאת הסר תורה וכו' ואם לא אמרו בשעת הוצאה יוכל לאמרו עד שעה שפותחים לקרותו (אחרונים) עכ"ל, והסתפק כת"ר אם אדם לא הספיק לומר בריך שמיה בשעת הוצאת ספר תורה וגם לא עד שהוציאו הס"ת לקרותו ובאותו יום הוציאו ב' ס"ת האם יוכל לומר בריך שמיה בין ס"ת א' לס"ת ב' והאם יש לו אותו מעלה ע"כ ספיקו, לכאורה לענ"ד סו"ס יש מעלה דהא המעלה הוא משום פתיחת ההיכל וקדושת ספר תורה, וא"כ סו"ס הא איכא בהא מעלה, והארכתי בזה עוד בכתביי.

ד). במש"כ בסימן טו האם בליל שימורים יש להזהר מכל שהזהירו חז"ל, והביא שבהגדה של פסח מחשבת בצלאל הביאו מהגה"צ רבי שריה דבילצקי זיע"א שגם בליל זה שהוא ליל שימורים יש לזהר בכל הסכנות שאמרו חז"ל כגון להשאיר ביצה ובצל קלופים, יעו"ש, הנה כתיב בתורה הקדושה בפרשת בא "ליל שימורים הוא לד' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הלילה הזה לה' שימורים לכל בני ישראל לדרותם" (שמות יב מב). ואיתא בחז"ל במסכת פסחים דף קט: שכוונת הפסוק לומר שהלילה הזה משומר ובא מן המזיקים שאינם שולטים בלילה הזה.

ואיתא בספר פרי עץ חיים (שער חג המצות פרק א') בזה"ל: כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות ראשי תיבות ימימה בסוד מימים ימימה (שמות יג י') לרמז כי בליל פסח אין שום מקטרג שהם הקוצים יזיק להם כי הוא השם יתברך יצילך מהם עכ"ל הקדוש.

והנה מצינו כמה דינים שנובעים מחמת האי דינא שאין מזיקים בליל פסח, א' ברכת מעין שבע בליל פסח שחל בשבת, הנה איתא במגילת סתרים לרבינו נסים גאון ז"ל שכתב שאם חל ליל פסח בליל שבת אין אומרים

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

בתפילת ערבים לאחר ויכולו ברכת מעין שבע כמו שאומרים בכל שבת ושבת והטעם לזה כי ברכה זו תיקנוה בשביל המאחרים לבוא לבית הכנסת שלא יזיקו אותם המזיקים וכדאיתא במס' שבת דף כד ע"ב, והאידנא בליל פסח אין שום חשש שהרי הוא ליל שימורים לה', והובאו דבריו בספר המנהיג (הלכות פסח סימן נ"ב) ובמחזור ויטרי (ח"א עמוד ר"פ אות סב), וכן כתב הריטב"א במסכת ר"ה (דף יא:) בשם התוס' והמאירי בפסחים שם, ועוד הרבה ראשונים.

אולם בסידור רש"י (סימן תל"ד) פליג ע"ז, וכן עוד הרבה שיטות ראשונים ודעתם שגם בליל פסח החל בשבת יש לומר ברכת מעין שבע כמו כל ליל שבת שחל ביו"ט שאומרים בו ברכת מעין שבע, ולמעשה דעתם לא מובנת וכפי שאכן העיר הרידב"ז בשו"ת שלו סימן אלף ק"צ ח"ד סימן קט"ז, שאין לאומרה שהרי לילה בא ומשומר מן המזיקין, וכתב כך: וזה שרוצה לאומרה דעת חצוני ואין ראוי לקרותו מחלוקת ולא לחוש לו ע"כ.

אלא דיש לברר מה בדיוק נקרא המזיקין שם לענין ליל שבת ובפשוטות הוי מזיקים גשמיים, אלא שמבואר בגמ' משום סכנה, והיינו סכנה אפילו סכנה גשמית משום חיות רעות וכל מיני ליסטים כי הרי הבתי כנסיות היו בשדה, ודו"ק.

ב' אמירת שיר של פגעים ושאר פסוקים דרחמי בקר"ש שעל המיטה הנה ברמ"א (סימן ת"פ ס"ב) כתב שנוהגים שלא לקרות על מיטתו רק פרשת שמע ולא שאר דברים שקורין בשאר לילות כדי להגן כי ליל שימורים הוא מן המזיקים, ומקור דבריו הם מתשובות המהרי"ל (סדר ליל שני אות א') אלא דהתם בע"כ דמיירי במזיקים רוחניים.

ג'. כתב האור זרוע (ח"ב סימן רל"ד) וז"ל: כתב רב נסים גאון זצ"ל בשם אלו' אביו שלא לנעול דלתות הבתים בלילי פסחים כי זאת האמונה בדברו של הקב"ה ובהבטחתו ובשכר האמונה אנו זוכין לגאולה ואמרינן במכילתא גדולה האמונה לפני מי שאמר והיה העולם שבשכר האמונה שהאמינו אבותינו שרתה עליהם רוח הקודש ואמרו שירה וכו' עכ"ל, וכן הביא בספר המנהיג (הלכות פסח אות ב') עיי"ש, וכן מבואר במהרי"ל (שם) שמטעם זה אין נועלים את הדלתות בברית חזק דעיקר האמונה היא לבטוח בהקדוש ברוך עיי"ש, והיינו דהעיקר הוא לבטוח בהקב"ה ולא לפחד, וא"כ מה לי פחד מדבר גשמי או רוחני יעו"ש עוד. [ודרך אגב מה שמשמע מדברי

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

המהרי"ל שאין נועלין את הדלת בבריה חזק אבל בבריה חלש כן וזה דלא כדברי הני ראשונים לעיל, וראה בספר ויגד משה (פרק לא אות ו') שכתב שיש שנהגו גם בזמנינו שלא לסגור את הדלת כלל, ויש שנהגו לסוגרה אבל לא לנועלה, וראה עוד בספר סדר הערוך (פרק קט סי"ג) שהביא שכ"ק האדמו"ר המהרי"ד מבלעזא זצוק"ל נהג לצאת לרחובה של עיר לאחר הסדר בהטעמו שלילה זה הוא לילה שימורים].

ועוד יש להוכיח שאין לפחוד משום דבר בין רוחני ובין גשמי, דהנה כתב הרמ"א בסימן ת"פ ס"א וי"א שיש לומר שפוך חמתך וכו' קודם לא לנו ולפתוח הפתח כדי לזכור שהוא ליל שימורים ובזכות אמונה זו יבוא משיח וישפוך חמתו על המכחשים בה' וכן נוהגין עכ"ד, ומקור דבריו הם ממש"כ במהר"י ברונא, ועי"ש בשו"ע הרב, כתב להורות שהוא ליל שימורים ואין אנו מתייראין משום דבר, ובהגהות חת"ס על השו"ע שם כתב לבאר מדוע פתיחת הדלת הוא רק לאחר כוס רביעי להורות שהוא ליל שימורים שייך בכל הלילה עי"ש, וע"ע בדברי הבית הלוי עה"ת (פרשת בא) ואי"ז ענינו להכא. מ"מ מוכח שאין לפחד משום דבר כל הלילה.

ומה שכתב בספר אוריין תליתאי להגר"פ אפשטיין זצ"ל בסוף הספר כתב להקל לענין אוכלים ומשקים הנמצאים תחת המיטה בליל הפסח שאין בהם משול חשש רוח רעה שהרי הוא לילה שמור מן המזיקים עי"ש, וא"כ אין לטעון ולומר שהכוונה דוקא רוח רעה אלא שהוא חידש דגם בהכי אבל הכוונה דאין שום מזיקים. ומצאתי בספר כרם אליעזר חג הפסח (סימן א' אות יב) שדן האם יש לחלק בין מזיקים לרוח רעה, וא"כ יתכן שמזיקין ליכא אבל רוח רעה איכא, וא"כ ליכא ראייה כלל וכלל, ולכן אפשר שאוכלין ומשקין מתחת המטה איכא בהא בעיה, והנה נראה שזה תלוי בדין הרוח רעה ובגדר האיסור בזה, עיין מש"כ בזה בקונ' דברי יוסף עמ"ס פסחים דף קיב, והארכנו עוד בזה בכתובים ובעז"ה עוד היד נטויה. ובמה שהארכתי בזה בגם אני אודך מתשובתי חלק ב' סימן עז לגבי דין חולה קורונה או מבודד האם יכול לצאת מהבידוד בליל הסידור.

ובספר בית מתתיהו (חלק ה' סימן נ' ב בד"ה וראיתי) ההביא שבהגדה של פסח ברכת נתנאל (עמ' לז) הביא שמרן הגר"ח קניבסקי שליט"א השיב שחתן בעי שמירה אף בליל הסדר שמשומר מהמזיקין, ובספר בנתיבות ההלכה (חלק מו עמ' 576) שחתן א"צ שמירה בליל הסדר משום שליל

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

שימורים הוא בשם בעל המשנה הלכות זצ"ל יעו"ש, וע"ע בשו"ת הלכתא מאורייתא ח"ב סימן לט.

וידידי הגר"ח מלין שליט"א בעמח"ס מנחת חיים ושא"ס, הוסיף לי בזה"ל: במה שדן אם חתן צריך שמירה בליל הסדר, שבספר 'שפתי אייל' (עמ' לג, אות יד) הביא בשם מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל דליל הסדר שהוא ליל שימורים, הוא מן המזיקין בלבד ולא מן גנבים ושאר דברים. ובספר היקר "אהל יעקב" לידי"נ הגרי"א סקוצילס שליט"א הדנמ"ח (הלכות מליחה, סימן קב הערות וציונים הע' טז, עמ' תקפא) שבשפלינו זכר לנו ומייתי מדברינו בענין זה, בעצם הא דפשוט שליל פסח הוא ליל שימורים, דאמנם כן מבואר בגמ' פסחים (קט, ב) ליל שמורים ליל המשומר ובא מן המזיקין, וכ"כ רש"י עה"ת (שמות יב, מב), אך מצאתי דבר פלא בתנחומא פ' בא (סי' ט) ובמכילתא (מסכתא דפסחא, פי"ד) "שמורים לכל בני ישראל לדורותם, מגיד שכל ישראל צריכין להשתמר בו". ופי' במרכבת המשנה על המכילתא "כל ישראל צריכים להשתמר בו, הואיל ובאותה הלילה נאמר ואתם אל תצאו איש מפתח ביתו, הוקבעה סכנה זו לדורות, שצריכים להשתמר בו". הרי דלפי התנחומא אדרבא, יש ליזהר מאד בכל ענייני סכנה בלילה זה, וכ"ש בענייני גילוי וכנ"ל. אכן להלכה נראה בפוסקים דס"ל כהבבלי, דיעויין במרדכי בפסחים (רמז תקמד) שכתב: "מצאתי תשובת ר"י שכתב שאם נשפכו כל המים עבור המת, אין בידי להתיר מים שלא לנו על ידי הדחק. וכן בא מעשה לפני רבי ערב פסח, ואמרו שאין לשפוך המים שלנו בשביל המת, דליל שימורים הוא לה', וכן הייתי אומר בשאר לילות של פסח דשומר פתאים ה', וחלילה שיארע דבר תקלה במצות השם", ע"כ.

ה). במש"כ לדון בסימן כ' בדין לקנות ספר בתשעה באב, ובספר שאינו צריך אותו לתשעה באב, והביא שם חכ"א שכתב שספר מותר, ולענ"ד יש לעיין הרי סו"ס הוא לא צריך את הספר לתשעה באב והרי יש לו שמחה גדולה בזה, ועיין.

ו). במש"כ לדון בסימן לג האם מותר לברך גוי או מסולמי או נוצרי, והביא שם פוסקים שיש להקל בזה, והביא כת"ר ראייה ממש"כ בכמה מחזורים שמתפללים על המלך, יש לדחות דהתם הוא מפני השלום, והנה ראה בספרי שערי יוסף בהלכות העסקת עובד זר בבית הישראל עמ' 124 הנה בדין תפילה על הגוי מצינו בזה שכתב מרן השו"ע (יור"ד סימן קנח) עובדי

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

עבודה זרה אין לרפואתם אפילו בשכר אם לא במקום איבה, ובזמן הזה כתבו הפוסקים שהישמעלאים מותר לרפואתם אפילו כשאין איבה והנוצרים יש אומרים שאין לרפואתם שלא במקום איבה כיון שמשתפים שם שמים ודבר אחר, ובן נח מוזהר על השיתוף, וכן כתב בשו"ת נודע ביהודה חלק יו"ד סמן קמח. וכן כתב בספר דינא דחיי (דף נא:) שנראה לו שהרמב"ן שהיה רופא לישמעאלים בארץ מצרים מפני שאין הישמעלאים עובדי ע"ז וכל שאינו עובד עבודה זרה מותר לרפואתו אפילו בחינם אע"פ שאין לו לחוש לו משום איבה ע"כ, וא"כ לכן יש להתיר להתפלל עליהם. וגם אפשר דגם אי נימא דאסור לרפואתם אבל להתפלל עליהם יהיה מותר. ושוב מצאתי שכהאי סברא כן כתב בשו"ת בית שערים (יו"ד סימן רכט) ע"ש.

ובשו"ת יחזה דעת (חלק ו' סימן ס') הביא מש"כ בספר רב דגן סימן מה) שנשאל אם מותר ללחוש ולהתפלל על גוי שיתרפא והשיב שאם יודע ומכירו שהוא מחסידי אומות העולם מותר להתפלל עליו, אבל אם הוא מסופק יתפלל שיחזור בתשובה ויתרפא ע"ש.¹ ובשו"ת חיים ביד (סימן לג) כתב שכ"ש אם עשה לו טובות שמותר לו להתפלל עליו, ושם נשאל כך: מביא שנשאל מיהודי סוחר שמתעסק עם סוחר גוי, ועסקים אלו גורמים רווחים גדולים ליהודי ומשפיעים לו טובה, והגוי נהיה חולה, ושואל האם מותר להתפלל עליו שיחיה וגם לתת צדקה בעדו לתלמידי חכמים שילמדו לרפואתו. וכתב שם להתיר ע"פ הספר חסידים הנ"ל, ומביא שם כמה ראיות לדבר, כגון מאלישע שריפא את נעמן מצרעתו, ועוד. ומביא שם שרבי יהודה קצין זלה"ה היה יודע ללחוש, ובא אליו גוי אחד עם תינוק בידיו שמוטל על ערש דוי כמו פגר מת ועשה לו לחישה וברכה ומיד נתרפא, ויצא ממוות לחיים, ונעשה קידוש ה', ומביא שם ששאל אותו תלמידו, שגוי אחד יש לו כאבים עזים בלבו, ורוצה ומבקש מאוד שיכתבו לו קמיע, האם מותר הדבר, וכתב שם שיכתבו לו קמיע בלי שם ה' ורק בכתב רש"י ולא בכתב אשורי, ובנוסח זה: "הנני כותב קמיע זאת לשם הנושא אותה לשמירת גופו מן המזיקין ומכל חולי ומחלה ומכאב הלב". ויש גם לדון בכ"ז משום בל תוחונם, וי"ל דכל שיש לו מטרה בזה אין בזה לא תחונם, וגם הפוסקים שהתירו רק היכא שיש לו הכרת הטוב. וראה עוד במה שהארכנו בספר שערי יוסף בהל' נגיף הקורונה ח"ב סימן כ"ה בענין נתינת קמע לגוי, ע"ש. וע"ע בגם אני אודך תשובות הגר"ח ש"ס סגל ח"ג סימן רד שהביא בשם הגר"ח קניבסקי שיכול להתפלל על שכן גוי שיכריא יעו"ש.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

ז). במש"כ לדון בסימן מו האם יש איזה קולא בענין שינה בסוכה, והביא כת"ר מש"כ בסידור מועדי ה' ליוורנו שכתב בדיני ליל סוכות באות ב' וז"ל: יאכל וישתה ויין בה כל ז' הימים, ולא יישן חוץ לסוכה אפילו שנת ארעי, ומי שאינו אוכל ואינו שותה אפילו מים חוץ לסוכה הרי זה משובח, ועכשיו נהגו להקל בשינה עכ"ל, ושאל כת"ר מה הגדר בזה, ויעו"ש עוד במה שהביא כת"ר בזה, הנני מצרף כל מש"כ בזה בספרי שערי יוסף סוכות עמ' 114.

הנה כתב מרן בשו"ע בסימן תרל"ט בסעיף ב' וישנים בסוכה כל ז' בין ביום ובין בלילה, ואין לחוש לשום דבר, והטעם משום תשבו כעין תדורו, כעין תדרו, ואע"פ שבגמרא בסוכה נג ע"א שבזמן בית המקדש היו מנמני אכתפי דהדדי ולא ראו שינה בעיניהם, מ"מ יש דין שינה, אחר שחרב המקדש והתבטל דין שמחת בית השואבה דמקדש, וזה מה שכתב הכא השו"ע.

ואין לטעון שיש איזה אור המקיף כמו שטוענים איזה אחדים, שהרי אם מרן השו"ע כותב שיש חובה לישון הולכים אחריו, וכבר מבואר מעשה בשם הגר"א שהיה בבית האסורים בסוכות ועשה כל דבר שלא יפול שינה על עיניו כל חג הסוכות, ומי אנו שנעה אחריו ונאמר שיש פטור דאור המקיף, וזה יעכב, וכתב איזה אחד שאע"פ שאנחנו לא מרגישים מ"מ כיון שרבותיהם מרגישים אנו הולכים אחריהם, ללכת אחרי הרב, והלא נלך אחרי השו"ע ואחרי הגר"א.

וכבר ידוע שצוח ע"ז מרן הגראמ"מ שך זצוק"ל שהוא עוקר מצוה מן התורה, וא"כ ברור ובודאי שיש מצוה לישון בתוך הסוכה, והרי כבר כתב כך השו"ע הרב בסק"ד שיש חובה לישון בסוכה, ועיין בספר שערי המועדים שמחפש בכל מיני אפשריות לדחות סיבה זו ולכאורה הרי סביו לא הרגיש וכתב בספרו לישון בסוכה, ואיך יוצא נגד מנהג אבותיו, והרי כתוב ואל תיטוש תורת אמך.

ואף את"ל דהוי מנהג ומנהג ישראל דין הוא, הרי מפורש להדיא בפוסקים שכל מנהג שהוא אחר מרן לאו מנהג הוא, וא"כ א"א לחדש מנהגי אחרי פסקי מרן הבית יוסף, וכ"ש אחרי זקנו בעל התניא, שמכונה הגר"ז במשנ"ב, וכתב בשו"ע הרב לדינא שיש לישן בסוכה.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

ועוד שהרי מבואר להדיא בספרים שיש בסוכה אור המקיף, וכמו שלאכול יש חיוב, אע"פ שאין זה צורכי שמים, אלא מסייע לאדם ה"ה שינה, דין הוא שלא יפריע אור המקיף, כדין אכילה, ומ"ש. ואדרבה הרי מה האור המקיף עושה שהאור ממשיך כוח על האדם, ולקדש אותו, א"כ כל ישיבה וכל שינה והשארות בסוכה, י"ל דהוי משפיע יותר קדושה על האדם, וזה כל ענין הסוכה.

אולם בדין אור המקיף מצאתי עתה בספר דברי חיים על מועדים [לסוכות] שכתב שם בזה"ל: ובאמת זאת היא עיקר מצות סוכה, תשבו כעין תדורו (סוכה כח ע"ב) וידע שהחסד עליון חופף עליו בכל מקום שהוא, אחרי שיצאנו בדימוס ביום הכפורים ובטהרה, ואנחנו חלק ה' חופף עלינו בחמלתו, ואף אם אינו מקיים בפועל הסוכה מחמת שהוא פטור ממנה מכל מקום הוא יושב בצל קדושת הסוכה, שזאת הוא עצם המצוה תשבו כעין תדורו, כמו שהוא נוהג בביתו שלפעמים הולך ממנה, אף על פי כן נקרא ביתו גם שהוא רחוק ממנו, כמו כן הסוכה וצל הקדושה חופף עלינו גם שאינו בפועל תחת הסוכה מכל מקום מקרי סוכתו, ולזה נקרא (ע"ז ג.) מצוה קלה, שאין בו טורח, שאין החיוב דוקא לשבת בפועל, ובאם הוא מצטער פטור (סוכה כו.) והוי כיושב בסוכה וכו', וכמו שכתבתי לרמז שהחסד השם יתברך חופף עלינו בכל מקום, אפילו המצטער היושב חוץ לסוכה כאלו הוא בסוכה, מחמת גודל הדביקות שהוא בנפש הישראלי והשתוקקותו להשם ב"ה וב"ש ויתעלה זכרו, ואינו עושה המצוה משום טעם בעולם רק לנחת לפניו יתברך, ואם הוא יתברך פוטר מהמצוה מקבלים במחשבתם כאלו עשו" עכ"ל, וא"כ מכאן יש סמך לאור המקיף, שיש שלמדו מזה להקל במצות ישיבה בסוכה.

דברי הרמ"א במקום צינה

הנה על מש"כ בשו"ע אוכלים ושותים וישנים בסוכה, אולם כתב הרמ"א ומה שנוהגין להקל עכשיו בשינה שאין ישנים בסוכה רק המדקדקין במצות יש אומרים משום צינה דיש צער לישן במקומות הקרים (מרדכי פרק הישן) ולי נראה משום דמצות סוכה איש וביתו איש ואשתו כדרך שהוא דר כל השנה ובמקום שלא יוכל לישן עם אשתו שאין לו סוכה מיוחדת פטור וטוב להחמיר ולהיות שם עם אשתו כמו שהוא דר כל השנה אם אפשר להיות לו סוכה מיוחדת.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

בדברי הרמ"א שיש להקל משום אשתו

בעיקר דברי הרמ"א כתב להקשות בט"ז (סימן תרל"ט סק"ט) ובמג"א (סימן תרל"ט סק"ח) סתירה בדברי הרמ"א שבסימן תרמ סעיף ד' בהגהה כתב שאם עשה סוכה במקום שאינו יכול לשבת שם אף ידי אכילה לא יצא, וא"כ אם אין לו סוכה במקום שאינו יכול לישן שם אף ידי אכילה לא יצא, וא"כ אם אין לו סוכה מיוחדת לא יצא כלל, ובשו"ת בית שערים (או"ח סימן שלו) כתב לתרץ, שבסימן תרמ אין הסוכה ראויה לשום אדם לישן שם ולכן הסוכה פסולה ואינו יוצא יד"ח גם באכילה, אבל כאן הסוכה כשרה לרווק שאין לו אשה שיכול לישן שם וא"כ כשרה לכל אדם.

וראה עוד בא"א (בוטשאטש סימן תרל"ט ס"ב) שכתב שלפום ריהטא לא שייך טעם זה בגדולים שאין להם נשים או בגדולים שנשותיהם אינן עמהם ואולי י"ל כיון דלגבי רובא דעלמא במדינות אלו הקרים יש קולא מצד כעין תדורו שייך כן על כולם עכ"ל.

ועיין עוד בא"א בוטשאטש (מהדורא תנינא סי' תרל"ט) שכתב שהלימוד זכות שכתב הרמ"א שמקילים בשינה שייך גם בהסוכות שבהם תנורים של בית החורף ומסיקים בהם כי מ"מ אין מוטל על הנשים ללון שם כי מ"מ הדירה משונה מכפי דרך דירות בני אדם בכל השנה כי יש רוחות נושבות דרך הסכך וקר ג"כ עי"ז ואין ההיסק מועיל להציגה כמו בבית ממש גם יש תמיד חשש שמא ירד גשם באמצע השינה וגם כשיש שם גג שיכולים לכסות מפני הגשם עד שהולכים לכסות יש גשם על הגוף וכן על הכלים ויש עי"ז צער ופחד ואין מוטל עליה לישן שם.

בדעת הגר"א

והנה דעת והמג"א (תרלט סק"ח) שאין בזה פטור אלא הוה ליה ממצטער שאינו יכול לישון, ולפי"ז אם אינו מצטער שאין לו זמן עונה וכו' אין לו לפטור את עצמו מן השינה, וכן כתב במשנ"ב (סימן תרלט סק"ח).

אולם בט"ז (סימן תרל"ט סק"ט) כתב שהטעם שיש להקל בזה, משום דהרי קימ"ל ששלוחי מצוה פטורין מן הסוכה וא"כ אם אינו רוצה לפרוש מן אשתו מקרי דבר מצוה ופטור מן הסוכה ואפילו אם אינה טהורה מ"מ שייך שמחה כשבעלה בחדר, וע"ע בשו"ת מקדש ישראל (סוכות עמ' פג)

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

ובמשנ"ב (סקי"ח) הסיק בזה, ובביאור הגר"א חולק ע"ז דלא מיפטר משום זה וגם במ"א מסיק דמשום זה לא מיפטר ולימד זכות אחר על העולם משום דהו"ל מצטער כשאין יכול לישן שם עם אשתו, והנה לפי טעם זה אם אין מצטער כגון שאין אצלו זמן עונה עכשיו אין לו לפטור עצמו מן השינה. ומשמע מכמה אחרונים דמאן דא"א לו לישן עם אשתו בסוכה דאין לו סוכה מיוחדת לא יבטל זמן עונה וליל טבילה ואין לחייבו לאחר שנזדווג עם אשתו שיחזור לסוכתו אלא ישן בביתו עד עמוד השחר עכ"ד.

מה הדין בשנה ראשונה

והנה בשו"ת דברי יציב (או"ח ח"ב סימן רעד) כתב להקל לחתן בשנה ראשונה שלא לישון בסוכה, ויסוד דבריו הוא ע"פ מש"כ הט"ז סימן תרל"ט סק"ט שהטעם שהאנשים נוהגים לישון מחוץ לסוכה הוא מפני שהם עוסקים במצוה לשמח את נשותיהם יחד עמהם והעוסק במצוה פטור מן המצוה, והעיר הנשמת אדם (כלל קמז סק"א) שלהלכה מצות ושימח אינה נוהגת אלא בשנה ראשונה וא"א לפטרו מטעם זה את העולם שישנים אף לאחר שנה זו מחוץ לסוכה, וכתב בדברי יציב שיוצא שבשנה הראשונה אף הוא יודה שפטור ובפרט לפי הרמ"א יש לימוד זכות על כל העולם ע"ש באריכות עוד מש"כ להוכיח שהוא משום שמחה, ובשו"ת רבבות אפרים (ח"ה סימן תז) הביא כל דבריו ע"ש, ושם הביא עוד מש"ע הרב משה פישר שכתב לו שלא מצינו חילקו דין בשנה ראשונה אלא לענין יציאה בצבא, ולכן אם יש לו סוכה מיוחדת חייב לישון עם אשתו גם בשנים הבאות ע"ש עוד. וע"ע בשו"ת ויברך דוד (ח"א סימן עח).

אולם יש מחמירים בזה, והוא ע"פ מש"כ בבכורי יעקב (סמן תרלט סקי"ח) שכתב, ולכן החרד על דבר ה' לא ימנע מלישן בסוכה אפילו אין אשתו עמו ומסתמא נשים צדקניות הן שרוצות לזכות בעליהן ומוחלות על ביטול עונג שלהן עכ"ד, ולכן יש מחמירים בזה וכן כתב בשו"ת חוקי חיים (ח"ו סימן צב) וכן הוא דעת שר התורה הגר"א וייס שליט"א והובא בקובץ דרכי הוראה (ח"ו סימן ה' אות א'), ובשלמי מועד (עמ' קיד) כתב לדחות סברת הדברי יציב ע"ש. ובשו"ת ודרשת וחקרת (ח"ד סימן כג אות ה') כתב שטוב להחמיר בזה, אבל טוב לפייסה שתסכים שיקיים מצותו כדין.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

אם אשתו מפחדת לישון לבד

הנה יש לדון אם אשתו מפחדת לישון לבד לישון עמה, וכן כתב להקל בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סימן קסה) וז"ל: אשה שאין לה מקום בסוכה למטה או שאינה רוצה ולא יכולה להיות בסוכה ודורשת שבעלה יישאר אצלה שמעתי הוראה כיון שאין אצלה שום סיבה רצינית לפחד אין לו לבטל משום כך מצות סוכה אבל לענ"ד נראה שפטור ודינו הוא כמו במשמי חולה שפטור ולא מיבעיא אי נימא דפטור משמי חולה הוא מדין דתשבו כעין תדורו וגם בביתו היה עוזב דירתו כשצריכים אותו לשמש לחולה ולכן פטור עי' שע"ת סי' תר"מ סק"ב כ"ש כאן שאם אשתו בצער ועצבנות היה עוזב את דירתו ובלבד שתירגע גם כן עביד הכי וגם אי נימא כמש"כ המ"ב שם סק"ז בשם הלבוש שהפטור במשמי חולה הוא מדין עוסק במצוה נראה שגם כאן העצבים ואי השינה של אשתו הוי כחולה להצריך ליווי ומצותו בכך ופטור מסוכה, וכל זה באשה דידועת שמבטלת אותו ממצות סוכה ומ"מ מרגישה שאי אפשר לה בלעדיו מרוב פחד אזי גם הוא פטור אבל אם לפעמים נותנת לו רשות לצורך גדול צורך זה לא גרע וטוב להשפיע עליה שתסכים כשאין מקום לפחד ושוב יש לו לקיים מצות סוכה. עכ"ד, ויעו"ש עוד שדן במועדים וזמנים ח"א סימן פח האם האשה שפטורה ממצות סוכה חייבת לישון בסוכה כדי שבעלה יקיים מצות סוכה, ומ"מ כתב שם שעכ"פ גם אם היא פטורה, הרי היא מקיימת בזה מצוות חסד. ובספר שמחת ישראל (עמ' ער) בהיא שהגר"ח"ק כתב לו שיש לדון אם הוא פטור בגלל זה או לא.

ומרן הגר"י זילברשטיין שליט"א דן להקל בזה שאולי כהיא כחולה, ראה בקובץ משלחן מלכים (ח"ה עמ' רז) שנשאל הגר"י באשה הרה שפוחדת לישון לבדה בבית כשבעלה בסוכה שהגר"ש"א שליט"א השיב שלבעל אין פטור דמצטער וחייב לישון בסוכה ואם קשה לאשתו תלך לישון עמו בסוכה ועי' שם שכתב הגר"י זילברשטיין שליט"א ובכ"ז הדברים מחודשים, כי אולי דינו כמשמי חולה שהרי היא כחולה מאחר שהיא עלולה ללדת כל שעה וצ"ל דמאחר וכעת אינה חשה בצירים לכן אינה נחשבת כחולה והבעל לא נחשב כמשמש חולה אמנם יכול הבעל לומר דאין זה תשבו כעין תדורו שהרי בשאר ימות השנה לא היה יורד לישון בחצר כי לא היה עוזב את אשתו לבדה בבית אך כנראה שאין בזה בעיה תשבו כעין תדורו כי לא מודדים את

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

הדבר באופן פרטי אלא את הציבור כולו וכדי לפטור את האדם מלישב בסוכה צריך שיהיה מצב שכל העולם כולו לא היה אוכל בסוכה באופן כזה.

ואמר לו הגר"ק שליט"א הגע עצמך אדם זקן שיש לו יאהרצייט והוא צריך לעבור לפני התיבה בליל יו"ט של סוכות וסוכתו היא על הגג בגובה של חמש קומות ובימות כל השנה לא היה עולה רגלי לגג בשום פנים ואופן אלא היה ישן למטה במקום כלשהו האם נאמר שגם בסוכות פטור מלעלות לסוכתו דתשבו כעין תדורו והרי בשאר ימות השנה לא היה עולה לגג והדעת נותנת שאין לזקן פטור של תשבו כעין תדורו כי הוא אדם פרטי שקשה לו ואין מכאן ראייה לגבי כל העולם כולו והמודד הוא כל העולם כולו ה"ה בעניננו עוד אמר לו הגר"ק שליט"א שנאמר בערכין דף טז בהכאה דדביתהו מר סבר כיון דלדידיה לא מצער ליה מאי נפקא ליה מיניה ומר סבר אתי לאטרודי הרי שלפעמים הכאה דאשתו לא כל כך איכפת לו לכן אין לו פטור של מצטער כשהיא מצטערת ע"כ אמנם נראה שבחודש תשיעי להריונה וכבר התחילה להרגיש צירים וכד' וצריכה אותו מיד אם יש משהו מסתבר לומר שאז הוא כן בגדר של משמש חולה שפטור מן הסוכה וכו"ל. עכ"ד הגרי"ז שליט"א.

וכן כתב להקל בילקוט יוסף (סוכה עמ' תשכא), וז"ל: כשהסוכה מיוחדת לבעל הבית טוב שיישן עם אשתו בסוכה כמו שכתוב בסוכות תשבו תשבו כעין תדורו מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו אבל אין זה מעכב המצוה ולכן אם קשה לאשתו לישון בסוכה האיש ישן לבדו בסוכה אך בליל טבילה או בליל עונה מותר לישן חוץ לסוכה אם אין לו מקום צנוע בסוכה. ע"כ. יעו"ש בהערות באריכות דבריו. וכן הוא דעת הגר"פ שיינברג זצוק"ל והו"ד בספר ישמח לב (ח"א עמ' רסא) שאם אשתו מצטערת מכך שאינו ישן עמה בשנה ראשונה פטור מלישון בסוכה.

ונראה שאם יכול לעשות סוכה במרפסת ביתו ולישון שם, כך שאשתו לא תפחד, וכך יוכל לקיים שניהם. ואמנם יש לדון כמה כס יש חיוב להוציא ע"ז.

בחור"ל הקלו מפני כמה טעמים

והנה מצינו שמה שהקילו בעיקר בזה בחור"ל הוא משום הקור, וכמו שמוכח ממש"כ בשו"ת בית ישראל (סימן עט), וראה שם עוד חידוש לדינא שמי

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

שמקפיד על הדבר ומפחד ממנו לבסוף מגיע אליו, ושם הקשה מה הטעם להחמיר הרי כתוב באיוב (ג' כד) כי פחד פחדתי ויאתיני ואשר יגרתני יבא לי הרי להדיא מן הדבר שאדם ירא לנפשו שלא יבוא עליו מזה גופא קרוב הדבר שיבוא עליו מחמת פחדו א"כ זהו רבותא דהמדקדקים כי הם אינם יראים מהצינה כי מאחר דמקיימי המצוה כראוי באהבה א"כ ממילא הם שומרי מצוה שלא ידעו דבר רע ולא יזיק להם הצינה משא"כ המון העם חוששין ומפחדין מצינה א"כ יוכל לפגוע בהם ומשו"ה פטורים. [ובעיקר הדין של שומר מצוה לא ידע דבר רע הארכתי בספר שערי יוסף בהל' נגיף הקורונה ח"א].

וכן ראה עוד בלבוש (סימן תר"מ ס"ד) שכתב, שכיון שיראים מן הצינה הוי כחולה שאין בו סכנה או כמצטער מן הסוכה שפטור מן הסוכה שאין לכל אדם כרים וכסתות שיוכל להבאים לתוך הסוכה, ואפילו יש לו אין כל אדם יכול לטרוח בכל לילה להביאם שם ולמחר לפנותם ואין לך מצטער גדול מזה, וכן כתב בשו"ע הרב סימן תרל"ט ס"ח.

וכן מבואר מתוך דברי הערוך השולחן (סימן תרל"ט סי"א) שבמדינות הצפוניות שלנו רוב שנים הזמן קר מאד בסוכות ואין לך מצטער יותר גדול מזה, וכמה פעמים אפשר להנזק שישן שם.

עוד יש לומר ע"פ מה שהביאו בשם הגרשז"א שאמר בדרך מליצה, שהרי כתוב ויהיה בשלם סוכו ומעונתו בציון. שלימות קיום מצות סוכה היא רק לדריים בציון, [הובא בהליכות שלמה פ"ח אורחות הלכה הערה 16].

עוד י"ל שהקילו בזה משום הגוים שהזיקו ליהודים.

עוד י"ל שלא התרגלו בזה משום שע"פ רוב ירד גשם רב כבר בהרבה ארצות.

וראה עוד בספר נהר מצרים שכתב שגם במצרים יש מקילין שלא לישן בסוכה כי אורי מצרים רע מאוד ומזיק ויש ח"ו סכנה דבבר אם יתקרה. ולכן כ"ז בחו"ל אבל באר"י כן, וכן ראה מש"כ עוד בכה"ח (סקמ"ג) שהביא בשם שמחת הרגל להרב החיד"א על מנהג אר"י שאויר הארץ טוב והחורף על הרוב הוא מאוחר שישנים בסוכה. ומשו"ה יש לדון אם יש חיוב להיות בסוכות בארץ ישראל, ויש לדון ממש"כ בזה בקובץ באר התורה מס' קכט יעו"ש לגבי המעלה להיות בארץ ישראל בימים נוראים דע"י כן נמחלים כל עוונותיו, וא"כ שנמצא בארץ הקודש יהיה גם בסוכות.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

האם יש חיוב להביא תנור

והנה בארצות שקר מאוד י"ל שאם ישם תנור חימום ואפשר לו בכך יש לו חיוב דלמה לאיפטורי נפשיה ממצוה יקרה זו של שינה בסוכה, וראה בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד לקט מנהגים מהגר"ח עמ' תמו אות עז) שכן נהג רבינו הח"ח, והגר"ח מבריסק משום שיהיה תשבו כעין תדורו, שבביתו אם היה קר כה"ג לכן יש חיוב לחמם, ועוד שהרי מצינו על גדולי הדור שדקדקו לישון בסוכה אף שאם אנוסים, וכן נהג הגר"מ פינשטיין זצ"ל והבא בשמועות משה (סימן תרל"ט סק"ב) שלאביו היתה מסירות נפש ע"ז, וכן הובא בתולדות יצחק (עמ' טו) שהגרי"א סקפטור זצ"ל לא חלד לישון בסוכה גם בלילות הקרים.

האם יש חיוב לשים מזגן בשינה

וכנ"ל יש לדון מה הדין באדם שמצטער משום החום מחמת שינה, וכן מחמת לימוד דהנה לכאורה בכה"ג פטור דהנה כתב במשנ"ב (תרל"ט סק"ט) שאם מצטער ללמוד בסוכה מחמת הקור פטור, וא"כ נלמד מזה דה"ה הכא בכה"ג שמצטער מהחום עד שאינו יכול ללמוד ולהתרכז מחמת כן שפטור, ולכאורה מוכח דאינו חייב לשים בסוכה מזגן.

ובפרי מגדים (משב"ז ס"ק י"ג) כתב שאשרי לו מי שמסדר סוכה כדבעי שיוכל לעשות שם כל צרכיו, וללמוד שם, והנה משמע בזה דרך אשרי לו אבל ליכא בהא חיוב, ואיכא בזה רק מעלה גדולה, כמו שנוהגים בזה הרבה גדולי הדור וצדיקים שלא לצאת מהסוכה חוץ מתפילות, ויש כאלה שאף מתפללים בסוכה, [ויש שהתירו עוד להטיל מים בסוכה לתוך כלי עם רביעית מים, עי' פסק"ת תרל"ט]. ומ"מ משמע משיטתו דלא הוי רק הידור בעלמא ולא הוי חיוב.

והנה כתב הביכורי יעקב (סימן תרל"ט ס"ק ב') ד'צינה ודאי מקרי ג"כ צער אם אינו יכול להתחמם ע"י בגדים או תנור וכדומה' ע"כ ומבואר דדוקא אם אינו יכול להתחמם בתנור מצטער, וא"כ ה"ה הכא חייב לשים מזגן בסוכה.

והנה יש שהקשו מדברי המשנ"ב שהבאנו למה שכתב בביה"ל (סימן תר"מ בד"ה מפני) שאם יש לו מקום בסוכה להניח את הכרים וכסתות כל ימי החג מחוייב להביאם לסוכה והניחם שם, ולא נוכל לפוטרו מהטעם דצינה ע"כ, וא"כ מוכח דכן איכא חיוב, וא"כ ה"ה לענין מזגן בסוכה.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

ובע"כ דיש לחלק בין כרים וכסתות שחייב להביאם דזה חלק מתשמישי הבית שאדם יושן בכרים וכסתות, משא"כ היכא דאין זה בידו כגון שקר לו ואינו יכול ללמוד ולהתרכז את זה כבר אינו חייב לעשות.

והנה מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספרו מועדים וזמנים (ח"ה בליקוטי הערות לח"ב סימן ק"ז) יש להעיר בענין פטור מצטער מחמת קור שנהגו לא לישון בסוכה ותמהני הלא אפשר להכניס שם מערכת חימום בבית שאם קר לו ה"ה מכניס חימום מאלקטרי חשמל א"כ בסוכה למה פטור יכניס שם חימום ויכול לישון בסוכה אפילו אם קר, וכתב לבאר: ונראה כמו שביארנו במועדים וזמנים ח"א סימן פ"ט בשם האו"ז דאף שאפשר לסכך בסכך עבה עד שאין גשמים יורדים לתוכו דכשר לרוב הפוסקים או לרבינו תם אפשר לפרוס סדין כשיש סכך כשר וא"כ יכול הוא לקיים מצות סוכה גם בשעת ירידת גשמים ומ"מ פטור חזינן שהתורה הכשירה לסכך בפסולת גורן ויקב ואיו צורך לפעולות אלו ודי בצורת עראי וא"כ יש לומר שהוא הדין שאינו חייב לתקן חימום חשמלי לדירת עראי שאין הדרך לסדר כן לדירת עראי לבד ולפי זה אם נמצא מערכת חשמל בסמוך לסוכה שיכול להכניס המחמם בנקל באופן שאפילו בדירת עראי היה מכניס כה"ג שוב אין יסוד לפוטרו מלעשות כן בסוכה ואף שפטור מלסדר מערכת חימום חשמלית לסוכות לבד כיון שלדירת עראי לא שביד כן מ"מ במקום שהסוכה סמוך ממש לביתו ויכול לקבוע החימום לסוכתו בנקל מסברא חייב לתקן סוכתו גם לז' ימים ויחמם הסוכה כמו דעביד לדירת עראי כה"ג ש"ז עדיין צ"ב ולהעיר לבד באתי, עכ"ד, וא"כ לפי דבריו דהיום בקל מאוד אפשר להביא מזגן נייד, וכדו', א"כ יהיו חייבים לשים מזגן נייד. ואולם יש לדון עד כמה החיוב בזה להוציא ממון.

וע"ע במשא המלך (סימן תר"מ על הביה"ל שם) שדן בזה ודעתו לחייב מזגן, אם לא סגי לו במאורר, והקשה ע"ז הרי שתבו כעין תדורו ואדם לשבע ימים לא היה משלם מזגן ועי"ש עוד מה שדן בזה, ולענ"ד נראה דיש לדחות סברא זו דאף שאדם לא היה מוציא כסף לקנות מזגן לשבעה ימים, אבל מ"מ אם היה יוצא לטיול וכדו' היה שמקיע איזה מזגן נייד וכדו' או משכיר וא"כ ברור לכאורה דיש חיוב לקנות ודו"ק. [ובדרך אגב הביא מש"כ בספר וישמע משה (ח"א עמ' רה) מה שנשאל מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, שאלתי מי שגנב מזגן לסוכתו רח"ל האם נחשבת הישיבה בסוכה למצוה הבאה בעבירה והשיב שהיא מצוה לחוד ועבירה לחוד כיון דהישיבה בסוכה לא

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

שייכת לגניבת המזגן כלל, ע"כ, אולם היה נראה דכיון דהמזגן מישך ששיך לסוכה היום ובלי מזגן ביום קשה לשבת בסוכה, אז אולי כן יש פה איזה סרך של מצוה הבאה בעבירה].

ובספר וישמע משה (ח"א עמ' תרח) הובא שנשאל בזה הגריש"א: בזה"ל: שאלתי סוכה בלי מזגן האם יש שם הדין של מצטער פטור מן הסוכה והשיב שאם אחד יושב כשיררד גשם הרי זה שוטה אבל אחד שיושב שם כשחם לו משום שרוצה לקיים המצוה אפילו אם יש לו צער זה מאד טוב זה חשוב מאד ע"כ, ומבואר דאין בזה פטור של מצטער ולכן אם חם לו יקנה מזגן, בשבילו, וכמו דאמרינן דאין אחד שלא רוצה להוציא כסף לנסוע לאביו כי כיבוד הורים משל אב, מ"מ הדין בזה שילך ברגל, וכה"ג הובא שכתב הגר"מ מאזוז שליט"א בגליון בית נאמן (סוכות תש"פ) שאחד שחם לו יביא מאורר וכדו' שהרי אבותינו ישבו בחום, ואפ"ה קיימו מצות סוכה.

והנה אני לענ"ד היה נראה לומר ב' חילוקים בין פעם להיום שהיום יהיה חובה לשים מזגן בתוך הסוכה, הנה הפוסקים שלא חייבו מזגן בסוכה הם לא נולדו לתוך המזגן, וא"כ אמרו הרי אפשר לקיים מצות סוכה בלא מזגן ולכן חייב לשבת בסוכה אף שמצטער, אבל אנן שהורגלנו בכך, ולא שייך בלא מזגן ואם לא הבן אדם נהיה לו טירוף הדעת מזה, א"כ נקרא מצטער, אך מ"מ ראוי וחובה להביא מזגן נייד או מאורר וכדו', [ושוב ראיתי בספר המועדים כהלכתם (עמ' קעה) שכתב כע"ז מה שכתבנו, וכיום יש מקומות חמים שהתרגלו מאוד למזגנים ובודאי היווצאים מהחדר הרגיל לחדר אחר שיש בו מזגן ובימים חמים הרי ממש ברכתו לבטלה אם נמצא בסוכה בחום גדול ואף שביארנו לקמן סי' י"ז הע' ל"א שאין חיוב לעשות פעולות מיוחדות למנוע צער שבא מאליו מ"מ יש לחוש מאוד לברכה לבטלה בימים חמים וכשמסופק אם החום כבר פוטר מהסוכה עכ"ד].

ועוד שהיום טוענים החוקרים שהגלובוס מתחמם יותר מהרגיל, וא"כ החום דהיום שאני, וע"כ אפשר שנקרא מצטער ופטור, כמו שהיה א"א פטור מהכנסת אורחים שהחמה יצאה מנרתיקה, ומ"מ אנו אין מצערים כי שמש מרפא לצדיקים ואנו אין בועטים בסוכה כמו הגוים כמבואר בגמ' במסכת עבודה זרה דף ג' שהם בעטו בסוכה ויצאו, ואנן אל נבעט אלא נשתדל במצוות ונביא מאורר או מזגן נידי או כל מידי דמהני ודו"ק.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

וראה עוד מה שהובא במבשר התורני (מס' 250) מבעל הפסקי תשובות שליט"א בראיון בהל' סוכות שאמר: ישנם רבים שמהדרים לבנות מטבח של פסח ומוזילים לשם כך דמים מרובים צריך לזכור כי באותה מידה ולא פחות יש להדר ולהשקיע בהקמתה של הסוכה כדת וכדין להקפיד שלא יחסר בה מאומה כך שתוכל להוות תחליף מושלם לבית בימי החג בוודאי שבערי השפלה ובמקומות החמים ראוי ומהודר להכניס מזגן לתוך הסוכה כדי לאפשר את הישיבה בה בכל שעות היממה וייתכן שיש בכך חובת השתדלות גמורה, ע"כ דבריו, ומכאן נלמד שלהשקיע קצת כסף כדי לקיים את המצוה היקרה והחשובה אשר שהיה בסוכה כל רגע חשובה מאוד שהאדם ישקיע ע"ז קצת כסף. וע"ע בקובץ פסקים ותשובות (עמ' קע) שהאריך בדרשת תשובה שראוי להיות בסוכה תשבו כעין תדורו, ולכן עדיף שיהיה מזגן בסוכה.

וצא ולמד ממה שהובא בספר הסוכה השלם (במילואים לפרק כ"ה) שהחפץ חיים היה מכניס תנור חימום לסוכתו כדי שיוכל לישון שם וכן נהג הגר"ח מבריסק, והובא גם בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד עמ' תמו) והיינו שאף בזמנם דאגו שיכלו לשהות בסוכה, ואף שהבאנו לעיל מדברי המשנ"ב שאין בזה חיוב מ"מ יש בזה מעלה גדולה, וכמו שהבאנו גם מהפרי מגדים והביכורי יעקב, כדלעיל.

ולמעשה נראה דאיכא בזה גם חוב גם לפום מה שהבאנו לחלק בברי המשנ"ב בין ללמוד בסוכה לכרים וכסתות, וא"כ לכאורה י"ל דמזגן בסוכה שמי לכרים וכסתות היום דא"א בלא זה.

וגם הובא שכתב הגאון הגדול רבי מרדכי גרוס שליט"א וז"ל ובדבר אם חשיבא לראוי לשינה במקום שאפשר להכניס מזגן דיברתי עם הגרש"א זצוק"ל והסכים עמי שחשיבא ראוי כי דבר זה הוא הדרך כיום ומה"ט נראה שאין כיום פטור מצטער מחמת חום כי בנקל אפשר להביא מזגן לשם עכ"ד. (אד"ש).

ושוב מצאתי בשו"ת מעין אומר (ח"ג פרק ו' סימן י"ט) שנשאל בזה הגר"ע יוסף זצוק"ל באדם שגר בטבריה כשאר מאוד חם שם ביום, ואם רוצה לנוח בצהרים חייב מזגן, וענה בזה שחייב. ויעו"ש בהערה עוד מש"כ בזה הגר"ד נקי.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

ובחוט שני (סוכות עמ' רמח) אדם שסוכתו במקום קר או חם באופן שהוא מצטער לפטור מן הסוכה האס צריך להוציא ממנו כלי לקנות מזגן או תנור כלי שלא יהיה מצטער ויתחייב במצות סוכה ומסתברא לאס הוא במקום שסיבת המצטער הוא כל הזמן הן ביום הן בלילה כל ימות הסוכה הרי אין לו סוכה ואס אין לו אפשרות לבנות במקום אחר שאינו מצטער שס הרי חייב לבנות סוכה באופן שיכול לקיים בה מצות סוכה וחייב להוציא הוצאות לזה כמו שמוציא על עצס הסוכה או שאר המצוות אך אס יכול לקיים מצות סוכה בסוכה זו בזמנים שונים כגון ביום שאין שס צינה כל כך ואינו מצטער או בלילה במקומות החמים שאז אינו מצטער וכיוצ"ב ממילא יש לו סוכה רק לאינו כל הזמן ובכה"ג אינו חוט צריך להוציא הוצאות כדי לעשות את הסוכה שלא יצטער בה כל משך השבעת ימים לסוף סוף יש לו סוכה אלא דיש זמנים דהוי מצטער עי"ש עוד. וע"ע בהליכות שלמה (פ"ט אות ל"ז).

ובדולה ומשקה (עמ' 253) נשאל מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א האם איכא חיוב לשים מזגן בסוכה, וענה הגר"ח: כרצונך, ויל"ע מה ס"ל לדינא.

וראה ובווי העמודים וחשוקיהם (סוכות שאלה א') שנשאל הגר"י זילברשטיין שליט"א מה עדיף סוכה מרווחת בלא מזגן או סוכה קטנה עם מזגן, עי" שנראה שכיון שבסוכות המצב כבר אורירי א"כ אינו חייב מזגן בסוכה, ועוד עדיף סוכה גדולה בלא מזגן כי יכול לטייל שם, אלא דזה חידוש הרי מזגן עדיף, כי החום גדול. ואולי הגר"י לשיטתו בגדר מצטער דאזלינן בתר העולם.

מי שקונה מזגן האם הוי בכלל הוצאות שבת ויו"ט

כתב בספר שמחת ישראל (עמ' רסח) שכתב לו מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שמי שקנה מזגן נחשב בכלל הוצאות שבת ויו"ט שהקב"ה מחזיר. [ובמק"א הארכתי בכל דין הוצאות שבת חוזרות].

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

למה לא מברכים על שינה בסוכה

הנה יש לדון למה לא מברכים על שינה בסוכה, ולכאורה י"ל שברכת האכילה שמברכין לישיב פוטרנו, או דלמא משום שמא לא ישן ותהיה ברכתו לבטלה, כמו ברכת המפיל שמרן הגרי"ז הלוי זצ"ל החמיר שלא לברך, ובתוס' בברכות דף יא ע"ב הקשו כן מדוע אין מברכים לישיב בסוכה, וכתבו שם ' שברכת האכילה שמברכים לישיב בסוכה על האכילה פוטרנו, ב' משום שמא לא יישן שהרי אין בידו לישיב כל שעה שירצה והוי ברכה לבטלה, וכן כתב רבינו פרץ בהגהות סמ"ק (סו"ס צג) וז"ל: ואותם שמברכים לישיב בסוכה ואין אוכלים שם רק יושבים שעה אחת טועים גמורים הם דתשבו כעין תדורו בעינן וקרוב אני לומר שמברכים ברכה לבטלה עכ"ד.

אולם דעת הבה"ג אינה כן, וכמו שכתב במרדכי (סוכה סימן תשסה) וז"ל: כתב בעל הלכות גדולות כתב, שאפילו נכנס ויוצא בסוכה עשר פעמים ביום צריך לברך לישיב בסוכה וכו' אבל רבינו תם חולק ואומר שברכת לישיב בסוכה שבסעודה פוטרת כל דבר טיול ושינה מסעודה לסעודה וכן עמא דבר ע"כ. וכן דעת הרי"ף בסוכה דף מו ע"א וכן דעת הרמב"ם פ"ו מהל' סוכה הי"ב ועוד ראשונים, ומ"מ יש לומר בזה דהוי ספק ברכות להקל, וכמו ששמע מהשו"ע שכתב לברך רק על האכילה.

וכן ראה בגינת ורדים (כלל ד' סוף סימן ו') שכבר ביטלוה לברכה זו כשנכנס לישיב בסוכה עכ"ד, אולם בספר יריעות האהל (ח"ב דף רלא ע"א) השיג עליו שאין זה ביטל רק מנהג שנהגו כר"ת ע"ש, ומ"מ בשו"ת יחטוה דעת (ח"ה עמ' ריג) כתב לדחות דבריו ע"ש שלדינא אין לברך, וכ"כ בילקו"י (סוכה עמ' תשנ). וע"ע בלבוש סימן תרל"ט ס"ב.

וכתב בשו"ת ויען יוסף (או"ח ח"ג סימן שעה) שלא לדמות לברכת המפיל שכתב בחיי אדם (כלל לה סעיף ב) שאפילו שלא יוכל לישיב מ"מ לא הוי ברכה לבטלה, משום שהתם על טבע העולם מברכין כמו שכתבו הפוסקים, ועי' מחצית השקל בסי' רל"ט ס"ק ג' משא"כ הכא דהברכה הוא על קיום המצוה וגם לא דמי לביעור חמץ דהמצוה הוא לחפש וכיון שחיפש אף אם לא מצא לא הוי ברכה לבטלה ולכאורה אי תקשי אף אם לא ישן מ"מ קיים מצוה בישיבה בה, זה אינו דהישיבה הוא טפל לאכילה ועל האכילה כבר בירך ורק על השינה שהוא חשיבות בפני עצמו י"ל דלא נפטר בברכת

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

האכילה ואי לאו החשש שמא לא ישן הו"ל לקבוע ברכה בפני עצמה אבל אם לא ישן ורק יתעכב שם על זה כבר יצא בברכת האכילה שכולל גם את הישיבה בה. יעו"ש, ואמנם בעיקר דין ברכת המפיל תליא האם הוי ברכת השבת והודאה או ברכת הנהנין והארכנו בזה בגליון באר ההלכה מס' 10 יעו"ש באריכות.

להחמיר בשינה אפילו בשינת עראי

יש להקשות למה מחמירים בשינה אפילו עראי, ועיקר הסברא בזה משום שכל שינה אפילו מעט מיישבת את הנפש, וכן הוא בחידושי הריטב"א בסוכה שכתב בזה"ל: שכל שינה חשובה קבע ואין לה שעור לקבע עכ"ד, וכן הוא בשבולי הלקט (סימן שדמ) שינה כל שהיא מיקרי קבע, וכן הוא בביכורי יעקב (שם סקי"ג) שהואיל וכאן איסורו משום שאין קבע לשינה אף בפחות מק' אמה אסור.

עוד כתב בזה בשו"ת חסד יהושע (ח"ג) לבאר ע"ד האגדה, שמחמירים יותר בשינה שהרי מבואר בגמ' בתענית דף כד ע"ב שרבא התפלל על גשמים ואתא אבוה איתחוויה ליה בחלמא וא"ל מי איכא דמיטרח כלפי שמיא כולי האי א"ל שני דוכתך שני דוכתיה למחר אשכחיה דמרשם פורייה בסכיני שרצו המזיקין להזיקו ע"ש וע"כ לאחר הימים הקדושים שהטריחו ישראל כלפי שמיא בתפילתם נצטוו במצות סוכה להרחיק נדוד ולהחליף מקום כדי שלא ינזקו ח"ו א"כ י"ל כיון דבעובדא עם רבא חזינן דעיקר סכנת היזק הוא בשעת שינה ע"כ רבא לשיטתו החמיר לענין שינה דאפילו שינת עראי אסור כדי לסלק סכנת היזק מכל וכל.

מה הדין בין ברכיו

יש לדון האם מותר לישון בין ברכיו, וכתב בזה בפרי מגדים (סימן תרל"ט משב"ז סק"ב) לאסור, וכן הסיר לדינא בביה"ל (ס"ב בד"ה אפילו שנת עראי).

ובכה"ג אסור אפילו ששם שומר, כן כתב במקור חיים (סימן תרל"ט ס"ב), וכן כתב בספר שמחת ישראל (עמ' רסד) שכן כתב לן מרן הגר"ק.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

מה הדין שיושן תיר ולא תיר

כתב בשו"ת שבט הקהתי (ח"ג סימן קצג) שמי שמתנמנם דהיינו נים ולא נים תיר ולא תיר שיוצא יד"ח בקריאת המגילה וכדו' שמותר שאינו נקרא אפילו שינת עראי וכו' עכ"ד, ויש להוכיח כן מהגמ' בסוכה שאומרת שבבית המקדש היו תיר ולא תיר.

מי שנוח לו לישן יותר בבית

הנה יש אנשים שמפונקים ונוח להם לישון בביתם מחמת טעמי נוחות, אפילו הכי חייבים בסוכה, ולא חשיבי כמצטערים, כן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סימן צג) שרק מצטער פטור מן הסוכה אבל אם אינו מצטער אלא שאין נוח לו אין היתר לצאת מהסוכה וכתב לדייק כן מדברי המג"א בסי' תר"מ ס"ק י"ד שכתב דאם צריך לילך לדבר מצוה ואם ישן בסוכה יהא קשה לו למחר לעשות המצוה מותר לישן מחוץ לסוכה בלילה אע"פ שאינו הולך בלילה ומשמע דאם לא יפריע לו לקיים המצוה יש לו לישן בסוכה הרי לן שבשביל הנאת שינה שלא יהא יגע למחר היה אסור ורק משום שמבטל קיום המצוה.

מי שיודע שילך לשיעור וירדם

הנה ראיתי בשם מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א שבכה"ג אין איסור, אולם לכתחילה עליו להשתדל ולשמוע ולהאזין ואם לא יעלה בידו אין בו עוון משום שהוא תשבו כעין תדורו וגם בלכ ימות השנה אדם נרדם שהוא עייף בבית הכנסת ולא מקפיד להרדם דוקא בבית, כן כתב בחשוקי חמד (סוכה עמ' קעד) אולם דעת הגריש"א והו"ד בקוץ זמן שמחתנו (עמ' ד) שמי שיודע בכך ישים לעצמו שומר שלא ירדם, ועוד מצינו בהאי ענינא דעת הגרשז"א (שם) שאסור ללכת לאותו שיעור.

מי שנוסע בדרך האם חייב בסוכה

הנה בקובץ מבית הלוי (תשרי תשנ"ג) הובא דעת מרן השבט הלוי זצ"ל שמי שבאמצע נסיעה וחוטפתו שינה מחמת עייפות א"צ להקיצו, וכן מי שנרדם בבית הכנסת אין חיוב להקיצו, וכן הובא שם בשם מרן הגריש"א שהנוסע מחוץ לעיר יכול לישון בדרך, וי"ל דשרי שהוא בכלל הולכי דרכים, אולם נראה שכ"ז דוקא היכא שנוסעה למטרה אבל לא נוסע לשם טיול, אבל

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

מאידך י"ל דסו"ס יהיה פטור דהוי תשבו כעין תדורו דהרי כמו שבביתו יוצא החוצה לכאורה א"כ ה"ה כאן.

ושוב מצאתי כהאי סברא בחוט שני (סוכות עמ' רלט) שאדם שתוקפתו שינה בבית המדרש או בנסיעה בדרך מותר לו לנמנם שם, משום דהוא כעין תשבו כעין תדורו שכך הרי היה נוהג בשאר ימות השנה.

אם יש חיוב להעיר את חבירו שנרדם

הנה בבן איש חי (ש"א האזינו ה"ח) וכן בשו"ת קרן לדוד (סימן יח) וכן בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונט"א אות צז) וכן הוא דעת הגריש"א שבכל רגע ורגע שישן הרי סו"ס הוא לא מקיים מצות סוכה ועובר איסורק וצריך להעיר אותו, וכ"כ הגר"ש"ד בקיצור הלכות המועדים הל' סוכות, ודעת מרן הגר"ק שאינו חייב להעירו אבל יש ענין להעירו,

מה הדין להעיר את אביו

כתב בקובץ שערי הוראה (קובץ ד' עמוד פז) שכתב הגר"ח"ק שאפילו אם הוא אביו יש להעירו, שמצו הקא עביד דבודאי ניהא ליה, ויש להוסיף דהיינו כמו שמבואר בספר חסידים והביאו בחיי אדם (כלל סז סעיף יא במה שמביא מספר חסידים מצוה שלז) כתב שאין להעיר את אביו, אבל אם בא ריוח לאביו ואם לא יקיץ אותו יותר מצטער מפני מניעת הריוח, מצוה להקיצו מאחר שאביו שמח בזה, וכן כשמקיצו ללכת לבית הכנסת או לדבר מצוה, שכולם חייבים בכבוד המקום. עיי"ש, והוכיח מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א בחשוקי חמד עמ"ס בבא קמא (דף לב ע"ב) שלכאורה לגבי דבר מצוה מיירי כשאביו אינו שמח שמעירים אותו דאל"ה הרי אף שלא לדבר מצוה מותר להעירו, וא"כ אמאי יעירנו, הרי אביו פטור מן המצות ואם מעירו עובר על עשה, אלא על כרחק דסבירא שיש מצוה להעיר את הישן כדי לקיים מצוה. ע"ש.

אולם בבכורי יעקב (סימן תרלט סקל"ד וסקל"ז) שמצטער פטור מן הסוכה שאינו רגיל בכך לשוב לביתו כשישן חוץ לביתו ולכן הוי תשבו כעין תדורו, וכן פסק בשו"ת משנה הלכות (חלק ט"ו סימן קצד), ומ"מ מוכח דאינו מטעם שישן פטור אלא משום מצטער, אולם דעת הגרשז"א שאין חיוב משום דישן לאו בר חיובא וכמו שכתב הבליכות שלמה (פ"ט זעיף יז) דישן

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

לאו בר חיובא וכן הוא דעת הגר"ש וואזנר והו"ד בקובץ מבית לוי (תשרי עמ' סה) ע"ש, ובעיקר חידוש דבריו להוציא ישן מן הסוכה יתבאר לקמן.

מה הדין אם ילדיו נרדמו מחוץ לסוכה

ויש לדון אם ילדיו נרדמו מחוץ לסוכה האם יש חיוב חינוך להעירפ, בספר תורת המועדים (סימן תרל"ט ס"ב) הביא בשם מרן הגר"ק שאם נרדמו הילדים באיסור מחוץ לסוכה מוטל על האב לקחת אותם לסוכה מדין חינוך, ע"ש, והוא חידוש דבכה"ג מוטל דין חינוך, וכ"ש לפי דעת הגרשז"א דאין להחמיר בזה. וע"ע בספר חינוך הבנים כהלכתו להג"ר אליעזר רבינוביץ שליט"א מש"כ בזה.

אחד שנוחר בסוכה מה הדין

נשאלתי מאת הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך וש"א"ס. על אחד שמשתעל ומפריע לאחרים לישון, אם פטור מסוכה ע"כ שאלתו, וכתבתי לו כך, אם מיירי בשותפין הרי צריך לברר ד"ז מראש, והאם שייך בזה דין גזל שינה לכאורה יש לתלות בדין גזל שינה, וראה מה שהארכנו בכ"ז בספר שערי יוסף אורחות הישיבה סימן א' ע"ש, ומ"מ אם לא ידע או שזה אחד מבני משפחתו האם הוא נפטר ממצות סוכה, לכאורה י"ל דכיון שהוא מצטער הרי הוא פטור ממצות סוכה כיון שהוא מצטער שלא יכול לישון בסוכה.

ומצאתי בקובץ ווי העמודים (חלק י' עמ' ע) שנשאל מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א, בזה"ל: שאלה - אנחנו ארבעה אחים וכולם רוצים לישון בסוכה יש לי אח נפלא ממש אך בלילה כשהוא יושן הוא נוחר מאד חזק ועל ידי זה אנחנו לא יכולים לישון גם אם נכניס אטמים באוזנים השאלה היא האם אפשר לבקש מאחינו שלא יישן בסוכה כדי ששלשתנו נוכל לישון בסוכה, וענה בזה, תשובה נראה שהאח הנוחר ישן בסוכה כיון שהוא חייב בסוכה אבל שאר האחים לא יישנו בסוכה כי הם פטורים מחמת שהם מצטערים בשנתם בסוכה אבל האח הנוחר אינו מצטער והוא חייב בסוכה ע"כ תשובתו, וא"כ ה"ה הכא בני"ד.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

לישון לבד בסוכה

במעשה רב (אות רכא) מובא ששאלו להגר"א אם רשאי לישון יחיד בסוכה והשיב דשומר מצוה לא לא ידע דבר רע עכ"ד, וכן הביא בביכורי יעקב (סימן תרל"ט ס"ק י"ח), והביאו שכעי"ז כתב השער הציון (סימן רל"ט ס"ק י"ז) שכתב לענין היושן בחדר יחידי שצריך לפתוח הדלת כדי שלא יהיה בכלל הישן יחידי בלילה אבל אם עי"ז יש חשש שיעבור על איסור יחוד לא יפתח את הלת ולא יגיע לו ום ריעותא כי שומר מצוה לא יע דבר רע עכ"ד, ומוכח שס"ל כדברי הגר"א.

ובשו"ת דובב מישרים (ח"א סימן ע"ט) הסתפק בתחילה האם מותר לישון יחידי בסוכה ואח"כ כתב שהרי מובא במדרש ברוקח הגדול (הל' סוכה אות ריט') וסוכה תהיה לצל יומם אמר רבי לוי כל מי שהוא מקיים מצות סוכה בעוה"ז הקב"ה מיסך עליו מן המזיקין שכן הוא אומר באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה וכו' עי"ש וא"כ כתב הדובב מישרים שאין לפחד, ואח"כ הביא שכן מביאים במ הגר"א.

אמנם יש שהביאו שיהיה טעם לפטרו שכיון שסוכה הוי תשבו כעין תדרו כמו שבבית הוא לא יושן יחידי ה"ה גם בסוכה יהיה פטור, ואינו נכון דאף שתשבו כעין תדריו כיון שמצות סוכה מגינה עליו א"כ אין לו שום חשש, חוץ אם יש לו פחד לישון לב, שבכה"ג הוי מצטער ופטרו מן הסוכה ודו"ק.

והנה יש שהעירו מהסוגיא בפסחים (דף קט ע"ב) שעל' ד' כוסות איך תקנו הרי אתי לבוא לידי סכנה מחמת החשש של זוגות, והרי שם זה מצוה. והגראי"ל שטינמן זצוק"ל בימלא פי תהילתך (עיונים בתפילה עמ' תמא') תירץ ע"ז ששם בד' כוסות יכול לשתות עוד דברים וא"כ המצוה אל מוכרחת שתעשה ע"י זוגות משא"כ לישון יחידי אם אינו יכול לקחת אדם אחר או שאינו מוכרח שמהו יכול לישון אצלו, א"כ הוי דבר שבהכרח. ולפי"ז יצא שאם הוא יכול לבקש ממהו שישן איתו ויודע שבודאי יסכים יהיה חייב לקרוא לו, אמנם היה אפשר לחלק שהתם בזוגות גם שיש מצוה הסכנה קיימת, משא"כ הכא זה רק חשש, ודוחק.

אמנם מובא מעשה שהיה אצל מרן החזו"א שהבחור שהיה אמור לישון אצל החזו"א לא הגיע ואל רצה לישון יחידי, וקרה החזו"א להגר"ח קניבסקי שישן אצלו והגר"ח כבר ישן, ואח"כ נזכר החזו"א שבמעשה רב כתוב

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

שאפשר לישון יחידי בסוכה, ומוכח ממעשה דהחזו"א, שאחרי שנזכר בדברי הגר"א יכל לישון לבד, ומשמע שלא היה צריך בהכרח שעוד אחד ישן אתו אע"פ שהיה אפשר לו. והובא באורחות רבינו (ח"ב עמ' רכד') מביא שהחזו"א והקה"י לא ישנו לבד בסוכה, והקפידו ע"כ, ומוכח שיש חיוב, ומוכח ממעשה שהבאנו דלא כמו שהיה אצל החזו"א, ויש לעין מה יהיה דעתו לדינא, ואולי י"ל שא"צ לטרוח אבל אם יש משהו כן בעיניו, ועין בד"ה הבא ודו"ק, אבל בספר אלא (עמ' ריב') הביא שמרן הגר"ח אמר שא"צ לישון שנים ואפשר לישון יחיד, וא"ל שכן נהג החזו"א, ומסתמא זה ע"פ מעשה זה. וע"ז י"ל שכיון שהיה אפשר לו לכן קרא לבחור שתמיד ישן אתו, וזה לא היה ע"י טירחא, אך כיון שהיה צריך לקרוא להגר"ח שזה יעשה ע"י טירחא א"כ אז זה לא בהכרח שיעשה א"כ לכן כבר לא היה צריך לקרוא להגר"ח קניבסקי שליט"א.

אמנם מש"כ לחלק בין הגמ פסחים להכא, יל שפיר הוי חילוק נכון דהנמה כתב הרמ"א (סימן תנה ס"א) אין לשפוך מיים שלנו מכח מת או מכח תקופה הנופלת, וכתב ע"ז המגא בסק"ז דשומר מצוה לא ידע דבר רע, והקשה ע"ז בשו"ת בית דוד (בהל' גוסס סימן קס"א) ממ"ש בירושלמי בתרומות פ"ח דאחד שתנה מיים מגולין בערב יו"כ ומת ואל אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע.

ובספר משנת האיר יוסף כתב לחלק בין סכנה שהיא בטבע שבזה חייב לשמור את עצמו ולא אמרינן שומר מצוה אל ידע דבר רע משא"כ בסכנה סגולית כמעשה דכשפים ושדים ורוחות רעות ומזלות שהם ענינא דשמיא שבזה כן אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע אין לחיצונים אחיזה בדברי קדושה, וא"כ שפיר מובן החילוק שכתבנו שבזוגות שם הוי מציאות משא"כ הכא לא הוי אלא סכנה סגולית ולכן ע"ז אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע. ולפי"ז יהיה חילוק בין תירוץ הגראי"ל שיהיה חיוב לדאוג שעוד אחד ישן אתו, לבין מש"כ לחלק שאם ידע שיהיה משהו שיסכים ברצון לישון איתו א"כ יהיה חיוב אבל לפי דברינו אין שום חיוב לדאוג לכך כיון שכאן הוי בר סגולי ודו"ק.

מה שיש עוד לדון דהנה בספר אוצר החיים (הודפס בשנת תרפ"ט עמ' 88) הקשה ע"ז דאם אמרינן שבעושה מצוה לא ידע דבר רע, קשה מהא דאמרינן

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

בברכות שצריך להמתין לחבירו אחר תפילת ערבית בבית הכנסת שחוץ לעיר הרי אמרינן ששומר מצוה לא ידע דבר רע.

וע"ז ראיתי בקובץ דרכי הוראה (ח"ו עמ' לז') שכתב לתרץ ששם שכיח היזקא אטבל שינה יחיד אינה סכנה כמו בשדה, ודבריו צ"ב חדא שהרי גם מה שאמרינן שבסוכה מותר לישון יחיד בלילה מירי גם בבית שבשדה, וי"א שהאיסור גם לפי הקבלה בבית שבעיר, וגם שיטה זו נהגו להחמיר, וא"כ כיון שאירי גם על שדה לכו"ע א"כ מ"ש התם מהכא הרי גם הכא שכיח היזקא. אלא שיש לחלק כמ"ש שהכא הוי סכנה מחמת דבר סגולי והיכא שיש קדושה אין כוחות הס"א יכולים להדבק אל המצוה, משא"כ בדין שממתין לחבירו הוי מציאות דהיזקא אע"ג דהוי דבר מצוה והבן.

ולפי"ז יצא שהיכא דקביע היזקא אין לישון יחידי בסוכה, וכ"כ בשו"ת יפה לב (ח"ב סימן א'), והטעם משום שאין סומכין על הנס, וכ"כ הכף החיים (ס"ק י"ג).

והנה ברוקח כי היושב בסוכה שמור מן המזיקין, והביאו בגליוני הש"ס (סוכה דף כז ע"ב), וזה כעין מש"כ בפסיקתא דר"כ (פסקא כ"ט) " כל המקיים מצוות סוכה בעוה"ז הקב"ה מסיך עליו מן המזיקים שלא יזיקון אותו, שכסן הוא אומר באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה ", ולפי"ז חידש השם שמואל בסוכות (דף קמח ע"א) שמביא בשם אביו האבני נזר זצ"ל שהישן בסוכה א"צ לקרות קר"ש שעל המיטה רק פרשה ראשונה, וברכת המפיל כעין לילה ראשון של פסח שנקרא ליל שימורים ששמור מן המזיקים, א"כ א"צ לומר את כל הנוסח של קר"ש כמו שאומרים בכל לילה רגיל. ואמנם אי"ז פשוט כ"כ לדינא וראה מה שהארכתי בזה בגא"א מתשובתי חלק ב' סימן סב.

ואף שאין שם אור כיון שיש לו מצות סוכה ומסתמא יש עוד סוכות לידו, שלא חשיב שישן יחידי, וכמו שהארכנו לכת"ר בתושבה אחרת ונדפסו הדברים בקובץ באר התורה מס' 65 ע"ש. ואני לענ"ד כתבתי.

להוציא ישן מן הסוכה

הנה ידוע חידוש מרן הגרשז"א זצוק"ל בעל המנחת שלמה, שמותר להוציא ישן מן הסוכה, ועיקרי הדברים מובאים בספר הליכות שלמה (תשרי – אדר, עמ' קסו) הובא בזה"ל: מי שנרדם לאונסו חוץ לסוכה, אין צריכים להקיצו

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

הואיל והישן פטור מן המצוות, ומטעם זה נראה שמותר מעיקר הדין להוציא אדם בשעת שינתו מן הסוכה. וביאר שם בדבר הלכה (אות לב) שהרי לא אסרה תורה את הישיבה חוץ לסוכה, אלא רק צייתה שכל ישיבה קבועה ובכללה שינה תהא בסוכה, וכיון דבשעת שינתו חשיב האדם כמו שוטה גמור ולא בר חיובא הוא כלל, ע"כ דמה שצייתה תורה שתהא השינה בחג הסוכות בסוכה היינו רק לאדם ניעור בשעה שנשכב לישן אבל לא בשעה שהוא כבר ישן, וכתב שם שלא דמי למתנמנם או שיכור שאפילו אינו מיושב בדעתו ולא יכול לדבר כראוי מ"מ מהני לענין ברהמ"ז, דשאני התם שרק שכלו פגום אבל כשמדבר הרי הדיבור לרצונו של המדבר משא"כ בישן ממש אינו חייב באותה שעה כלל במצוות.

וכיון שכן הוסיף שם באות לג, דכיון דלאו בר חיובא הוא כנ"ל נראה שאין המוציאו מבטלו מקיום מצוה, אלא דאעפ"כ אם כשנשכב לישון יודע הוא יודע שמפאת חוסר מקום וכדו' יש שרוצים להוציאו לאחר שירדם, נראה שאין לו לשכב שם באופן זה.

והנה שם בארחות הלכה הערה מס' 111 כמה הערות שהעירו למרן הגרש"ז (ע"ד, א). נשאל חייבים להקיצו כשפסקו הגשמים וכן דעת הר"ן להלכה והביאוהו הב"י בסי תרלט והמ"מ פ"ו מסוכה ה"י ומה דקי"ל בסי הנ"ל דא"צ להקיצו היינו רק משום טרחא או משום דהתחיל בהיתר עיין ב"י שם, והשיב דפשוט דלא דמי ואולי כוונתו דשאני התם שהוא נשכב מרצונו ומדעתו חוץ לסוכה ולכן נהי דהשתא מותר בכך מפני הגשמים מ"מ כיון דסו"ס זמן החיוב אתי ממילא לכשיפסקו הגשמים לא חשיב נשכב בהיתר גמור ולכן יש סברא לחייב להקיצו דהכל מתייחס לתחלת השכיבה. וכע"ז מבואר בשו"ת מהרי"ל דיסקין בקו"א אות צ"ז שהיתה בידיעה גמורה שהוא מחוץ לסוכה וז"ל: עיין תוי"ט פ"ק דסוכה מ"ו ובלבד שלא יישן תחתיו ותירוצו דחוק וכו' ויותר נראה דקמ"ל דסמוך לנסר שרי לישן ולא חיישינן שמא יתהפך כדחיישינן גבי תפלין בצדו והטעם דמה שעושה בעת שהוא ישן לית בי משום חוץ לסוכה ואף דלחד מ"ד חייש בשינת ארעי חוץ לסוכה משום שמא ירדם שאני התם ביון דכל עיקר ההיתר מעיקרא הי רק משום ארעי וא"כ כשירדם חיובא הוא להקיצו ולא משגחינן על מה שמצטער ביקיצה זו דהא לא בא כלל לישן זמן מה משאב בנסר זה כשיתהפך בשינתו תחת הנסר אין חובה כלל להקיצו דמצטער הוא אב ממילא גם הוא והעירו

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

לפני מעיקרא יכול הוא לישן סמוך לנסר ואין לו לחוש לנפשו לאיסור כלל דוק עכ"ל הגרשז"א שם.

עוד הובא שם, (ב). והעירו לו ממש"כ במהרי"ל דיסקין עה"ת (פ' אמור) דהישן מערב החג חוץ לסוכה צריכין להקיצו כשקדש היום עיי"ש, אך לא הדר ביה מדבריו ובאמת דברי מהרי"ל ד' סותרים לכאור' זה את זה ולכן נראה דשאני התם דזמן החיוב ממילא אתי ולכן לא חשיב שנשכב לישן בהיתר גמור, וכ"כ במקראי קודש סוכה סימן ל"ד דבנד"ד שנרדם לאונסו וכן בישן בתוך הסוכה ובא אחר להוציאו אין בכך כלום, וכ"מ קצת מדברי המ"ב סי' תרל"ט סקי"א לענין הנרדם לאונסו חוץ לסוכה שכתב רק דלכשיקיץ ילך לסוכה ולא הזכיר החיוב להקיצו. עכ"ד.

והנה לכאורה היה ניתן להוכיח מדברי רש"י במסכת יבמות דף נד ע"א כותב, ישן אינו קונה ביבמה דישן לאו בר דעת הוא ואינו קנינו קנין עכ"ל, אולם תוס' שם כתבו כן והוסיפו משום שלא מכיון לביאה כלל עיי"ש, אולם לדינא הב"י (אה"ע סימן קלח) הביא בשם הרא"ש בטעמא דישנה שלא מתגרשת משום דלית ביה דעה כלל וכן הביא שם הרשב"א, ומרן השו"ע בסימן נ"ה פסק שישן מצטרף למנין, אולם עיי"ש בביה"ל, אבל מה שיש לחלק בזה דלענין קנינים וגירושין בעינן דעת ולכן התם אין קנין, משא"כ לענין חיובי מצוות תמיד על האיש הישראלי יש חיובי מצוות, ולענין צירוף למנין שאני התם דבעינו עדה, ואף שיושן יש עדה, והתם גם י"מ שלא איירי בישן ממש אלא מתנמנם ודו"ק.

אלא דראיתי עתה בערוך השולחן (סימן כח סעי' ו') שכתב לענין ישן בתפילין בזה"ל: שבשעת שינה פטור מן המצוות וחשיב כמת ומשום כך אין בזה קפידה של היסח הדעת במי שישן בתפילין כיון שבשעת שנתו אינו מצווה כלל במצוות עכ"ד, אלא שיתבאר מתוך דברינו שהוא מח' הפוסקים גדולה.

ובספר חיי אדם (כלל סז סעיף יא במה שמביא מספר חסידים מצוה שלז) כתב שאין להעיר את אביו, אבל אם בא ריוח לאביו ואם לא יקיץ אותו - יותר מצטער מפני מניעת הריוח, מצוה להקיצו מאחר שאביו שמח בזה, וכן כשמקיצו ללכת לבית הכנסת או לדבר מצוה, שכולם חייבים בכבוד המקום. עיי"ש, והוכיח מרן הגר"י זילברשטין שליט"א בחשוקי חמד עמ"ס בבא קמא (דף לב ע"ב) שלכאורה לגבי דבר מצוה מיירי כשאביו אינו שמח

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

שמעירים אותו דאל"ה הרי אף שלא לדבר מצוה מותר להעירו, וא"כ אמאי יעירנו, הרי אביו פטור מן המצות ואם מעירו עובר על עשה, אלא על כרחך דסבירא שיש מצוה להעיר את הישן כדי לקיים מצוה. ע"ש. וא"כ סו"ס דברי הגרשז"א אינם פשוטים.

וכן נחלק על דברי הגרשז"א הגר"נ קרליץ זצוק"ל והו"ד בספר חוט שני (סוכות עמ' קצב), כתב כך, אדם שהוא ישן, היו שדנו אם מותר להוציאו מן הסוכה, כדי שאחרים יישנו בסוכה, ויש שטענו שאדם ישן הוא אונס, ויש שטענו שישן פטור מכל המצוות, וכתב שם, והנה בשו"ע הלכות ק"ש (סימן ס"ג ס"ה) מובא מהרשב"א שאם היה ישן מצערים אותו ומעירים אותו עד שיקרא פסוק ראשון עי"ש, מבואר שישן חייב במצוות ולא דנים אותו כאונס, וכ"ש שלא דנים אותו כפטור מן המצוות, ואע"פ שאין לו בחירה בזמן שהוא ישן, אבל מה ששכב לישן ידע ששוכב לישון בסוכה הרי כל זמן שהוא ישן זהו המשך לתחלת שינתו בסוכה, ובודאי מי שמוציא אותו אדם ישן מן הסוכה הוא מבטל ממנו מצות עשה דסוכה דודאי הוא חייב בכל המצוות ואסור לעשות כן. וע"ע באריכות בחוט שני טבילת כלים עמ' צד ע"ש.

ובעיקר מש"כ להוכיח שם מהרשב"א, הנה איתא בגמרא בברכות (דף יג:): אמר ר"א בריה דר"ש בר מרתא משמיה דרב אמר שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד ונאנס בשינה יצא, אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה בפסוקא קמא צערן טפי לא תצערן, וכן מבואר ברמב"ם (פ"ב מהל' קר"ש) שאם היה ישן מצערים אותו עד שיקרא פסוק ראשון והוא ער ממש מכאן ואילך אין מצערים אותו כדי שיקרא והוא ער ממש שאע"פ שקורא ומתנמנם יצא, וכתב הרא"ש שהא דאמר בגמרא ונאנס בשינה הינו שהוא מנומנם ואינו יכול לקרוא בכוונה דמילתא דפשיטא שצריך לקרוא את כולה, וכן מבואר בתלמידי דרבינו יונה.

וכן פסק כתב מרן השו"ע (סימן ס"ג סעיף ה') בזה"ל: אם היה ישן מצערים אותו ומעירים אותו עד שיקרא פסוק ראשון והוא ער ממש, ומשמע דאין לפטור שום אדם שהוא ישן ואז הו"ל אנסו ואונס רחמנא פטריה, אלא יש חיוב להעירו, לקרוא קריאת שמע בזמנה שהיא מדאורייתא, אולם ראה שם להדיא בדברי הבית יוסף דלא איירי בישן אלא במתנמנם ולכן יפטר מדין אונס, אולם סו"ס תלוי במח' הראשונים שאף שרש"י כתב מתנמנם מ"מ

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

הרמב"ם כתב (פ"ב ה"ג) שאם היה ישן מצערים אותו ומעירים אותו כו' ומשמע שהוא ישן, [אולם בכסף משנה משמע דלא מייר בישן ממש שא"כ איך ממשיך לקרוא את שאר קר"ש אולם י"ל שהרמב"ם ס"ל שרק פסוק ראשון הוא חובה מה"ת] וכן משמע דפסק בשו"ע. שמעירים אותו, ועי' עוד לקמן בפלוגתת האחרונים בדברי השו"ע. אולם למעשה בב"י לא מיירי הכי, ובע"כ שאין זו הגירסא הנכונה בדברי השו"ע, ועי' לקמן בדברי בערוך השולחן.

ועוד יש לחלק ע"פ מש"כ רש"י בסוכה (דף כט. בד"ה אלא) ובב"י (סימן תרלט ס"ז) שמדובר לאחר שהגיע זמן חיובא דקר"ש ונתחייב כבר לקרוא ולכן יש חיוב להעירו. וגם מה שיש להוכיח דאין חייב לקרוא את הכל בכוונה, אבל מ"מ מוכח שחייב לקרוא אף פרשות דרבנן וא"כ ניתן להוכיח שיש להעיר אפילו למידי דרבנן, אך התם י"ל דכיון שהעירו אותו א"כ כבר נתחייב דרבנן ודו"ק.

והנה שוב מצאתי שבשו"ת פלגי מים (סימן ס"ג) העיר לדעת הפוסקים שחובת קר"ש מדאורייתא היא רק בקריאת הפסוק הראשון וא"כ בקריאת כל הפרשה שאינה אלא מדרבנן למה צריך להעירו משנתו, הרי שיטת הש"ך (הבאנו אותה לקמן) שאין חיוב להעיר למידי דרבנן, וכן פסק הבאר היטב (שם), וכן הקשה לשיטת השו"ע הרב (סימן ס"ד ס"ו) שס"ל שצריך להקיץ את הישן לכל קריאת ג' פרשיות, ולהנ"ל מיושב שהרי כבר נתעורר.

וראה בספר חבצלת השרון (דברים עמ' תקעו) שכתב ליישב שאף לדעת הש"ך כ"ז היינו דוקא באיסור דרבנן וע"פ מש"כ בנתיבות המשפט (סימן רל"ג סק"ג) שהעובר על איסור דרבנן אי"ז בכלל איסור ואי"צ כפרה, משא"כ לענין מצוה שאני ולכן יש להעירו אף למצוה דרבנן, אך הבאנו כמה פעמים שדעת הש"ך אינה להלכה (עי' בקונטרס שער התורה בענין חיזוק לימוד התורה בימי השובבי"ם). והנה מצאתי שבשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סימן צז) כתב שאין להעיר בכלל את הישן שהישן אינו בר חיובא ופטור מן המצוות לגמרי, וס"ל כחילוקא שאירי דוקא במתנמנם, וכן מבואר בספר מקור חיים (סימן ס"ג אות ה') שהבין כן בדברי השו"ע שישן היינו מתנמנם עי"ש..

ועוד חידש בערוך השולחן (סימן ס"ס ס"ז) שלא גרס בשו"ע ישן אלא גרס במקום זה "מתנמנם", וכנראה שכתבו כן משום דס"ל שאין חיוב להעיר את

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

הישן, וכדבריהם כן משמע בלבוש (סימן ס"ג ס"ה) שאם היה קורא פסוק ראשון ונאנס בנמנום שינה עד שאינו יכול לקרות בכוונה צריכים לנערו ולעוררו עד שיקרא פסוק ראשון והוא ער ממש וכו' עי"ש, ומשמע דלא מיירי בשינה גמורה. ומ"מ מכ"ז משמע דהוא פלוגתא גדולה האם ישן חייב במצוות או לא.

ולמעשה לענין דינא נראה שיש להעיר את חבריו וכן פסק בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סימן לח) והביא את דברי השו"ע ומשמע שהוא הבין את דברי השו"ע כפשוטו, ויל"ע דהרי הב"י לא ס"ל הכי, ואולי נסתמך על דברי הרמב"ם, ע"ש, ואולי כידוע מרן הגר"ש וואזנר זצוק"ל היה מקפיד מאוד על ההשכמה, [עי' באריכות בספר הנפלא רב רבנן, וע"ע בספר הפוסק שי"ל ע"י הגר"ג רבינוביץ] וא"כ ס"ל שברור שחייב להעיר את חבריו ואולי נשאל על בן ישיבה, ועי' וכן הובא בשיחות קודש מבעל הויגד יעקב מפאפא זצ"ל (עמ' כו) שכן הורה כ"כ דודי הרה"ק מהר"א מבעלזא זיע"א.

וכן ראה בפסקי תשובות (סימן נח הערה 10) שהביא לעלים לתרופה שנדפס בלבוב בזמן הדברי חיים מאצנו זיע"א שיש חובה להעיר אדם משנתו אם עומד לעבור זמן קר"ש, זולת במקום חולי שעקב היקיצה עלול להכביד עליו חוליו. וכן כתב בספר נטעי גביראל (יו"ט ח"ב דף רסח) שכתב שמחוייב להעיר את חבריו כדי שלא יעבור עליו זמן קר"ש. ובשם הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל אמרו שאם בחור בר-מצוה ישן בבית הוריו והגיע זמן ק"ש וכו' בבוקר, צריך להעירו, אמנם לא לנדנד אותו, ואם הוא קם - הוא קם, ואם לא קם - לא קם. והנה התם הוא מדין חינוך שהאב חייב לחנך את בנו למצוות, ואינו ראה לדין ישן האם הוא חייב במצוות.

אבל ראה בשו"ת רבבות אפרים (חלק ו' סימן תו) שכתב שהישן עצמו אינו עובר איסור במה שישן בזמן קר"ש, דהנה המג"א (סימן כא סק"ב) הביא מה שכתב באריז"ל דצריך לישון עם ציצית בטליתו והביא ראה להא מהגמ' במנחות (דף לו:) דאיתא התם שדו היה ערום בבית המרחץ ואמר שאין מה שיגן עליו, ואח"כ נזכר במילה, ואילו לא היה לובש ט"ק בלילה א"כ כבר בלילה היה צריך לפחד, וע"ש במג"א, אולם י"ל וכמ"ש בקרן אורה במנחות (שם) דשאני ישן שאינו בר חיוב כלל משא"כ ערום דהוי בר חיוב עי"ש, וא"כ אין להעיר את חבריו לקר"ש. [עוד אציין כאן מש"כ חקר בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סימן לו) מה הדין לשנות מהאמת אם רוצה לזרז

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

את חבירו שלא יספיק זמן קר"ש, והתיר והוכיח כן מהגמ' בשבת דף קטז ע"א שמוכח שמותר לשנות כי היכי שלקבלו מיניה, וכן הוראה הגריש"א והו"ד בספר אשרי האיש (ח"א עמ' קצז), וע"ע בקונטרס ידי כהן קונטרס אמת לאמיתה פ"ב מש"כ בזה, עוד אוסיף מה שראיתי בגליון אליבא דהילכתא (ח"ב עמ' מס' 6) בשם מרן הגריש"א שאין לדלג פסוקי דזמרה בשביל להעיר את חבירו יושן אף שיפספס זמן קר"ש, ובמק"א הבאנו פסק של הגר"י פישל שליט"א שאין להעיר בחורים ועי"כ ידלג פסוקי דזמרה, אבל לא מיירי שבחורים יפספסו זמן קר"ש, ולכן נראה שיכול ללכת להעיר בחורים ודו"ק].

והנה בתשובת מהרי"ל (סימן סט) כתב שכהן שהוא ישן ומת עמו באוהל צריכים להעירו ולהקיצו ולומר לו שיצא ואע"ג שהוא לא יודע מ"מ איסורא עביד בשוגג ואע"ג דאינו עושה מעשה איסורא איכא ולאחריני דידעי מצווה להפרישו עכ"ד, והרמ"א בחיו"ד (סימן שעב ס"א) הביאו, והנה אף שהיום זה רק דרבנן כי בלאו הכי אנן טמאי מתים, מ"מ משמע דאיכא חיוב להעירו, אולם כתב הש"ך (שם) שכל מה שדיבר המהרי"ל היינו דוקא בטומאה דאורייתא אבל בטומאה דרבנן א"צ להעירו. והנה בספר שבות יצחק (סוכות פ"א אות ב) ובשו"ת יד בתשובה (סי' יג אות ד) בשם הג"ר משה לרנר שליט"א כתבו שאין ראיה מזה שאפילו לענין דאורייתא יש חיוב דשאני התם דהוא איסור, אבל במנחת אשר (יובא לקמן) הביא מהא ראיה, ומשמע דס"ל דליכא לחלק בין מצוה לאיסור, דסו"ס אם הוא אנוס הוא פטור מהכל.

ובעיקר הראיה מהבא"ח הנה בבן איש חי (פרשת האזינו שנה ראשונה אות ח') שכשרואה את חבירו מתנמנם חוץ לסוכה חייב להעיר אותו ומוכח דלא אמרינן אונס פטור. ויש להוכיח ממש"כ הרמ"א בסימן תר"ח ס"ב שמי שרואה את חבירו עובר על דבר המפורש חייב למחות בו, וא"כ יש להעירו. ובשדי חמד (מערכת יד כלל לד) כתב שאין לפטור ישן מדין אנוס, וכתב שישן נקרא מחיוב במצוה ולא דמי לשוטה וע"כ כשלוש ציצית בשעת שינה מקיים מצוה וכמו כן כתב שם שאסור להוציא ישן בסוכה מן הסוכה דגם בשעת השינה מקיים מצוה ולא רק כשהולך לישון א"כ ההוא גברא שנרדם מחוץ לסוכה באיסור יש לעוררו, אף דהוי רק שנת עראי עי"ש מש"כ לזה כמה ראיות.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

וכן דעת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (שבות יצחק סוכות פ"א אות ד) ומרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א והו"ד בספר מועדי הגר"ח (עמ' רלח), והיינו שאינו עובר איסור אבל סו"ס מפסיד מצות סוכה כל רגע. וכן פסק בחזו"ע (סוכות עמ' רא) ע"ש.

והנה בספר הסוכה הביא מהגרשז"א עוד ראייה לענין הנ"ל, שמהא שבשדי חמד (מערכה יד כלל לב) כתב להוכיח מזה שחילקו הפוסקים בין הלן בלילה בטליתו שצריך לחזור ולברך כיון דלא קיים מצוה בלילה לבין הישן ביום בציצית שלכו"ע אינו חוזר ומברך, חזינן דגם הישן קיים מצוה, ע"ש עוד, ועל הוכחתו כתב לדחות מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ז עמ' ריז) שהא מהישן בציצית ביום שאינו חוזר ומברך ליכא להוכיח מיניה שגם בשעת שינה יש קיום מצוה, די"ל דליכא קיום מצוה בשעת השינה כיון דל"ל דעת ואינו בר חיובא, אבל מעשה המצוה שייך גם בהיותו ישן שהרי גם בשנתו עשה מעשה ללבוש ט"ק, ולכן כשלא פשט הט"ק משנתו ביום כיון דלא הפסיק מעשה עשיית המצוה אזי כשניעור משנתו אינו כמתחיל לקיים המצוה מחדש אלא הוה המשך של קיום המצוה קודם השינה ולכן אינו חוזר ומברך. ע"ש עוד, ונביא עוד מדבריו לקמן.

אלא שכמו דעת הגרשז"א כן הובא בהליכו"ש (תפילה מילואים סימן יב הערה 5) שכן ס"ל להרב מפוניב'ז והורה כן הלכה למעשה, ועפ"י דבריו חידש שמי שנרדם חוץ לסוכה גם אין חיוב להעיר אותו כי הרי אינו בר חיובא פטור מן המצוות, וע"ש שפליג על הבא"ח.

והנה ידידי הגרנ"י בן שמעון שליט"א בעמח"ס שו"ת מעשה נסים ושא"ס, כתב להעיר על הגרשז"א כי הבא"ח כתב המנמנם חוץ לסוכה והרי כידוע יש חילוק גדול בין מנמנם לישן, עיין בגמ' מגילה (יח:) היכי דמי מנמנם אמר רב אשי נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מידכר, ולכן אם קרא את המגילה מנמנם יצא יד"ח. ועי' גם בגמ' תענית (יב.) וביבמות (נד.) ועוד. ולפי"ז יש לומר דאף הבן איש חי יודה שהישן בסוכה אין חייב להעירו משינתו כיון שהישן אינו בר חיובא, וכל דבריו אמורים רק במנמנם כאמור, וא"כ אדרבה מדברי הבא"ח יש ראייה להיפך. ע"כ הערתו, ונהנה בתחילה כתבי לומר די"ל דכוונת הבא"ח דלא מבעי מתנמנם אלא גם ישן, והטעם משום מצות סוכה, שהרי פשיטא

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

שהאדם מקיים את מצות סוכה גם שישן, וכמו שידוע שיש שני מצוות שבהם מקיפות את האדם בכל גופו סוכה ומצות ישוב אר"י, ולפי"ז יצא שמי שרוצה לצאת לחו"ל יכול לנסוע במטוס או ברכב כשהוא ישן, וזה קשה אולם זה תלוי בדיוק בטעמים מדוע אסור לצאת מאר"י, אולם הגרנ"י העיר לי דסו"ס א"א לומר כן כוונת הבא"ח דא"כ היה צריך לכתוב בישן דהוא יותר חידוש דאע"פ שהוא ישן הוא פטור, אולם י"ל כ"ז אי נימא כהגרשז"א, אבל פשטות י"ל דלא כהגרשז"א ואז יש לומר כדברינו ועיין עוד].

ובדברי הגרשז"א דנו הפוסקים באריכות, ראה בשו"ת מאמר מרדכי (ח"ג סימן כב) שכתב שישן פטור מכל המצות כלל ואינו בר חיובא, ע"ש שלפי"ז ביאר את הגמרא בתענית (דף כג:) שחוני המעגל ישן שבעים שנה ואין עליו שום קפידא במה שנמנע מקיום המצוות, אולם אין להוכיח מחוני המעגל דהנה כתב הגר"י משאש בספרו אוצר המכתבים (ח"ב אלף קנג) הביא מש"כ הרשב"ץ בספרו מגן אבות (ח"ג) בענין החלומות שנשאל מדוע לא הוזכר מעשה פלאי זה כמו אליהו וכו' וכתב ששנתו של חוני היתה כמו שיקרה לחולים שמתגברת עליהם השינה מפני תגבורת ליחה לבנה לחה וקרה כי זהו סיבת השנה עי"ש, וע"ש שיש בזה איזה סוד.

וע"ע שציין שם למש"כ בספר פתח עינים להחכם הרופא ר' בן ציון רפאל הכהו פריצי על האגדות במסכת תענית שמצינו בספרי הרפואות שיש אנשים שישנים שנת תרדמה כמה שנים, וכתב שאף שזה שבעים שנה וזה נראה גוזמא מ"מ זה הביאור וע"כ ברור שחוני המעגל אין עליו שום קפידא, כי כך זה היה טבעו ודו"ק. וע"ע בספר פרחי כהונה (שם) שכתב שזה לא היה ממש כפשוטו ע"ש. וע"ע בספר תבונת השדה (תענית שם) לבעל השדה צופים שליט"א שהביא שישן שבעים שנה בין חורבן בית ראשון לבנית בית המקדש השני ובע"כ דהוא שאני, ואי"ז ראיה להכא.

והנה בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סי' קסד) הקשה על הגרשז"א מדברי התוס' בברכות (יא:) שהביאו התוס' שאלה ששאל רבי יהודה החסיד את ר"ת למה אין מברכין על שינה בסוכה, ותירץ שיש חשש שמא לא ירדם ונמצאת ברכתו לבטלה, ולכאורה אם בשינה גופא ליכא מצוה, מאי קשיא להו, הלא אם ירדם אי"ז מצוה ורק על הזמן שהולך לישון יש חיוב להיות בסוכה, ועל כרחק שיש מצוה בעצם השינה, ולכן א"ש מה שהקשה רבי יהודה החסיד למה לא מברכים על השינה בסוכה. ובע"כ שיש מצוה בעצם

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

השינה, [והנה עתה אני חושב דהנה ידוע שיטת חסידי חב"ד שלא יושנים בסוכה, ובשיח יוסף ח"ב בסופו בעניני סוכות הבאנו מאמר ארוך נגד אותה שיטה ומה שאמר עליהם מרן הגרא"מ שך זצוק"ל, ואולי לפי שיטת הגרשז"א שאין מצוה בעצם השינה, ע"כ ס"ל שליכא חיוב לישון בסוכה, ודוחק, ועוד שהשו"ע הרב בעצמו כותב שיש חיוב לישון בסוכה ויל"ע]. ועיין עוד בזה לעיל.

ובמנחת אשר (סוכות סימן לב, בראשית מהדו"ת סימן נז) הקשה על דברי הגרשז"א משבעה מקומות בש"ס שישן הוא בר חיובא, ולכן כתב בזה"ל: ולענ"ד נראה עיקר דישן דינו כבר חיובא וכבר דעת לכל דבר אלא שבשינתו אינו יכול לכוין בפועל וכל מעשיו הוי כאילו נעשו שלא במתכוין ועוד הלכה אית ביה שדינו כאונס שפטור מן המצוות, אך מ"מ דינו כבר חיובא ויש להפרישו מן העבירה כשם שיש להפריש כל מי שעובר עבירה בשוגג או באונס".

[והנה בספר שיעורי ליל שישי להגאון רבי יהודה כהן שליט"א מרבני ישיבת אור יהודה (ח"א עמ' תרסד) דן שגם להצד שהאדם מקיים מצוה בעודו ישן בסוכה מה הדין בגוונא שהכניסו אדם שהלך לישון חוץ לסוכה אל תוך הסוכה האם מקיים מצוות בכה"ג מצוה כיון שלא העמיד עצמו לשינה ואי נימא דלא מקיים מצוה נמצא שיש אפשרות של שניים שישנים בסוכה האחד מקיים מצוות סוכה ואילו חבירו לא מקיים ובכה"ג שאחד הלך לישון בסוכה והשני הכניסו אותו לסוכה כאשר היה ישן. ובשו"ת תשובות והנהגות (סוכות עמ' קכד) נשאל במי שהלך לישון בסוכה וראה גשם מטפטף וסגר הגג וישן ולאחר זמן התבהר ללא חשש גשם האם ראוי שאחרים יפתחו את הגג כדי לזכותו שיקיים מצוות שינה בסוכה ובתחילה מביא שיש שרצו לתלות שאלה זו במחלוקת הפוסקים אם הישן מקיים מצוה או לא ולשיטות שהישן מקיים מצוה שפיר ראוי לפתוח גגו כדי לזכותו שיקיים מצוות סוכה. אך כתב שלדעתו זה לא תלוי כלל במחלוקת הנ"ל אלא אף אי נימא שישן מקיים מצוה אף שהוא בלי דעת היינו דוקא אם בשעה שהולך לישון היה דעתו לישון בסוכה שאז מקיים מצוה גם כאשר הוא ישן כיון שהיה דעתו מתחילה לקיים מצוות סוכה בזמן שהוא ישן אבל כשאין דעתו לישון בסוכה כלל וכגון בנידון דידן בזה ודאי אין מקיים מצוה במה שישן עתה בסוכה שהרי כל קיומה של מצוה זו היא בלא דעת והוי מתעסק. ולפי"ז העיר ידידי הגרנ"י ב"ש שיש לומר דה"ה בנידוננו אם הכניסו אדם לתוך הסוכה לא קיים בזה

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

מצות סוכה שהרי כל קיום מצוה זו היה בלי דעת והוי מתעסק]. וע"ע בכ"ז מה שהאריך בשו"ת משנת יוסף ח"ו סימן קיח יעו"ש, וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות ח"ד סימן קס"ד שכתב לחלוק ע"ד הגרשז"א שודאי גם בשעת השינה איכא קיום מצוה, ושם כתב עוד שאם עבר והוציא אדם ישן מן הסוכה כדי שהוא יוכל לישון הבסוכה לא נימא שכבר זכה בהא חבירו להשתמש בסוכה לישן בה לא הוה מצוה הבאה בעבירה ע"ש.

לשכב עם בניו הקטנים כדי להרדימם

והנה ראיתי שכתב להסתפק בספר מעשה כהן (עמ' תפט) שיש לדון במי שדרכו תמיד לשכב עם בניו הקטנים במיטותיהם כדי להרדימם ומפעם לפעם הוא נרדם שם עימהם אם מותר לו לעשות כן בביתו אף בסוכות משום תשבו כעין תדורו דודאי שכל אב יעבור לבית אחר לצורך הרדמת בנו אף כל השנה ולכאו' אין דינו כביכ"נ ומשום שבביכ"נ הוא מייחד את המקום להיות לו לבית אך כשהוא מרדים את בנו בבית אחר הוא לא מייחד את המקום להיות לו לבית אלא הוא נכנס לבית של בנו כדי לעזור לבנו ומה עוד שיתכן שמצד נוחיותו העצמית הוא היה עושה כן אף ברחוב במקום שאין בני אדם ונמצא שבזה הוא ממש כהולכי דרכים ומותר לו לעשות כן אף בבית ולמעשה התיר לי בזה הגרנ"ק (שליט"א) אך הגר"ח"ק שליט"א הסתפק בזה, עכ"ד, ולענ"ד דהעיקר לדינא להקל בזה.

ח). במש"כ לדון בסימן נט האם סעודת מלווה מלאכה האם היא בכלל הוצאת שבת, הנה בעיקר דין סעודת מלווה מלאכה, הארכתי בקובץ באר התורה, ושם הבאתי דברי כמה פוסקים דהוי בכלל הוצאות שבת חוזרות.

(. במש"כ לדון בסימן עד בדין עימוד בחול המועד, והביא בשם הגר"א פרינץ שליט"א בעמח"ס שו"ת אבני דרך שאסור לעמד ספר בחול המועד שהוי מלאכת אומן כי יש אנשים זה המקצוע שלהם להעמד כראוי כותרות הערות שוליים וכו' והרי לא הוי דבר האבד, ויעו"ש עוד, הנה בספרי שערי יוסף חול המועד עמ' 46 כתבתי ולענין עריכת מפתחות כתב בשו"ת לב חיים שם לאסור וכן כתב בשדי חמד אסיפת דינים מערכת חול המועד אות יא, וכן כתב באורחות חיים ספינקא (סימן תקמה ס"ב) וכן בפסק"ת סימן תקמה סוף אות יז ועיין עוד בקובץ מה טובו אהליך יעקב ח"ד (עמ' שנה ואילך) במאמרו של הגר"ח"ש סגל שליט"א מח"ס שו"ת בירורי חיים ט"ח מה שדן בדברי הפסק"ת לענין עריכת מפתחות דתלוי באיזה מפתחות, דיש עריכת

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

ערכים דע"י כן מתחדדים הדברים, וזה לכאורה יהיה שרי לעשות עי"ש, ויש להוסיף ע"ד דכן בכה"ג שעושה מפתחות ובקיצור ההלכות, כמו שאיתא ביבי"א, ובילקו"י, ובחידושי ובשיעורי רבי שמואל ועו"ס, זה יהיה שרי לעשות ודו"ק. וכן ביביע אומר (ח"ח או"ח סימן מח אות ב) כתב להתיר לכתוב מפתחות ותוכן ענינים לספר בחול המועד, וכתב שאף שבשו"ת לב חיים מתבאר לאסור בזה, מ"מ כיון שאין כתיבתו מעשה אומן שסתם כתיבה מעשה הדיוא לכן יש להתיר בזה, וע"ע בפסק"ת סימן תקמה הערה 72 שכתב להעיר עמש"כ בספר חול המועד כהלכתו (פ"ו הערה כב) להתיר עריכת מפתחות לספר ע"פ מש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ב חיו"ד סימן כו אות ט שלא דק בזה כי אין ההיתר אמור אלא מכח הסברא שיתחדשו לו חידושים וביאורים אחרים אגב ההעתקה משא"כ במפתחות והגהות לבד יעו"ש, ואולם ביביע אומר שהבאנו מבואר דעת הגרע"י זיע"א להתיר אף עריכת מפתחות בחול המועד. וכן כתב בילקו"י יו"ט חול המועד עמ' תקנה שהרוצה להגיה בחול המועד חידושי תורה שכתב בדרך לימודו וכן להגיה הדפים שקיבל מבית הדפוס כדי לתקן הטעויות וכן לכתוב מפתחות הספר אפשר שיש להקל בזה שהרי אין זה דומה להגהת ספר תורה שצריכה אימון גדול לכתוב בכתביה אשורית הדומה לכתבת הספר עצמו ועוד שהכיבה שכותב בהגהת חידושיו היא בכתביה רגיללה שהוא מעשה הדיוט,

(ועי"ש בפסק"ת שכתב: ויש הרוצים להתיר להתעסק בסידור ועריכת ספר בטענה של הפסד כספי שאם לא יתעסקו בעריכת הספר במועד ידחה ההוצאה במספר ימים או משום שבמועד יש להם אנשים המוכנים להתעסק בזה משא"כ לאחר המועד לא ישיג אנשים אלא עבור תשלום ועוד יש הטוענים להתיר באמתלא של צרכי רבים וצרכי מצוה אך אין להתיר בלא שאלת חכם כי היתר דדבר האבד ועי"ש עוד לענין היכא דעושה כן לצורכי פרנסה) ועוד יש להוסיף דהיום שעורכים את הספרים ישנם העושים כן בתוכנת עימוד מיוחדת, וא"כ לכאורה הוי מלאכת אומן, וא"כ לכאורה יש לאסור בזה.

ועוד יש לדון האם מותר לערוך עלון תורני בחול המועד, בעריכה פשוטה, כדי לזכות את הרבים בדבר ה' זו הלכה, וכ"ש בהל' חול המועד, וי"ל דכל שאינו מעשה אומן אלא רק עריכה בוורד, וכן כתב לי הרה"ג ישראל אברהם קלאר שליט"א שכן הורו לו כמה רבנים.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

(. במש"כ לדון בסימן פז האם יברך ברכת שהחיינו בפעם הראשונה שלומד תורה כיון ששמח, הנה לענ"ד אין לברך, דהנה האם מברכים על מצוה ראשונה בחיים שהחיינו, דהנה איתא בגמ' במנחות דף עה ע"ב תניא היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר ברוך שהחיינו וכו' ופירש"י שם כגון שלא הקריב כהן זה עדיין מנחה מימיו ע"ש, וכן כתבו בתוס' בברכות דף לז ע"ב ד"ה היה עומד בשם רש"י במנחות, ומבואר שאדם שמקיים מצוה פעם ראשונה בחייו צריך לברך שהחיינו, וכן כתב הרוקח (סימן שעא) בשם רבינו יצחק בר קלונימוס משפירא זצ"ל וז"ל: כל מצוה שזמנה קבוע או כל מצוה שכל האדם לעשות ולא עשאה ומתחנך לכתחילה צריך לברך שהחיינו עכ"ל, ובהמשך דבריו כתב וז"ל: ובפרק מנחות אמרינן היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר שהחיינו שנתחנך לעבודת הזמן עכ"ל, וכן כתב הרמ"א יו"ד סימן כח סעיף ב' וז"ל: מי ששחט פעם הראשון מברך שהחיינו על הכיסוי, אבל לא על השחיטה דמזיק לבריה עכ"ל, ומקורו בהגהות מנהגים כמ"ש שם בדרכי משה ויעו"ש בש"ך סק"ה.

אלא דכ"ז לפי דעת רש"י ועוד, אבל בתוס' בברכות שם כתבו שמה שהכהן מברך שהחיינו היה דווקא משום שיש להם זמן קבוע ב' פעמים בשנה ולכן מברכים שהחיינו, כיון דהוה מצוה הבאה מזמן לזמן והוא דלא כרש"י שהוא משום פעם ראשונה, אלא דאכתי י"ל דגם רש"י מודה דכיון שיש אח"כ עוד פעם מברך משום זה, ולכן רש"י קאמר שמברך משום פ"א, כי מיירי שעכשיו נתחנך אבל אין הכא נמי מברך כי זה זמנה קבוע, וא"כ נפק לן דאין לברך בכל דוכתא. [וע"ע בברכת ה' ח"ד עמ' צו שכתב להיפך ויל"ע עוד].

ועכ"פ כהאי שיטת התוס' דאין מברכים שהחיינו על המצוות, ראה עוד שיטת העיטור (הל' ציצית דף עו ע"ד) בשם רב עמרם גאון שאין לברך שהחיינו על עשית ציצית משום שלא מברכין שהחיינו אלא במצוה הבאה מזמן לזמן כגון סוכה והדלקת נר חנוכה ומקרא מגילה וכדומה להן יעו"ש, וכן כתבו התוס' בסוכה דף מו ע"א בד"ה העושה בשם רב שרירא גאון יעו"ש, וכן כתב שם הר"ן, וכן כתב הרמב"ם בפ"א מהל' ברכות ה"א, אלא דכתב שהיכא שיש לו שמחה כגון ציצית ותפילין מברכים משום השמחה יעו"ש, ולפי"ז אפשר דס"ל גם כרש"י דהא סו"ס גם התם אית ליה שמחה.

ומ"מ לדינא ראה מש"כ בש"ך שם, שהביא מש"כ ברוקח (סימן שעא) בשם ריב"ק משפירא שעל מצוה שאדם עושה פעם ראשונה בחייו צריך לברך

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

שהחיינו כמ"ש במנחות שם, היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר שהחיינו מפני שנתחנך לעבודה, וכתב ע"ז, וצ"ע לפי"ז אמאי לא מברכין בציצית ובתפילין ושאר מצוות שמתחנכים בהן, וכן אין מברכים שהחיינו על קידושי אשה או נשואיה כמ"ש מהרי"ק שורש קכח וכן על מזוזה וכדלקמן סימן רפט אלא על כרחיך סבירא לן דאפילו במצוה שמתחנכים בה אין מברכים שהחיינו כל שאין זמנה קבוע, וכדעת התוס' בסוכה שם והר"ן שם, והרשב"א בתשובה סימן קכו ופרשו ההיא דמקריב מנחות כמ"ש התוס' והרשב"א פרק כיצד מברכין דף לז ע"ב דהיו כ"ד משמרות ואין מתחדשות יותר משתי פעמים בשנה וכיון שיש להן זמן קבוע מברך שהחיינו ע"כ הא לאו הכי לא. עכ"ל, וכיון שכן בכה"ג דלא מתחדש לכל הפחות פעם בשנה אין לברך, משום סב"ל, כן כתב בפרי חדש (יו"ד סימן כח סק"ה) והפרי מגדים (שפ"ד שם אות ה) וכן מרן החיד"א בשו"ת ברכה (יו"ד סימן ר' סק"א) ובפתח הדביר (ח"ג סימן רסג אות ז) ושכן הוא דעת המג"א (סימן כב סק"א) והחיות יאיר (סימן רלז) ועוד אחרונים והביאם בכה"ח (יו"ד סימן כח סקט"ו) יעו"ש.

וכיון שכן אין לברך שהחיינו על תפילין, כן כתב בשו"ת עולת שמואל (סימן א) והובא גם בפתח הדביר (ח"א סימן כב אות ב) יעו"ש, וכן נראה מדברי התבואות שור (יעו"ד סימן כח) לדינא יעו"ש, וכן כתב בס' שמח נפש (מערכת ש' ערך שהחיינו על חינוך מצות תפילין שהסכמת האחרונים שלא לברך שהחיינו על מצות תפילין אפ' שמתחנך בה פעם ראשונה ושכך נהגו שלא לברך שהחיינו, ע"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת יחווה דעת (ח"ב סימן לא) שאין לברך שהחיינו וסב"ל וגם המנהג שלא לברך שהחיינו יעו"ש, וכן כתב בברכת ה' שם עמ' צח יעו"ש.

אולם הט"ז (או"ח סימן כב סק"א) כתב לדינא שיש לברך שהחיינו בפעם הראשונה כמ"ש הרמ"א בהג"ה בשו"ע יו"ד (סימן כח ס"ב) לענין מצות כיסוי הדם יעו"ש, וכן מבואר בשו"ת חת"ס (או"ח סימן נה) שכתב דבר חידוש ועל כן יברך שהחיינו כל בר מצוה בתחלת הנחת תפילין על כל מצות שעתיד לעשות כל ימיו עי"ש, וביפה ללב סימן כ"ב סוף סק"א שהוא בעצמו בירך על תפילין פעם א', ועיי' עוד בספר צבי לצדיק יו"ד סימן כ"ח שכתב וז"ל ול"נ כיון דתפילין מתחנך בעודו קטן כדאמרי' בסוכה קטן שיוודע לשמור תפילין אביו מחנכו וכן בציצית וא"כ איך יתקנו חז"ל לקטן שיברך שהחיינו ואח"כ כשיגדל כבר נתחנך ואי"ז עוד דבר חדש עליו וא"כ ל"ד

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

כלל לחינוך עבודה שבגדלות מתחנך, ובשביל זה אפי' מי שמתחיל בתפילין אחר י"ג שנה מ"מ לא פלוג עבדו רבנן בתקנתן ובכיסוי שהוא דבר חדש לו מברך אף שאין זמנו קבוע עכ"ל וכן פשט, וכן הובא בשם מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל שהורה לבניו שלא יברכו שהחיינו על התפילין לא בפ"א ולא בבר מצוה, וכן מתבאר מתוך שו"ת שבט הלוי ח"ד סימן רכח שאין מברכים ברכת שהחיינו יעו"ש. וע"ע בכ"ז בשו"ת יד יצחק ח"ג סימן סב, ובשו"ת בית שערים ס"ל. יעו"ש.

וכן כתב הפרי תאר (סימן כח סק"ג), וכן כתב זקני הגאון מהר"י בן ואליד זצ"ל בשו"ת ויאמר יצחק (ליקוטי דינים חאו"ח דף כז ע"ד אות כג) [וי"ל הספר הנ"ל ע"י הגאון רבי שלמה דיין שליט"א רב ק"ק תולדות יצחק בהר נוף בירושלים עיה"ק] שכך נהגו אצלם במרוקו שהנער שמתחנך במצות תפילין מברך שהחיינו ע"ש, וע"ע בשו"ת אבן יעקב סימן י' הביא, מכתבו של רבי צבי פסח פראנק זצ"ל, בענין זה, ושם הביא שכתב לו א' שמה שלא מברכים שהחיינו על תפילין משום דהרי קימ"ל דמצוות לאו ליהנות נתנו, אולם הוא כתב שם, שאפילו אי נימא מצות ליהנות ניתנו, מ"מ אין מברכים שהחיינו אלא על מצוה המתחדשת מזמן לזמן או שכבר זמן רב שלא עשה המצוה, וכמ"ש רש"י בברכות דף לז ע"ב ד"ה אומר שהחיינו ודאי גבי סוכה דאינו מברך אלא ביום ראשון בלבד וכאן על מה מברך שהחיינו אבל על קיום מצות תפילין הרי כבר קיים בכל יום ואין זה חדש ועל ההידור לא מצינו שתקנו ברכת שהחיינו וכי בסוכה אם מזדמן לו בחוה"מ סוכה נאה ביותר וכי ס"ד שיברך שהחיינו ברכת שהחיינו לא תקנו אלא על גוף המצוה ולא על ההידור יעו"ש. ובכה"ח סכ"ב ב' שלרוב הפוסקים לא יברך אלא א"כ יש לו בגד חדש.

ולענין הדלקת נרות של כלה בפעם הראשונה בחייה, הנה לדינא כתב בסידור יעב"ץ כתב שכלה המדלקת בפעם הראשונה מברכת שהחיינו, וז"ל: ונ"ל שבפעם ראשון שמקיימים המצוה מברכים שהחיינו והוא הדין לכל המצוות עכ"ד, ואזיל לשיטתיה במר וקציעה (סימן רכג) שכתב שם בזה"ל: אלא העיקר הוא שיש לברך עליהם בפעם הראשונה שזכה לקיים איזו מצוה שתהיה וגמרא ערוכה היא בברכות דף לז ע"ב היה עומד ומקריב מנחות בירושלים מברך שהחיינו עכ"ל, ומרן החיד"א בשירי ברכה (יו"ד סימן ר' אות א') כתב בזה"ל: יש מקום שנודע מהני נשי כי הכלה בטבילה ראשונה קודם החופה מברכת שהחיינו וחקרו בדבר והנה אמת נכון שכך נהגו משנים

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

קדמוניות וידענו כי כמעט בכל תפוצות ישראל לא יש מנהג זה וגם בעיר הלזו שנהגו לא נודע מי חכם הנהיג כך וידוע שהאחרונים הסכימו לעיל בסימן כח שלא יברכו שהחיינו על מצות כיסוי עש"ב וכעת לא נמצא כתוב מנהג זה בשום ספר רק כיוצא בה נשמע שנהגו הנשים לברך שהחיינו בהדלקת הנר ליום טוב והרב שאלת יעבץ ח"א סימן קז העלה דמנהג זה אין לו שרש וענף ומ"מ אין למחות בחזקת היד ע"ש ואין הספר הנזכר בידי לעת עתה וכן אני אומר במנהג זה דיודיעום שאין לברך וימחו בידן עכ"ל. וע"ד כתב להעיר בפתח הדביר (ח"ג סימן רסח אות ז) שהעיר על מאי דכתב וכן אני אומר במנהג זה וכו' וימחו בידן והרי יש בידן מנהג שנים רבות, ולכן צריך להגיה בדברי החיד"א ולא ימחו בידם, ומ"מ שם כתב לדינא שלא לברך יעו"ש, אולם בשו"ת חת"ס חאו"ח סימן נח כתב ללמד זכות בזה, אולם המהרש"ם בדעת תורה (סימן כב) השיג על החת"ס וכתב בזה דשב ואל תעשה עדיף, וכן כתב בשו"ת יביע אומר (ח"ד חאו"ח סימן נ' אות ד) ע"פי דברי מרן החיד"א יעו"ש, וכן לענין הדלקת נרות כתב בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סימן רלט) שלא לברך.

וכן כתב בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סימן לח) שלא נוהגים כן ואין לברך, וכן נראה מהערוך השולחן (יו"ד סי' כח ס"י) יעו"ש, וכן הביאו מהגר"ק, וכן מהגריש"א והטעם שלא מברכים שהחיינו בפעם הראשונה שמקיימים מצות כיסוי הדם כדעת הפר"ח ולא כדעת הרמ"א יו"ד שם, משום שמברכים רק על מצוה הבאה מזמן לזמן יעו"ש, כן כתב בס' שמחת השבת (עמ' מו) יעו"ש.

והנה יש לומר שיכול לברך על הטלית קטן שהחיינו, בכנסים שעושים לבעלי תשובה דהנה מצינו להגאון רבי משה לוי זצ"ל בספר ברכת ה' (ח"ד עמ' קע) כתב, שאין לברך על ט"ק מכותנה שהחיינו ורק על ט"ק מצמר, וכתב ע"ז בהאי לישנא: ומכאן תוכחה מגולה לאיזה תלמידי חכמים שמחלקים טלית קטן מכותנה לבעלי תשובה שקיבלו על עצמם עול מלכות שמים ומלבישים להם טלית קטן מכותנה ומורים להם לברך שהחיינו, ויש להחמיר בזה שלא לברך, ואפילו שאותם בעלי תשובה שמחים מאוד בקבלת הטלית קטן, הנה אין שמחתם נובעת מחמת זכייתם בטלית שערכה הכספי גדול, אלא שמחתם נובעת ממה שזכו לקבל עליהם עול מלכות שמים, ולקיים מצות ציצית בפעם הראשונה בחייהם, ובכה"ג אין לברך שהחיינו, ומ"מ אם לא יאבו לשמוע שלא לברך שהחיינו, אין למחות בידם בחזקה, שיש להם

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

על מה שיסמוכו שיש סוברים שיש לברך שהחיינו על מצוה אדם מקיים בפעם הראשונה בחייו עכ"ד.

ואמנם בילקו"י (ח"א סימן כב עמ' תקיא בהערה מהדורת תשפ"א) כתב, שהעושה מצוה ראשונה בחייו איננו מברך שהחיינו ורק במצוה המתחדשת מזמן לזמן מברך שהחיינו, ושכן נראה מדברי השו"ע, ושכן כתב מרן החיד"א בשו"ת ברכה יו"ד סימן ר' סק"א, שיש מקום שנודע מהני נשי כי כלה בטבילה הראשונה קודם החופה מברכת שהחיינו וחקרו בדבר והנה אמת נכון הדבר שכך נהגו משנים קדמוניות וידענו כי כמעט בכל תפוצות ישראל אין מנהג זה, וגם במקום שנהגו שלא נודע מי החכם שהנהיג כן, וכתב, שלא נמצא מנהג זה כתוב בשום ספר, וידוע שהאחרונים ביו"ד סימן כח הסכימו שלא לברך על מצות כיסוי הדם וכו' וכן אני אומר במנהג זה שיודיעום שאין לברך וימחו בידם עכ"ד, ושכן כתב בחס"ל אות א' יעו"ש, וכתב שם בהמשך דבריו שמכאן יש להעיר על מש"כ הגרי"ח ס' בקונטרס כוחו של מנהג ובספר ברכי נפשי עמ' פד לחלוק כדרכו על מרן הגרע"י והעיר על החיד"א שכיון שהמנהג כן מדוע ביטל החיד"א מנהג זה, והרי במג"א סימן רע"א סק"ב שאין לשנות שום מנהג כי לכל מנהג יש טעם ויסוד יעו"ש, ויעו"ש מה שהאריך.

ובעמ' תקטו כתב יש אומרים שדוקא אם קנה טלית גדול מברך שהחיינו, אבל על טלית קטן אינו מברך שהחיינו אפילו אם הטלית עשויה מבד טוב, ולדעתם כ"ש שאין מברכים שהחיינו על טלית קטן העשוי מבד כותנה, והמנהג שאין מברכים על טלית קטן, והוסיף, ואמנם אותם העורכים אסיפות למען החזרה בתשובה ומחלקים טלית קטן לאנשים שקבלו עליהם עול תורה ומצוות ומברכים שהחיינו על טלית העשויה מבד כותנה אין למחות בידם לבטל מנהגם שיש להם על מה שיסמוכו, ובפרט שעושים כן כדי להחזיר לב טועים לאביהם שבשמים, ובאופן כזה אפשר לסמוך על הפוסקים האומרים שיכולים לברך שהחיינו גם על טלית קטן העשוי מבד כותנה, אך עדיף שיקנו טלית העשויה מבד רגיל ולא מכותנה. עכ"ד.

ובשו"ת מעין אומר (ח"א סימן כז) כתב שבא להגר"ע יוסף זצוק"ל פרופסור בן שישים וחמש שהחליט לקבל עליו הנחת תפילין, ושמע שהגרע"י אמר לו לברך שהחיינו כאשר הניח תפילין, ושכן זכור לו ששאל למרן הגרע"י בעצרות התשובה שאומרים לכל המקבלים עליהם עול מצוות לברך

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

שהחיינו האם הדבר מותר, והגרע"י השיב שיש להם על מה לסמוך, ויעו"ש בהערה מה שהאריך בזה, וכתב שלעצם הדין אם אדם שמקבל עליו עול מצוות יברך ברכת שהחיינו במצווה הראשונה שעושה, שאפשר לומר שהרי כמו שכתב בשו"ע סימן רכג ס"ג שאם בנה בית חדש מברך עליו שהחיינו כ"ש על חייו שבונה אותם בדרך התורה והמצוות על אחת כמה וכמה, ואפילו שהיום לא נהגו לברך שהחיינו אפילו במש"כ במפורש לברך שהחיינו מ"מ באלו שחוזרים בתשובה כיון שזה מנוף לחיזוקם בדרך התורה והמצוות, והוסיף שם שבתקופה המאוחרת נתנו להם טלית קטן או מטפחת לברך עליו שהחיינו. וע"ע בספר ללקוט שושנים (ח"ו עמ' תכד בהערה) במש"כ להעיר בזה שהרי אותם תינוקות שנשבו לבשו טלית בדרך כלל בבר מצוה וא"כ אינו המצוה הראשונה בחייהם ויעו"ש מה שיישב בזה.

(. במש"כ לדון בחלק יו"ד סימן י' האם עשיית התעמלות הוא ביטול תורה, והביא שהגר"א פרינץ שליט"א השיבו בע"פ שהיו גדולי ישראל שעשו הליכות, ולגבי מכון כושר אסור שיכול לראות שילמדו אותו המון העם ולכן תלמיד חכם לא ילך, והנה ידוע על מרן ראש הישיבה הגרי"ג אידלשטיין שליט"א שעושה כושר כל יום.

(. במש"כ לדון באבן העזר סימן ב', מה המקור למה שאומרים שמי שמחזיק את פתילות שאומרים שמי שמחזיק את פתילות הטלית בחופה והוא רווק יזכה לחופה, וכתב לו בזה הגרמב"כ דדון שליט"א שבמה שעוזר להעמיד חופה הקב"ה עוזרו להעמיד חופתו.

הנה בכ"ז הנני מצרף מש"כ בספרי שירת יוסף בעניני נישואין סימן כא הנה מנהג בני ספרד שפורסים את הטלית בחופה מעל החתן והכלה, והוא משום חופה כמו שנראה מדברי בתשובות הגאונים (סימן לג) איתא בזה"ל: והיכא דנכנסו לחופה וקודם שיתן לה כתובתה עד שהיא תחת המטלית [ויש גורסים הטלית] א"נ דיהיב לה כתובה ומברכין ז' ברכות ונעשתה נדה היא יוצאה מתחת המטלית וכו' והכי אמר מר רב שר שלום גאון ריש מתיבתא עכ"ד, ומבואר דהחתן והכלה נמצאים תחת טלית וזו חופה. וכן כתב המנהיג בהלכות אירוסין (עמצ' תקמ) וז"ל: וחופה נקראת על שם שחופה אותה בטליתו כדאמר בהאשה נקנית לא יוכל למכרה בבגדו בה כיון שפירש טליתו עליה לשם נישואין שוב אינו רשאי למכרה וכן ופרשת כנפיך על אמתך כי גואל אתה זו פריסת טלית וכן מעיד הנביא ואפרוש כנפי עליך וארשתך לי

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

וגו' וזהו שכתוב את בתי נתתי לאיש הזה שהכנסתיה לחופה על כן מנהג צרפת ופרובינצא לתת מפה צבועה בראש שניהם זכר לפריסת הכסף בגדו עליה עכ"ד, וכן נראה מדברי המגן אבות ענין ה יעו"ש, וכן כתב באורחות חיים (הל' קידושין אות כא) ואחר האירוסין עושין להם חופה שחופפין אותן בטלית או בסודר וכיוצא בזה וזהו הנקרא חופה עכ"ד, וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (או"ח סימן ח' סק"ה) שכן המנהג באר"י לפרוס הטלית מעל החתן והכלה, וכן כתב בית עובד (דיני ברכת הנישואין אות ד) וכן כתב בנתיבי עם (עמ' שפב) וכתב שפריסת הטלית נעשית קודם קריאת הכתובה יעו"ש.¹

¹ . ולגבי עשיית חופה מתחת כיפת השמים, הנה ברמ"א אבן העזר סימן סא סעיף א כתב שנוהגים לעשות החופה מתחת כיפת השמים, והוא לסימן טוב כדי שיהא זרעם ככוכבי השמים, וע"ע בשו"ת מהר"ם מיניץ סימן קט, וע"ע בספר מצהללות חתנים להגרש"מ עמאר שליט"א בסימן יז שהקשה מדוע לא עושים את החופה על העפר והרי גם כעושים את החופה בחוץ עושים את החופה על המרצפות והרי אברהם אבינו התברך גם והי זרעך כעפר הארץ, ויעו"ש מה שתירץ שאנו רוצים להתברך ככוכבי השמים שעולים עד הרקיע, ולכן אין מקפידין לעשות החופה על עפר.

ובספר הנישואין כהלכתם (פרק ט' סעיף כד) כתב להביא בזה עוד כמה טעמים שמעמידים החופה בחוץ מתחת כיפת השמים משום שבתוך הבית המקום צר ומתערבים אנשים ונשים ועלולים לבוא לידי מכשולים ח"ו, ועוד כי אם אין החופה ברשותו של החתן אינה קונה לפיכך מעמידים את החופה בחוץ במקום שהוא רשות של הרבים שגם לחתן יש חלק בו. [ולפי"ז היום שגם שעושים את החופה על בחוץ, אבל אינו על עפר אינו שייך טעם זה].

ובשו"ת חת"ס (ח"א סימן צח) כתב, שכל ישראל יוצאין יד רמ"א להעמיד החופה תחת כיפת השמים לסימנא טבא, [ואמנם ראה בפתחי תשובה סימן סב סק"א שכ"ז בזיווג ראשון אבל בזיווג שני עושים חופה בתוך הבית]. ובספר שלמי שמחה (עמ' קנח) הביא מהגרש"ז"א שמאוד יש להשתדל להחזיק במנהג זה ואפילו כשיורדים גשמים והקור גדול, יש להשתדל לערוך החופה מתחת כיפת השמים, וע"ע בשו"ת לבושי מרדכי סימן מח שאפילו אם יש גג מזכוכית לא מהני לזה, ועיין עוד בזה באוצר הפוסקים שם.

אבל כתב בכנסת הגדולה סימן סא בהגבה"י אות א' ובשדי חמד מערכת חתן וכלה אות א' שהספרדים לא נוהגים בזה וכן בשו"ת יביע אומר ח"ג אבן העזר סימן י' אות ד' הביא מנהג האשכנזים שעושים החופה תחת כיפת השמים, וכתב שאין המנהג כן, יעו"ש, וכן הביא לדינא בילקו"י חו"ק עמ' קכט שמנהג הספרדים ועדות המזרח לערוך את החופה תחת קורת גג ואינם מקפידים לעשותה תחת כיפת השמים, ואין צריך לשנות ממנהגינו.

ובקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק טז עמ' כג הביא שבעת עריכת החופה נשאל הגרב"צ אבא שאול זצ"ל האם ראוי להדר להעמיד את החופה תחת כיפת השמים כשיטת הרמ"א אה"ע סימן סא ס"א וענה שצריכים לשמור על מנהג הספרדים שלא נהגו בזה, ומצא סמך לזה מהגמרא

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

וכן כתב בכנסת הגדולה (אבה"ז בבית יוסף סימן סא) שהביא ממחזור רומניא שנהגו לפרוס טלית על החתן ועל הכלה אחר ארוסין קודם נישואין דכתיב כי יקח איש אשה וסמך ליה גדילים תעשה לך והיינו דתנן כיון שפירס טליתו עליה, כי בימיהם היו נוהגים בסודר או בצעיף על ראשיהם משום חופה כי חופה הוא מלשון כיסוי ועכשיו נהגו תמורת הסודר לעשות את הטלית מטעם הנ"ל, וגם שיהיה מעוטף בטלית של מצוה בשעה כזו עכ"ד, וכן נראה שמטעם זה נהגו כן היום, וכן מבואר בדברי האורחות חיים (הלכות קידושין אות כא) שכתב בזה"ל: ונועלין לו מנעלים לבנים ומעטפין אותן בטלית לבנה כדי לקיים בו בכל עתה יהיו בגדיך לבנים (קהלת ט' ב') ובטלית מצוייצת כדי לזרזו במצוות וסמך ע"ז כי יקח איש אשה וסמך ליה גדילים תעשה לך עכ"ד.

ואמנם בבן איש חי (שנה א, שופטים, הלכה י"ב) וז"ל: אסרו חז"ל לאיש לבא על ארוסתו קודם כניסתה לחופה, וכתב הרמ"א ז"ל בהגהת השולחן דהמנהג הפשוט עכשיו לקרות חופה למקום שפורסין יריעה או טלית על גב קלונסין ומכניסין תחתיה החתן והכלה ברבים ומקדשה ומברכים שם ברכת אירוסין וברכת נשואין, ואח"כ מוליכין אותם לביתם ואוכלים ביחד החתן והכלה במקום צנוע וזו היא החופה הנהוגה עכשיו עד כאן דבריו ובעיר הקודש ירושלים תוב"ב המנהג שהחתן לובש טלית מצוייצת כהלכתה בברכת אירוסין, ואח"כ קודם ברכות הנשואין משליכין את הטלית גם על ראש הכלה ויהיה פרוס על החתן וכלתו יחד וזהו חופה דידהו, ופה עירנו בגדא"ד יע"א המנהג לפרוס וילון כנגד הכלה בשעת שבע ברכות של הנשואין שמברכין אחר ברכת אירוסין וזה הוילון קורין אותו בערבי כידי"ר (אפיריון כלולות) ופרוס במחיצה כנגד הכלה בינה ובין החתן והמברך ואין

בקידושין דף יב ע"ב רב מנגיד אמאן דמקדש בשוקא ומשמע שיש עניין לקדש בתוך הבית משום צניעות, [יעו"ש ברש"י ובשו"ע אבן העזר סימן כו ס"ד], וכתב שם עוד שסיפר שהיה נוכח בחופה עם הגר"י מוצפי זצ"ל רבי יעקב נתכבד בסידור חו"ק והיה זה לעת זקנותו ובתקופת הקור ובעלי השמחה הטריחוהו לעמוד תחת כיפת השמים ורבינו הגיב ע"כ בחומרא רבה].

ועוד הובא שם שאחד ממקרובי הגרב"צ זצ"ל למד בבחרותו בישיבת אור שמח בירושלים ובחתונתו השתתפו הגרב"צ וראש הישיבה הגאון רבי אברהם דב אויערבאך זצ"ל קודם העמדת החופה ביקש ראש הישיבה לערוך את המעמד בחצר האולם כמנהג בני אשכנז רבינו הבחין ותמה למה בחוץ, ראש הישיבה השיב שכך מנהגם ורבינו שאל הרי החתן ספרדי ומנהג הספרדים לעשות חופה בתוך הבית, ראש הישיבה קיבל והחופה נערכה בתוך האולם, ולאחר החופה שאל ומה עם חדר יחוד, והשיב זה דוקא טוב החתן והכלה ישבו בנחת וירגעו. עכ"ד.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

נוהגים ללבוש טלית, ואפשר הטעם דלא נהגו בטלית מפני כי פה עירנו עושים חופה ושבע ברכות אחר ערבית בשקיעת החמה, או אחר שקיעתה או עד חשיכה ממש ואין ראוי ללבוש טלית אותו זמן וזה הוילון הוא סימן החופה אצלינו דכל דברים שעושים בשעת החופה אינם אלא לסימן שהם עושים דבר שנראה ממנו שמיחדה להכניסה לביתו ומפרישה להיות לו לאשה גמורה, ואצלינו פריסת הוילון שקורין בערבי כידי"ר הוא הסימן לדבר זה, וקודם כמה שנים בטלנו זה הוילון ועשינו במקומו ארבעה עמודים שפרוס עליהם בגד כאוהל הפרוס על ארבעה קונדסין ומעמידין החתן והכלה ביחד תחתיו ואח"כ נתקלקל זה המנהג וחזרנו להזהירם לעשות וילון כמנהג הקודם עכ"ד.

וע"ע בילקוט יוסף חופה וקידושין (עמוד קפט-קצ) שכתב עמש"כ שיש לפרוס הטלית וז"ל: ומ"ש בסיבת פריסת הטלית, עי' בעיטור (שער ב ברכת חתנים ח"ב) שכתב: "שחופפין אותן בטלית או סודר וכיו"ב". וכ"כ הארחות חיים (ח"ב הל' קדושין עמ' סד), המנהיג (דף צא,ב), אבודרהם (ברכת אירוסין), כל בו (סי' עה ד"ה וכתב הר"ם). וראה מ"ש הרוקח (סי' שנג): מצאתי כתוב בקונטרסין מאין סמכו רבותינו להלביש לחתן טלית ביום חופתו, לפי שנא' גדילים תעשה לך וסמך ליה כי יקח איש אשה וכו', ומה שמשמין על החתן ועל הכלה הטלית שעליו, מפני שנאמר ופרסת כנפיך על אמתך. ע"כ. וע"ע בתשב"ץ קטן (סי' תנב, וסי' תסא), ומהרי"ל (הל' נישואין), ומהר"ם מינץ (סי' קט) ועוד. ומנהג זה הביאוהו כל גדולי אחרוני הספרדים, יעוי' בגינת ורדים (או"ח כלל א סי' כה), ובספר חופת חתנים (סי' ו אות ו), ובכנה"ג (אה"ע סי' סא הגב"א), ומהר"ח פלאגי בספרו גנזי חיים (מע' ח אות יז) ובנו בשו"ת יפה ללב (ח"ד סי' נה אות ב), והבא"ח (ש"א שופטים הלכה יב) ועוד. (עי' בזה באורך ביביע אומר ח"ה אה"ע סי' ז, ובס' משפט הכתובה ח"ו עמ' ס והלאה). עכ"ד, ויש עוד להאריך בכ"ז.²

². ודרך אורחין אכתוב מה שלפני כששה חודשים הייתי בחופה שבה המסדר חו"ק רב צעיר אמר שבגלל הקורונה והריחוק החברתי לא פרסו הטלית על החתן והכלה, ותמהתי טובא מדוע מחמירים בזה והרי באולם ובריקודים ובסעודה היו ללא מסכות, ורק שמגיעים להלכות נזכרים להחמיר בגלל הקורונה, כמה שנהוג לפרוס הטלית על החתן והכלה בעת החופה.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

ומי מחזיק את הטלית הנה כתב בזה בילקו"י (עמ' קפט בהערה) שמנהג הספרדים לפרוס טלית מצוייצת מעל גבי החתן והכלה ובני המשפחה או האורחים מחזיקים בארבע קצותיה של הטלית עכ"ד, ומוכח דאין בזה ענין כל שהוא או סגולה להחזיק את הטלית כדי לזכות לזיווג הגון כמו שרגילים לומר, ואמנם מצינו בזה מנהגים שונים, ראשית דבר ראיתי כעת להרה"ג אדיר כהן שליט"א בשו"ת ויען הכהן חלק ג' אבן העזר סימן טו שכתב אודות המנהג מי יאחוז הטלית בזמן החופה, שבג'רבא היו נוהגים כשהתן והאנשים מבחוץ והכלה והנשים בתוך הבית, ועתה נפרץ הדבר שכל הרוצה לזכות לזיווגו יאחז בטלית הפורסים מעל החתן והכלה, וכתב שחיפש בספרים ולא מצא שהביאווה.

ואדרבה מצא למהר"ש ויטאל בשו"ת באר מים חיים (סימן נב) שכתב בתו"ד בזה"ל: שבירכו ברכת חתנים ונעשו החופה כמנהג המדינה ופירשו הזקנים הטלית על ראש החתן וכלה כמנהג וכו' עכ"ל, הרי לן המנהג שהזקנים פורסים את הטלית, ושכן כתב בספר כלילת חתנים (דף י' ע"א ס"ה) שכתב בזה"ל: החופה הנהוגה אצל אחינו הספרדים כמו שכתוב בספר הכלבו וז"ל: עושין לה חופה שחופפין אותן בטלית כו' וכן נוהגים אשר אחר הקידושין לוקחים המחותרים הנכבדים מצד החתן ומצד הכלה ופורסים הטלית על ראש שניהם וכולם מברכים אותה וכו' עכ"ל, הרי שהמחותרים פורסים הטלית, וע"כ אין נכון לנהוג במנהג זה שהרי ע"י זה יבואו להכשל ולהסתכל בכלה, ויעו"ש מה שהביא מכתבו בזה של זקנו רבי רחמים חי חיותה הכהן זצ"ל בכל זה.

ואמנם יש ליישב זה מנהגו של עולם שכיון שהכלה מכוסה ראשה בהינומא, ממילא אין שום חשש בזה. אבל אכתי בדרך כלל עומדות שם עוד נשים, וממילא נראה שיש לחשוש בזה. ואמנם יש ליישב בזה כמו שכתב לי בזה הגאון רבי יהודה ברכה שליט"א בעמח"ס שו"ת ברכת יהודה ח"ח, וש"א"ס בזה"ל: הנשואים אין להם כח להחזיק את הטלית ולפיכך זוכים בזה הבחורים ואין חשש מהנשים מכיון שמצויות בינינו וכמו שכתבו הפוסקים לגבי ברכת שבע ברכות, עכ"ל.

ושוב חקרתי ודרשתי במקור מנהג זה, עד שהראוני בספר סגולת רבותינו (עמ' 218) לידידי הג"ר רבי ישי מזולמיאן שליט"א שהובא ששאל למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: האם יש מקור למה שאומרים העולם

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

שהחזקת הטלית מתחת החופה מעל החתן והכלה (למנהג הספרדים) או אכילה מהחלה שבצע עליה החתן בסעודתו, סגולה היא לזיווג, והשיב בזה"ל: לא שמעתי עכ"ד. וכן השיב לי הגר"י אוהב ציון שליט"א שאין שום מקור לתשובה זו, והרי זה כסגולת הקבר יוב"ע, ושמע מחכם אחד שהוא וחבריו המציאו הסגולה על הקבר הנ"ל, עכ"ד.

וכן השיב לי הגאון הגדול רבי יצחק רצאבי שליט"א השיב לי בזה"ל: לא לכל סגולה יש מקור, ועכ"פ מקור מוסמך, ואין ספק שהסגולה הטובה ביותר לשמור על הקדושה והצניעות. עכ"ד.

והגאון הצדיק רבי חיים רבי שליט"א ראש מוסדות עטרת חכמים בעיר חולון כתב לי שהוא סגולה ליראת שמים להחזיק וז"ל: אני לא מבין בסגולות ולא מחזיק מסגולות שאין להם מקור בש"ס ובדברי חז"ל הקדושים. וכשאני עושה חופה, מכריז ואומר מצוה להחזיק בטלית, וזה סגולה ליראת שמים, ויש לה מקור בש"ס מנחות מד. על אותו תלמיד שהציציות טפחו לו על פניו, והפסוק אומר למען תזכרו וכו' וגם בשו"ע סו"ס כד הזהיר בציצית זוכה וכו' ציצית שקולה וכו' (מנחות שם). אז בודאי גם כאשר מחזיקים טלית מעל ראש החתן והכלה זה מצוין, כי זה קידוש השם ויתכן שבצד של הכלה עדיף נשואים דוקא, ובצד החתן גם רווקים, ובפרט אם הרווק מבקש וכו' אז לחזקו שיזכה לירא"ש ולכלה טובה, בשעה טובה, ושלוש על ישראל, אולי לשאול את הרב צמח מאזוז שליט"א משיבת כסא רחמים המפוארת בבני ברק, פעם הייתי בחופה שהוא ערך קידושין, ואמר משפט שזה סגולה וכו' עכ"ד הגר"ח רבי שליט"א. ושוב שאלתי לנכדו הגר"י מאזוז שליט"א ואמר לי שכמדומה שמע מזקיניו שלא שמע מקור לזה.

ואמנם טעמא יש לומר לסגולה זו שמי שמסייע להעמיד בית נאמן בישראל, זוכה ג"כ מדה כנגד מדה לבנות בית נאמן בישראל. וכן בספר סגולת רבותינו בהערה רנג, כתב שהגר"צ מוצפי שליט"א השיב לו בענין זה בזה"ל: כנראה שמאן דהוא שביקש שיעזרו בהחזקת הטלית והגבהתה, בירך ואיחל למסייעים שיזכו לחופה, ויש לזה סמך מרבותינו ז"ל מדה כנגד מדה, ורמז המתפלל על חבור וכו', וכן מצינו בספרים סגולות לזרע של קיימא לעוזרים ליולדות, ברית מילה, חתן וכלה וכד', והיינו משום שבכל סיוע יש לו סגולה בכיוצא בו, ויש בו חסד לחתן ולכה שמחזיקים הטלית מעליהם, כי מהזוהר הקדוש מוכח שהשכינה שורה תחת הטלית או הפרוכת עכ"ל.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

עוד טעם בזה העירוני שי"ל שבספר טעמי המנהגים כתב שפריסת הטלית היא נגד עין הרע, ומשו"ה כיון שהמעוכבי שידוך הנם בדרך כלל מחמת עין הרע, ממילא אוחזים בטלית כדי שלא יהיה להם עין הרע. [וכע"ז כתב לי הבה"ח יצחק פרץ נ"ו ממקסיקו].

והנה כבר בדעתי עלה בשנים האחרונות בשמחת תורה אודות המנהג שפורסים הטלית מתחת הילדים שעולים לתורה, וביאר בזה המנהג בספר שערי חג הסוכות (עמ' רחצ) להגר"י טשזנר שליט"א גאב"ד אופקים שהטעם לזה שכמו שמכניסים חתן תחת החופה כך הילדים הם חתני תורה, ויעו"ש עוד טעם, ואמרתי שכמו שיש סגולה להחזיק הטלית בחופה ולזכות לזיווג הגון, כך אולי יש עניין להחזיק הטלית לילדים שעולים לתורה, והוא כעין סגולה לזכות להיות חתני תורה.

עוד כתב לי בזה הגאון רבי דניאל טוויל שליט"א בעמח"ס לב צדיק, מקסיקו, לשאלתי בזה"ל: במה שמחזיקים הטלית מעל החתן והכלה בחופה, האם ראוי שבחורים יחזיקו הטלית, כי מאידך יש נשים, ומאידך יש שמועה שאומרת שזה סגולה לזיווג הגון, ובספרי הפוסקים לא מצאתי מקור לשמועה זו? ע"כ לשון השאלה.

שלום וברכה, לחתן המפואר, עוסק בתורה תדיר, שתזכה לכל הברכות יחד עם הכלה, ותקים בית נאמן בישראל מלא זרע קודש, אשר כל רואיהם יכירו שהם זרע ברוך ה', אודות שאלתך, הרבה הרחיבו רבותינו ז"ל בענין פריסת טלית על ראש חתן וכלה, עיין במנהיג (דף צ"א סע"ב), ובעל העיטור (ברכת חתנים שער ב), ואורחות חיים (חלק ב עמוד סא), ושו"ת חיים שאל (חלק ב סימן טו) ובברכי יוסף (אורח חיים סימן ז), ושו"ת גנת ורדים (אורח חיים כלל א סימן כה), ורדב"ז (סימן שעב), ושו"ת הלכות קטנות (חלק א סימן כב), ופני יצחק (עמוד קיז), ושו"ת יביע אומר (חלק ה עמוד קפז), ובן איש חי (פרשת שופטים אות יב), ושו"ת ישכיל עבדי חלק ז (סימן יא) וחלק ח (סימן ד), וכנסת הגדולה (סימן ח מאורח חיים), ובתשובותיו (סימן נג), ושו"ת מגיד תשובה (חלק ז סימן א), ושו"ת לב חיים (חלק א סימן צ), וזכור לאברהם (סימן ד), ופתחי תשובה (סימן ח), ובאר היטב ומאסף לכל המחנות (שם), כסא אליהו (שם סק"ג), ובני חיי (סימן ח), ועולת תמיד (שם אות כב), ושו"ת שבות יעקב (חלק ב סימן כ"ג), ומנהגי אר"י (ציצית), ושער אפרים (א"ח סימן י"ט), וכף החיים (סימן ח אות נז), ושו"ת רבי עקיבא איגר קמא

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

(סו"ס ד), ושו"ת אור לי (סימן י), ועוד הרבה, יכלה הזמן והמה לא יכלו. וכבר דנתי על דבריהם בלב צדיק על אורח חיים חלק ב (סימן ח סעיף נו), ע"ש. ולפי מה שזכור לי, כשראיתי ועיינתי כל דברי הפוסקים הנ"ל ועוד לא מצאתי מנהג כזה שדוקא בחורים אוחזים בטלית.

ואולי אפשר לתת טעם לשמועה זאת ששמעת שדוקא בחורים יחזיקו, ושזו סגולה לזיווג הגון, על פי מה שכתב הרא"ש בפירושו על התורה (פרשת כי תצא), על פסוק כי יקח איש אשה, וז"ל: מה כתיב למעלה גדילים תעשה לך, מכאן סמך למנהג העולם שלוקחין טלית לחתן כשישא אשה, ע"כ. והתשב"ץ הקטן (סימן תסב), כתב, מה שנותנים הבגדים לכלה, להראותה שמקיים מצות ציצית וכו' ונ"ל שמכאן סמכו בזה המלכות של אשכנז שלא להתעטף בציצית עד לאחר הנישואין, ע"כ. וכן עיין בספר הרוקח (סימן שנג), ומנהיג (אירוסין ונישואין אות קח), וארחות חיים הלכות נישואין), ומנהגין דבי מהר"ם (עמוד 84), וסמ"ק מצוריך (ח"ב סימן רה), והחזיקו במנהג זה אחרונים רבות, והבאתי דבריהם באורך וברוחב בלב צדיק חלק ב (סעיף לה). והיינו דוקא בטלית גדול, כיוע"ש ולפי זה אפשר לומר שנותנים לבחורים להחזיק הטלית בחופה כסימן להם שישאו אשה מהרה ואז יחזיקו טלית גדול כל החיים. אי נמי, כמסר להם שלא יאחרו הנישואים ויקיימו מצוה יקרה זאת (ועוד רבות), וכבר הארכתי בלב צדיק על אבן עזר סימן א על חיוב הבחורים להתחתן לפני גיל עשרים, והבאתי מעט מזעיר בלב צדיק על פרקי אבות פרק ה, ואכמ"ל).

אלא שמנהג זה שלא ללבוש טלית גדול על החופה, לא נהגו בה הספרדים, והוכחתי בלב צדיק שם מכמה מקומות בזהר (כמו בפרשת שלח דף קע"ד: ותולדות קמא ע"א ומקת רד ע"ב במדבר קב ע"ב ועוד ועוד), וכן מדברי כמה ראשונים ואחרונים ומקובלים שיש חיוב בטלית גדול דוקא, וגם בחורים ילבשו טלית גדול מיום עומדם על דעתם. וכה כתבתי להלכה שם: מנהג כל הספרדים וכן מנהג כמה אשכנזים, שגם בחורים רווקים לובשים טלית גדול בשעת התפילה. וכך צריך להיות, שבכל עת בין בזמן שהוא נשוי בין בזמן שאינו נשוי ילבש טלית גדול, כמנהג אבותינו הקדושים. ואמנם אשכנזי שנהג לא ללבוש טלית גדול בבחרותו כי מנהג אבותיו בידו, יש לו על מי לסמוך, מכל מקום ספרדי הרוצה לנהוג כך, אין הרשות בידו וידו על התחתונה. ואוי לאוזנינו על אשר שמעו על כמה ראשי ישיבות שאינם מרשים לבחורים ספרדים ללבוש טלית גדול בעת התפילה, וטעות גדולה יש

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

בדבר, ע"ש. (וברוך השם דברי עשו רושם, וכמה רבנים ובחורים שמעו בקולי, ואשריהם ישראל ששומעים לקול הקטנים כשמכלכלים דבריהם במשפט). ולפי מנהגינו לא מצאתי עזר וסמך לזה שהבחורים יחזיקו בטלית בשעת החופה, ועוד חזון למועד. ואם תמצא מי שסמך דבר הזה, בבקשה תשלח לי המקור ואשמח כחתן בחופתו, כי חכמתי דלה ועניה וללמוד אני צריך. הכותב והחותם בברכת התורה, דניאל טוויל מעלי הכהן ס"ט. ע"כ תשובתו.

עוד טעם בזה כתב לי הגאון רבי אפרים כחלון שליט"א בעמח"ס אך טוב לישראל ד' חלקים, נתניה, כתב לי בזה"ל: ערב שבת קודש פרשת מקץ תשפ"ב לכבוד הרב יוסף אביטבול נר"ו לא ידעתי איך אכנהו בתוארו, ויהיה ברוך כבודו ממקומו. אודות שאלתו בענין פריסת הטלית מעל ראש החתן והכלה, כבר כתב מנהג זה החיד"א בברכי יוסף או"ח סימן ח סק"ה, וכתב שכן הוא מנהג ישראל, ועיין בילקוט יוסף שובע שמחות פרק ח. ומי הם המחזיקים את הטלית לא התפרש, וראיתי בספר יהודי שלוניקי לחוקר ר' דוד בנבנישתי (עמוד 54) שכתב שמנהג יהודי שאלוניקי שרעיו הטובים ביותר מחזיקים בה. ובקובץ אור ישראל מאנסי (שנה ד גליון ב עמוד רכ) הביאו שיהודי גרוזיה היו נוהגים שגברים צעירים היו אוחזים את הטלית של החתן ומרימים אותה מעל ראשי החתן והכלה. ע"כ. וידעתי שגם קהילות נוספות נהגו בזה, וכמו שקיבלתי מא"א שליט"א שכן נהגו ביהדות לוב וגלילותיה.

ועלה במחשבה שהמקור למנהג הזה הוא על פי המבואר בהדר זקנים (דברים פרק כב פסוק יב) גדילים תעשה לך. וסמיך ליה כי יקח איש אשה לכך נהגו העולם לפרוש הטלית על החתן והכלה בעת נישואין. ע"כ. ודרשו את סמיכות הענין גם כן לסגולה לבחורים רווקים, שאם יחזיקו הטלית יזכו שיתקיים בהם בסמיכות כי יקח איש אשה.

ועוד מצאנו ספר המנהיג הלכות אירוסין ונישואין עמוד תקלט שכתב וז"ל, וזה שנהגו בצרפת ובפרובינצ' שכל החתנים מתעטפי' בציצית בהכנסת החופה יש לי סמך במדרש למה נסמכה פרשת ציצית לנישואי אשה דכתי' גדילים תעשה לך וסמיך ליה כי יקח איש אשה וגו', לומר לך חתן חייב בציצית. אב"ן. [וקצת יש לי ראייה לדבר דאמרי' פ' האשה נקנית [קדושין כ"ט ע"ב] א"ל מאי טעמא לא רמית חוטי, א"ל משום דלא נסיבנא, למדנו

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

כי מלפני הנשואין לא היה דרכן להתעטף בציצית ואף על פי שאמ' קטן היודע להתעטף אביו לוקח לו ציצית כדי לחנכו קאמ']. עכ"ד. ועיין במג"א סימן ח, ובאריכות דברים בזה בספר מנהג ישראל תורה (סימן ח אות ד). ואכמ"ל. ומעתה כיון שהתקבל בציבור ההקשר בין טלית לנישואין, אפשר שלמדו מזה את זה העניין. [ואע"פ שלכאורה הדברים תמוהים שבקהילות אשכנז שנהגו שרוקים לא ילבשו טלית, לא שמענו שנהגו בפריסת הטלית מעל החתן והכלה מ"מ אפשר שהשתרבב ולמדו ממנהג זה].

ומעתה מאחר שראינו שאין בה כל כך מנהג ברור בכל קהילות ישראל, מה יש להסתפק שבחשש שיכשלו הבחורים במראות נגעים שמים שהם ארבע [שהרי בכל כנף שבטלית מחזיקים שתי בחורים וסך הכל יעלו לארבעה צדדים] בודאי שיש לאותם הבחורים לא לעשות סגולות אלו. ואמנם אלו שכבר משתתפים בחופה וקרובים לשם יכולים להחזיק את הטלית, ויתפללו בעת החופה שהיא שעת רצון שיזכו לבנות בית נאמן קדוש וטהור בישראל אמן. ואנא נקיט נפשי בקצירי. והיה זה שלום ושבת שלום בברכת התורה הצב"י א"ך ס"ט ע"כ תשובתו אלי.

(. במש"כ לדון בחלק אבן העזר סימן ד' מה המקור למה שאומרים העולם שסגולה למי שלא נשוי להתפלל בקבר רבי יונתן בן עוזיאל ויזכה לשידוך, ויעו"ש עוד במש"כ בזה, והביא שבספר מגדנים לתנא האלהי יונתן בן עוזיאל והוא גורל ע"פ הקבלה ובשער הספר כתבו וז"ל: העותק מסידור הרש"ש המיוחס לרב היר"א שמעותק מספר כתב יד הרבה הגדול ומופלא בנסתר ובנגלה מוהר"א אנקווה זיע"א ואסף איש טהור את אפר הפרה ופיענח תעלומה, והוא סגולה לזיווג הגון, ולזרע של קיימא, לשמירה להצלחה, ולפרנסה, בזכות המחבר זכותו יגן עלינו אמן עכ"ל, ובדברי המוציא לאור בעמ' ה' ו' כתב בזה"ל: וידוע שכל מי שפוקד את ציונו של התנא האלהי יונתן בן עוזיאל שבועמוקה, הוא סגולה גדולה ובדוקה, לזיווג ולזרע של קיימא עכ"ל, ויעו"ש עוד. ועוד הביא בזה כת"ר שליט"א מש"כ בזה הגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א יעו"ש, ואמנם הגר"י אוהב ציון שליט"א בעמח"ס שו"ת יעלת חן וש"א"ס, שידוע לו שאין מקור לסגולה זו ורק חכם אחד שליט"א המציא סגולה זו.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

(. במש"כ לדון בשונות סימן ח' האם מותר לשמוע שייר עם שלא הולחנו ע"י אנשים שומרי תורה ומצות, והביא בזה מש"כ בליקוטי מוהר"ן תורה ג' שמי ששומע נגינה מנגן רשע קשה לו לו לעבודת הבורא וכו' יעו"ש. הנה נשאלתי בזה ע"י ידידי הבה"ח יצחק פרץ נ"ו האם יש איסור לשמוע שירים של מחללי שבת שאינם חרדים לדבר ה' ולתורתו, והנה יסוד האיסור הוא לשמוע שירים לא טובים כשירי אהבה וכו' וכמו שכתב בטור סוף סימן תק"ס וז"ל: ואין חילוק בין לשון עברי ולשון ערבי כ"ש אם הן דברי ניבול שאסור לשומעו אף בלא מליצה וניגון וה"מ שירת אהבים כגון לשבח יפה ביופיו וכיוצא בו אבל מותר לומר שירות ותשבחות על היין בבית המשתה עכ"ד.

וכן כתב הנאמ"ן שליט"א בהגהות איש מצליח על המשנ"ב, וכתב ושירי הבלים וצחות, אפילו שאין בהם נבלות פה אסור בהחלט לשמוע אפילו דרך הרדיו, ולשוררם בפה מותר שלא על היין, ושירי עגבים שיש בהם נבלות הפה, אסורים בכל ענין ומשחית נפשו הוא יעשנה ושומר נפשו ירחק מהם עכ"ד. ולכן מיניה נלמד לשמוע שירים של כל מיני זמרים שאין רוח חכמים נוחם מהם. ולכן נראה דה"ה לזמרים מחללי שבת שמסתמא ובודאי כל שיריהם אינם לצד הקדושה, וידוע שכשם שבשירה יש דבר טוב כך יש בה דבר רע שיכולה למשוך את האדם לסט"א ובפרט לשמוע שירים שאינם שייכים לשירים ותשבחות להשי"ת, ואף אם לא כל שיריו כן, מ"מ יש מקום למיגדר מילתא, שלא יבוא להמשך אחריו כאלוה רחמנא ליצלן, ואמנם אם יש זמר ששר שירים טובים אבל לפעמים שר עם מחללי שבת ואמרו לו שזה מצוי קצת, קשה לאסור לשמוע את שיריו.

וע"ע בשו"ת אגרות משה אבן העזר ח"א סימן צו כתב בענין זמר שיצא לתרבות רעה ושר מעורב וכו', וז"ל: בדבר אחד שהיה בן תורה בחזקת כשרות כמה שנים והוא מנגן שעשה ניגונים על שירי קדש ולשיר לחתונות והורגלו כמה בני תורה לזמר אותם בשמחות של מצוה ועתה אין שמועתו טובה שמכנס בחורים ובתולות יחד ומזמר לפניהם, ושואל כתר"ה אם מותר עתה לזמר בניגוניו שעשה תחלה כשהיה בחזקת כשרות. לע"ד איני רואה בזה שום איסור מכיון שהם ממה שעשה בכשרותו. וראיה שהרי מצינו בתקנות יוחנן כהן גדול שנקראו על שמו במתני' סוף מע"ש ובפ' עגלה ערופה בסוטה ויש שסוברין שהוא זה ששימש שמנים שנה בכהונה גדולה ולבסוף נעשה צדוקי עיין במלאכת שלמה במע"ש שם, ואף ששם לא היה

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

אפשר לבטל התקנות הגדולות שתיקן ונתקבלו בישראל ונעשו הלכות קבועות, מ"מ לא הי"ל לקרא אותם על שמו אלמא דכיון שתיקן אותם בכשרותו יש לקרא על שמו אף שעתיה הוא רשע ומין כיון שנקרא על השעה שהיה כשר.

איברא שהרמב"ם רפ"ט ממעשר כתב שהוא יוחנן כהן גדול שהיה אחר שמעון הצדיק וכתב הכ"מ לאפוקי שלא נאמר שהוא אותו יוחנן כ"ג שנעשה צדוקי לבסוף, מ"מ מסתבר שאינו משום שסובר הרמב"ם שהיה אסור לקרא על שמו אם היה אותו יוחנן כ"ג שנעשה צדוקי לבסוף, שאין לנו לעשות מחלוקת בחנם וא"כ מדידהו נשמע שגם הרמב"ם יודה שמותר לקרא על שמו מה שתיקן בכשרותו, אלא שידע מאיזה מקור שהיה זה יוחנן כ"ג הקודם לזה שנעשה צדוקי. וגם הא מצינו מאמר באבות פ"ד מ"כ מאלישע בן אבויה אף שהוא לו זכרון גדול והוא משום דאמר זה בכשרותו.

ולבד זה הא מוכרח כן דהא כל המקור לאסור הוא לטעם הרמב"ם בס"ת שכתבו מין שישרף שהוא כדי שלא להניח שם לאפיקורסים ולא למעשיהם, והא זה ברור שבנעשה מומר אחר שכתב הס"ת היא כשרה ממש אף לקרות בו עיין בפ"ת יו"ד סימן רפ"א סק"ב אלמא דכיון שכתב כשהיה בכשרותו הוי הנחת השם לזמן כשרותו שלזה ליכא קפידא. ואין לדחות דבכתב בכשרותו הרי קידש את השמות שהיה אסור לשרוף אף בכתבו מין כדמשמע שם ברמב"ם, דמ"מ היה לן לפסול ולהצריך גניזה, אלא צריך לומר דכיון שהנחת השם הוא לזמן כשרותו ליכא קפידא גם להרמב"ם. ולכן גם בעובדא זו הניגונים שעשה כשהיה בכשרותו שאף אם נימא שיש בזה ענין הנחת השם לעושה הניגונים אין לאסור דהרי הוא הנחת השם על זמן כשרותו שליכא קפידא בזה ומותר. ואף לבני תורה ובעלי נפש אין מקום להחמיר.

ובעצם מסופקני אף בהניגונים שעשה אחר שסני שומעניה, אם הם ניגונים כשרים שאין בהם קלות שראוין לנגנם, אם יש לזה ענין הנחת שם למעשה רשעים, דמסתבר דרק בעניני קדושה ככתיבת ס"ת שהוא חשיבות הנחת שמם בדבר קדושה הוא אסור להרמב"ם אבל בעניני חול אין בזה שום חשיבות במה שיהיה שמם עליהם ואין לאסור. וכמו שפשוט שמותר להשתמש וגם לקרא שמם על עניני חדוש ברפואות ומאשינעס /ומכוונות/ וכדומה אלמא דרק בעניני קדושה הוא גנאי להניח שם לאפיקורסים ולא בעניני חול. וא"כ גם הניגונים הם עניני חול דאין להם שום קדושה ולכן אף

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

שעשו לנגן בניגונים אלו דברי קדושה אפשר אין להחשיב שהוא הנחת שם להרשע בדברי קדושה כיון שבעצם הניגונים שחידש אין בהם קדושה. וא"כ אף ניגונים אלו שעשה אחר שסני שומעניה נמי יותר נוטה שאין לאסור לנגן בהם. אך באלו יש לבני תורה ובע"נ להחמיר כיון שיש גם טעם לאסור אף שהוא טעם קלוש.

והנה בעובדא זו שהסני שומעניה אינו בעניני כפירה אלא בעניני קלות ראש לנגן בפני בחורים ובתולות יחד שודאי אין להחשיבו כמין ואפיקורס ואף לא כמומר לתיאבון דהא רק לדבר אחד דקלות ראש ופריצות הוא עבריין לתיאבון מסתבר שעל אדם כזה אין למילף שיהיה דין וחיוב שלא להניח שם לו ולמעשיו. ואדרבה הא ברור שהס"ת שיכתוב איש כזה יהיה כשר, ומפורש ברדב"ז סימן תשע"ד הובא בקיצור בפ"ת שם שס"ת שכתב אחד מהקראים אסור לשרוף ובעצם היה מותר גם לקרות בו רק משום שאפשר שלא נעשה כתקון חז"ל עיין שם והא במין ואפיקורס שכתבו ס"ת אף בהיה ידוע בעדים שכתבו כדין היה אסור לקרות בו להרמב"ם כדי שלא להניח שם להאפיקורסים, מטעם שחלק הרדב"ז שאף שהם בכלל הכופרים כיון שעכ"פ מאמינים בקדושת השם ובקדושת התורה אין קפידא בהנחת שמם בקדושה שמחזיקין. א"כ כ"ש שמומר לתיאבון כשמאמין בקדושת התורה שכשר לקרות בו. וכ"ש בעבריין רק לדבר אחד לתיאבון דכשר הס"ת שיכתוב. וא"כ כ"ש הניגונים שעושה שרשאין לנגן בהם ואין להחמיר אף לבני תורה ובעלי נפש. ואם סני שומעניה גם לעניני כפירה אז הוא כדכתבתי לעיל שאלו שעשה מתחלה אין מקום להחמיר כלל ואף אלו שעשה אח"כ מסתבר יותר שאין לאסור כיון שאינם ענין קדושה אבל לבני תורה ובע"נ ראוי להחמיר, עכ"ל תשובת האג"מ.

ובמש"כ לגבי זמרים שאינם כשרים, הנה יש שדנו שהרי אין בזה מסייע בידי עוברי עבירה כי אי"ז בשעת העבירה ושרי, כמו שכתב הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (חיו"ד סי' לא לב) עי"ש. וראה עוד בשו"ת ישא יוסף או"ח ח"ב סימן כב הביא מהגריש"א, שיש לאסור מנגינות שמקורם ממקורות רעים עי"ש. ובס' בחוקתיך אשתשע (ערך ערבי שירה).

ועוד כתב לי בזה ידידי הגרנ"י בן שמעון שליט"א בעמח"ס שו"ת מעשה נסים ושא"ס, בענין שמיעת שיר קודש מפי זמר חילוני ישנם מורי הוראות שמורים להימנע מלשומעם, כי גם אם אנחנו מקבלים אותם כשירי קודש,

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

הזמר משמיע אותם כשיר חול, ומזה ראוי להימנע (כדוגמאת הגאונים רבי בן ציון מוצפי ורבי אברהם יוסף שליט"א). אבל חשוב להדגיש ששירים שאין בעיה בתוכן שלהם, אף אם שר אותם זמר לא דתי, מותר לשמוע - אם אכן תוכן השיר נקי לחלוטין, והיינו שאין בשיר ניבול פה, דברי כפירה, ושאר דיבורים המעוררים את היצר. וכבר הורה זקן מרן הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל שמותר להשמיע את השירים של קרליבך למרות שיצא שעריך הופעות מעורבות בחורים ובתולות יחדיו, ועזב את דרך התורה, מ"מ היות והשירים שלו אין בהם שום דופי, אדרבה שיריו הם שירי קודש לכן מותר להשמיעם ברבים. עכ"ד.

ואוסיף עוד בזה מה שנשאלתי כמה פעמים מה האיסור שכל גדולי ישראל אסרו ערבי שירה, הרי סו"ס שומעים שם שירים, ומ"ש מסתם תזמורת, וע"כ עמדתי להתבונן בכ"ז.

במשנה בסוף מסכת סוטה פ"ט מי"א מובא האיסור לשיר בבתי המשתאות משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאות שנאמר ישעיהו כד ט בשיר לא ישתו יין ימר שכר לשותיו, ובגמ' בגיטין דף ז' ע"א, איתא שלחו לו למר עוקבא בר חמא זמרא מנא לן דאסור, שרטט וכתב להו אל תשמח ישראל אל גיל בעמים (יהושע ט') ע"כ, וכתב רש"י בד"ה זמרא לשורר בבית המשתאות, ע"כ, וכתבו התוס' (בד"ה זמרא) שכן משמע מדברי הגמ' דמיירי לשורר בבית המשתאות מדפריך ולישלח להו מהכא בשיר לא ישתו יין ע"ש, וכן במואר בסמ"ג (הלכות תשעה באב דף קכג ע"ב), וכן מבואר בדברי התוס' רא"ש (שם) ובחידושי הר"ן (שם), ומשמע דכל האיסור לשמוע שירה מכלי שיר דוקא שהוא שומע את השיר במשתה.

אולם ברמב"ם בפ"ה מהל' תעניות הי"ד כתב בזה"ל: וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהן ואסור לשומען מפני החורבן ואפילו שירה בפה על היין אסורה שנאמר בשיר לא ישתו יין וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תושבחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין עכ"ל, ומשמע מדבריו דאיכא תרי דיני א' איסור לומר שירה על היין וזה אפילו בפה, אבל שלא על היין שרי ב' שלא לנגן בכלי שיר. וזה ס"ל לרמב"ם דלא כראשונים הנ"ל דכל האיסור בכלי שיר, דוקא במשתה. [נבדין הראשון דשרי לשיר בפה שלא על היין, הנה בשו"ת פאר הדור להרמב"ם (סי' ש"ע) מבואר גם כן בפה בכל גוונא אסור, אולם העיקר

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

בזה כמו שפסק הרמב"ם בחיבורו, וכמו שכתב מרן הבית יוסף (חו"מ סי' ק' סק"א יא) ובב"י (או"ח סו"ס רס"ג), וע"ע בס' כל החיים (דף כא ע"ב אות נז) ובשדי חמד כללי הפוסקים (סימן ה' אות יד סי' י' אות ב'). אולם הב"ח (תק"ס) פסק שאפילו גם בלא יין אסור, וע"ע במשנ"ב (שם ס"ק י"ג).

ובשו"ע (סי' תק"ס סעיף ג') כתב בזה"ל: וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול לשמח בהם, ואסור לשמעם מפני החרבן ואפילו שיר בפה על היין אסורה, שנאמר "בשיר לא ישתו יין" וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תשבחות או שיר של הודאות וזכרון חסדי הקב"ה על היין ע"כ, והנה ברמ"א שם הביא מהטור שי"א שכל האיסור הוא דוקא למי שרגיל בהם כגון המלכים שעומדים ושוכבים בלי שיר או בבית המשתה. וא"כ לפי דבריו י"ל דא"כ דוקא לענין מלכים אסור, וא"כ הכא יהיה שרי.

ועוד יש לדון לפי דברי המאירי בגיטין (שם) שכל האיסור הוא דוקא במשתאות שיש שם פריצות והוללות, וא"כ לפי דבריו נראה דה"ה ערבי שירה, דהוי כהוללות, ודו"ק, והא לך לשון המאירי שם וז"ל: כל מיני זמר העשויין לשמחת הוללות ושלא לכיון בהם לשבח הבורא יתברך או לצד מצוה אלא דרך קלות ראש ותענוג במיני מאכל ומשתה אסור לשמעו בו בין שנעשה הזמר בכלי בין שירה על פה וכל שכן במקום שהנשים מצויות שם והדבר בא לידי הרגל עבירה ומכל מקום כל שיש בו שבח ותהלה לשם כגון מיני פיוטים ומזמורים מותר אף בבית חתנים ומשתאות וכן הדין לשמח חתן וכלה שכל שאין בו צד פריצות מותר ואין לו לדיין באלו אלא מה שענינו רואות לפי מקומם ושעתם ואף המקראות מלמדים שלא נאמר אלא דרך פריצות והוא שאמר כעמים כלומר כמנהג העמים וכן בשיר לא ישתו יין שכל אלו דרך פריצות וקלות ראש ובמסכת סוטה נראה כן בהדיא כמו שבארנו שם ע"כ.

וכן היה אפשר לדייק גם מדברי הרמב"ם שכתב בסו"ד שכבר נהגו כל ישראל לומר שירי הודאות ותשבחות לאל יתברך על היין, וא"כ מוכח דכל האיסור הוא דוקא הוללות.

בשו"ת הגאונים (סי' ס) הובאה תשובת רב האי גאון וז"ל מנהג כל ישראל בבתי משתאות סתם וכל שכן בבית חתן וכלה שמשמחין אותם בקולות של שמחה ואומרים דברי שירות ותשבחות לפני הקב"ה וזוכרים חסדיו עם ישראל מקדם ומקוים גילוי מלכותו והבטחותיו הטובות ובשורות נחמות

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

שבישרו הנביאים את ישראל ופיוטים הרבה בקול נגינות ואין אדם מישראל נמנע מכל אלה וזמרא דאסר מר עוקבא היינו נגינות של אהבת אדם לחבירו ולשבח אדם נאה ביופיו ולקלס גבור בגבורתו וכיוצא בזה כגון שירים של ישמעאלים הנקראים אשעבור אלגזל ר"ל שירי צחות והאי זמרא אפילו בפומא אסור וכו' והא דאמרינן בסוטח מח רב הונא בטיל זמרא קב מאה אוזי דזוזא ומאה סאה סאה חוטי בזוזא ולא איבעי אתא רב חסדא זלזיל ביה איבעאי אוזא בזוזא ולא אישתכח ע"כ, והובאו דבריו להלכה בהרי"ף והרא"ש בברכות (ריש פרק אין עומדין) ובספר האשכול (ח"א עמוד כג) ובדברי הרב המגיד (רמב"ם שם) ובחידושי הרא"ה (עמ"ס ברכות דף לא.) ובחידושי הריטב"א והר"ן לגיטין (שם), וא"כ נראה דאם שרים שירים של אהבה וכו' ולא שיירם על ה' יתברך לאיכא אסור ודו"ק בזה.

וכה"ג ראה בס' אורחות חיים (בהלכות תשעה באב סי' י"ד) שכתב שדוקא שירי העמים אסור אבל שיר שבח לה' מותר, אבל בכלי לעולם אסור

ובשו"ת אגרות משה (יו"ד חלק ב' סימן קלז) שלשיר או לשמוע כלי זמר במקום שמתכנסים שם רבים אסור, משום שנראה שאף הרמ"א היקל, יאסור בקיבוץ רבים שהוא לכוונת השמחה יתירה עי"ש, ועוד יש להוסיף ערבי שירה הנערכים בלילה ובמקום לומר תיקון חצות אזי משוררים ושמחים במקום לבכות על חורבן בית אלוקיננו. וד"ל. וע"ע בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן קסו) שהשוה את מי שרגיל בשירה למי ששר על היין. [ובשו"ת יחווה דעת (חלק א' סימן מ"ה) כתב דיש להקל לשמוע דרך הטייפ קול שירות ותשבחות להשי"ת, כל עוד שאינו דרך קלות ראש, ועי"ש מה שצירף בזה מש"כ בשו"ת חלקת יעקב (סימן סב אות ב') שכל הגזירה היתה בכלי שיר, ולא בכלי שממנו שומעים את הכלי שיר. והארכנו עוד בכ"ז במק"א].

ובשו"ת אז נדברו חלק ז' סימן סה כתב במכתבו לאחד מן הרבנים שהתירו ערבי שירה, לדחות כל דבריו ואח"כ כתב שם בזה"ל: לדאבונינו הולך ומתפשט המנהג הוה גם בחוגים חרדים ומן הראוי לגדור גדר גם באסיפות מצווח ואין לגבב קולות בדברים כמו אלו וכבר אמר ז"ל (ב"ב ס' ב') אמר ר' ישראל בן אלישע מיום שחרב בית המקדש דין ריש שנגזור על עצמנו שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין אלא שאין גווריז גוירה על הצבור איכא רוב הצבור יכולין לעמוד בה ומה נענה בזמנינו שכבר עבר קציר וכלה קיץ ועדיין

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

לא נושענו ובמקום לשמור אל גיל כעמים לברור לחתורה וקיום המצות בהידור אשר הם היינו ואורך ימצו ובהם שמחתנו האמתית והנצחית כמאמר דהע"ה ומירות היו לי חקיך בבית מגורי פקודי ד' ישרים משמחי לב וכבר נתפרסם בזמן האחרונה מודעות כנגד ערבי שירה בשם הגמי התורה שזה תופעה חדשה בזמנינו שלא ראינו כזה בדורות הקודמים שהציבור ידע מי הם המוחים והמלמדים תורה לעם וזה הגורם לפעמים שיחיד מפרסם מה טעולה על לבו בשם בני הישיבות אבל הדגישו בעיקר את עניני הצניעות בחשבם כנראה שזה ישפיע יותר אבל באמת הפרסומת בחתימת חכמי התורה בהדגשה שזה גורם לביטול הצניעות הוא ללא תועלת וגם מזקת שהרי יש טוענים שאפשר לסדר את עניני הצניעות כמו במקדש שעשו תיקון גדול ולעומת זאת הם מפרסמים בזה שמבחי ההלכה אין שום חשש בזה ע"כ דבריו בזה.

בהליכות שלמה תפילה (עמ' קעב) הובא שהגרשז"א אמר שאין לאדם לקבוע עצמו סתם לשמוע זמרה, כגון ערבי שירה וכדו' כי אין הדבר פשוט כלל, ועי"ש עוד שהובא שאמר שלבני תורה ראוי שלא לשמוע אפ' מטייפ ומקלטות עי"ש עוד בכ"ז.

ובס' כתבוני לדורות אגרות הגרי"ש אלישיב (עמ' קנ) הובא מכתבם של גדולי ישראל מחודש אב תשס"ז, וזה לשון המכתב: שמענו ותחרד נפשנו על הפרצה הנוראה במחננו של ערבי שירה ו"קונצרטים בהם מופיעים זמרים וחזנים לשיר בפני אנשים ונשים בתערובת רח"ל ואפי' שלא בתערובת וכבר אסרו כל גדולי ישראל באיסור גמור את ערבי השירה אפילו בנפרד על כן באנו בזה להביע דעתנו דעת תורה.

(א) הופעות מעין אלו אסורים באיסור חמור.

(ב) האיסור חל הן על המארגנים והן על המשתתפים גדולים וקטנים אנשים ונשים וכל שכן האיסור על הזמרים והחזנים שהם מחטיאי הרבים.

(ג) אסור לעיתונים לתת יד ופרסום להופעות אלו.

(ד) הזמרים והחזנים המופיעים במקום תערובת אין להזמיןם לכבדם לשיר בשום אירוע וכן אין לפרסם אירוע שהזמרים והחזנים משתתפים בו כולל תפילות ואירועים כשרים בכדי שלא לחזק ידי עוברי עבירה והשי"ת ברוב

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

רחמיו וחסדיו יתן בלבם לשוב לפניו ונזכה לגאולת עולמים ואז ימלא שחוק פינו.

ועליו חתומים הגריש"א, הגרמ"י ליפקוביץ, הגראי"ל שטינמן, הגר"ש וואזנר, הגר"ח פ"ש שיינברג, הגר"נ קרליץ, הגר"ע יוסף, וגדולי האדמורי"ם.

ועי' עוד בס' קריינא דאגרתא חלק א' אגרת רמ"א, עי"ש, ובאגרות ורשימות קה"י עוד מכתב וזה לשון חלק מן המכתב: לכן הננו מזהירים לכל אשר יראת ה' נוגעת ללבבו להתרחק ממקומות אלו ולא לסייע בידם ונס להשגיח על בני ביתו וילדיו לבל ילכו בדרך אתם ועל כנון זה נאמר אשרי האיש אשר לא חלד וגו' ושומע לדברינו ישכון בטח ויזכה לשמוח בבנין בית הבחירה במהרה בימינו, וע"ז חתומים כ"ט תשרי תשל"ט, ועליו חתומים גדולי הפוסקים, ומרן הקה"י זל"ה.

ועי' בשו"ת ברכת יהודה ח"ה או"ח סימן נו שהתיר ערבי שירה, היכא דנעשה בחרדת הקודש, ובלי עירבוביא דנשים, ולי נראה דאף די' להתיר מ"מ אין לקרוא לזה ערבי שירה, אלא זיין וכדו', [ועי"ש מה שדן מה שהתירו הפוסקים לשמוע שירים מהטייפ הרי עצם עשיית השירים עם כל הכלים נעשו באיסור עי"ש]. וסימן לדבר היינו אם זה נעשה בדרך של הוללות שהקהל מריע וכו' [ראה עוד שו"ע המדות עמ' ש"פ].

ובס' שתולים בבית השם, (עמ' 165) שכתב שהרי מה שבחורים הולכים לערבי שירה משם שחסר להם ריגושים רוחניים, ולכן העצה לזה היא שהישיבות יעניקו לאותם תלמידים זיצי' רוחניים שייערכו בתוככי הישיבה בקדושה ובטהרה מתוך שימוש חכמים וקרבת ה' וכך היו נוהגים בישיבות נובהרדוק ללכת ליער ולערוך שם זיצי' ושיחת חברים בעבודת ה' וכן נהג הגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל ראש ישיבת באר יעקב לערוך טיש' בסעודה שלישית ובהזדמנויות נוספות ולשורר עם התלמידים בעסק גדול עי"ש עוד.

וע"ע בשו"ת להורות נתן חלק ד' סימן מה, ובשו"ת משנה הלכות חלק ז', ובשו"ת עשה לך רב (חלק ג' סימן צ') ובשו"ת רבבות אפרים (ח"ד סימן קעז וח"ה סימן שפ"ג) ובשו"ת אבני דרך ח"ד סימן עט, ובשו"ת דברי בניהו חלק ה' סימן י"ב עי"ש. ובשו"ת צאן יוסף.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

והנאמ"ן באור תורה (תשע"ב עמ' רכב) שערכי שירה שאפילו שנודעו למטרה קדושה לקרב רחוקים יש למנע מהם וכ"ש לאברכים ולבחורי ישיבות כי יוצא שכרם בהפסדם וכבר אסרו אותם חכמי הדור ולשומעים ינעם ע"כ. ואח"כ נדפסו דבריו בשו"ת בית נאמן ח"א חאו"ח סימן לח.

ובס' רישא דגלותא (ח"ב עמ' קיז) כתב משמיה דהגריש"א, שיש בכך הרבה איסורים, אולם איסור מוחלט הוא לעבור על דבריהם של גדולי ישראל. וכן כתב בדרך אגב בילקוט יוסף (שבת כרך א' סימן רנ"ב) שאין זה בכלל גזירה חדשה, אלא שרשאים גדולי הדור שלא לערוך ערכי שירה עי"ש.

והנה איך שהתחיל ערכי השירה לפני כארבעים שנה, כתב הפייטן משה חבושה נ"ו בקונטרס נקודות מבט חדשה, שבדור העבר לא היה קיים כאלו דברים, וזה קם שהרבנים ראו שהמצב הדתי היה בדרדור, וע"כ אמרו להביא לבתי כנסיות חזנים ומנגנים וע"י כן למשוך את הרחוקים לאבינו שבשמים, אבל לבן תורה אין להתקרב למקומות אלו, וכה"ג מביא בשו"ת מעין אומר ח"י"ב עמ' רה בהערה מהגר"ר אלבו שליט"א ראש ישיבה אור החיים.

וגם בעיקר דין תוכחה כבר הארכנו במק"א שגדר דין תוכחה בדרך כלל אינו נוהג ושייך היום כ"כ, אלא א"כ יש מקום שישמעו לדבריו, וצריך לעשות בזה שאלת חכם שמכיר את הבחורים, והשי"ת יצלינו משגיאות, ויהי רצון שבקרוב נשמע שירת הלויים בעבודתם, במהרה בימינו אמן.

(. במש"כ לדון בסימן ט' בדין סיום מסכת ללא פירוש רש"י אבל עם מפרש אחר האם נחשב לסיום, הנה אציין בזה מש"כ בהגדה של פסח יד יוסף הנה בתשובות מרן הגר"ח עניני סיום מסכת ענה הגר"ק דמהני וחשיב סיום דהרי סו"ס הוא הבין את הענין דהעיקר הוא ההבנה, וכן הובא באורחות רבינו (ח"ב עמ' נז) שהורה הקה"י שבאופן שהוא הבין את סוגיית הגמ' גם אם לא למד פירוש רש"י ותוס', אבל אם רק קרא מבלי להבין אינו נחשב סיום מסכת, וכן דעת הגרי"ש אלישיב והו"ד בספר אשרי האיש (ח"ג פרק נד אות י') ובסידור פסח כהלכתו (ח"א הוספות עמ' קצט) שכדי לעשות סיום צריך להבין גם את כל סוגיות המסכת ולא די להבין את רובה, אולם בספר של הרב גניתי הביא תשובות מרן הגר"נ קרליץ שענה לו ושם ענה למחבר שהדין הוא שבעינין לימדו רש"י לסיום מסכת שבלי רש"י לא חשיב סיום, ושוב מצאתי שכן פסק האול"צ בח"ג פ"ב תשובה א' שרק אם למד בהבנה עם פירוש רש"י עי"ש.

קובץ באר התורה (קנח) פרשת תצוה

ואסיים בברכה לכת"ר שליט"א שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה, ולהוציא עוד עשרות בספרים, ונזכה בקרוב לביאת משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

פה עיר התורה בני ברק